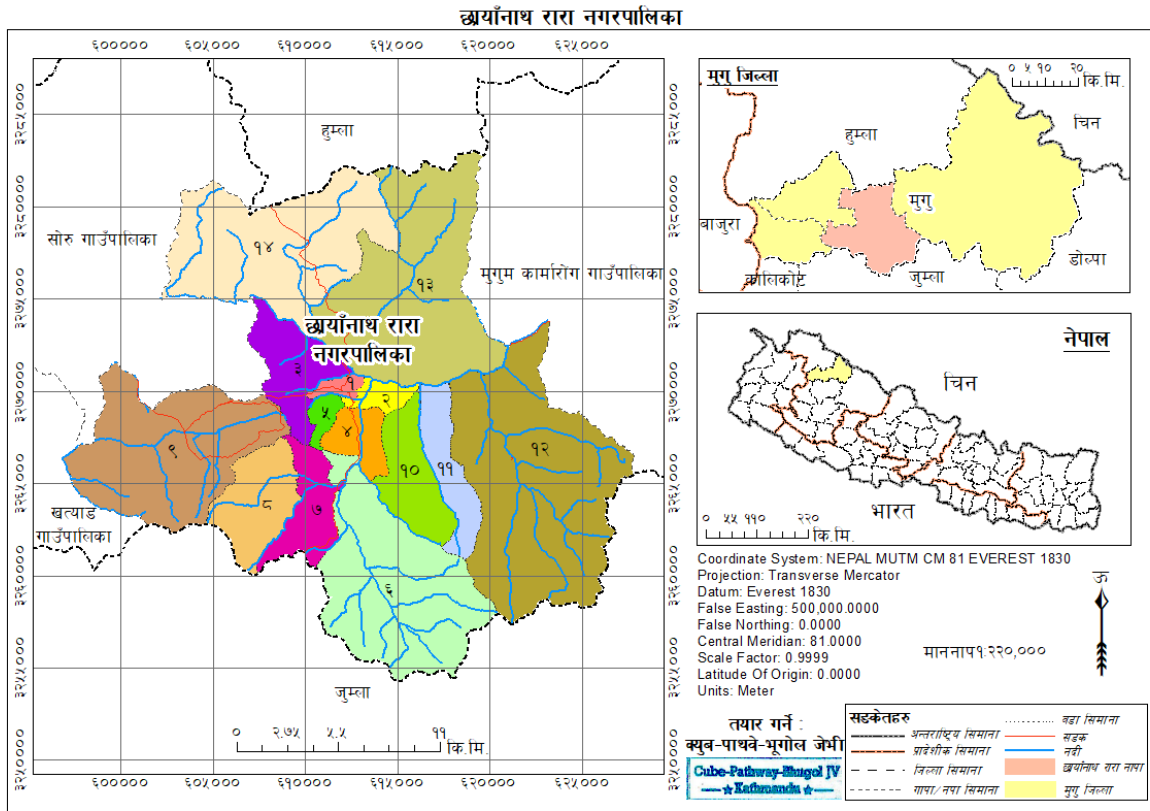

राजस्व सुधार कार्ययोजना २०७९/८०-२०८१/८२

छाँयानाथ रारा नगरपालिका

मुगु
२०७९

विषय सूची

परिच्छेद - एक: परिचय	१
१.१ पृष्ठभूमी	१
१.२ राजस्व सुधार योजनाको औचित्य	२
१.३ योजनाले राखेका उद्देश्यहरू	४
१.४ योजना तर्जुमा विधी र प्रक्रिया	५
१.४.१ सन्दर्भ सामग्रीहरूको संकलन तथा समीक्षा	५
१.४.२ प्रारम्भिक कार्यशालाको आयोजना	६
१.४.३ अभिमुखीकरण कार्यशाला	६
१.४.४ तथ्याङ्क/सूचना संकलन	६
१.४.५ सूचना/तथ्याङ्कको विश्लेषण	७
१.४.६ मस्यौदा कार्ययोजना तयारी	८
१.४.७ मस्यौदा प्रतिवेदन उपर छलफल तथा सुभाव संकलन	९
१.४.८ अन्तिम प्रतिवेदन तयारी, छलफल तथा स्वीकृती	९
१.५ कार्ययोजनाका सिमाहरू:	१०
परिच्छेद - दुई : नगरपालिकाको संक्षिप्त परिचय	११
२.१ नगरपालिकाको संक्षिप्त परिचय	११
२.२ नगरपालिकाको मानव संसाधनको अवस्था	१८
२.३ नगरपालिकाको भौतिक सम्पत्तिको अवस्था	१९
परिच्छेद - तीन : स्थानीय तहको राजस्व अधिकार तथा आय सम्भाव्यता .	२१
३.१ स्थानीय तहको राजस्व अधिकार सम्बन्धि संवैधानिक तथा कानुनी व्यवस्था	२१
३.१.१ संवैधानिक व्यवस्था	२१
३.१.२ कानुनी व्यवस्था	२२
३.२ नगरपालिकाको आन्तरिक आय परिचालनको वर्तमान अवस्था:	२८
३.३ आन्तरिक राजस्व संकलनको प्रमुख क्षेत्र र सम्भावना विश्लेषण	३१
३.३.१ कर राजस्व	३३
३.३.२ गैरकर राजस्व	४२
परिच्छेद - चार: आय संकलनको संस्थागत क्षमता र संकलन अवस्था	५३
४.१ राजस्व परिचालन सम्बन्धि संस्थागत संरचना	५३
४.१.१ राजस्व परामर्श समिति	५३

४.१.२ नगरपालिकाको राजस्व प्रशासन:	५४
४.२ राजस्व परिचालन सम्बन्धि नीति	५४
४.३ नगरपालिकाको आन्तरीक आय परिचालन	५८
४.४ राजस्व परिचालनमा रहेका सवालहरू	५८
परिच्छेद - पाँच: राजस्व सुधार कार्ययोजना	६३
५.१ नगरपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना	६३
५.१.१ राजस्व सुधार कार्ययोजना	६५
परिच्छेद - छ: आगामी ३ आर्थिक वर्षको आयको प्रक्षेपण	७२
परिच्छेद - सात: अपेक्षित नतिजा	६४
७.१ राजस्व सुधार कार्ययोजनाका आधारमा राजस्व प्रक्षेपण	६५
परिच्छेद - आठ: अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	६८
अनुसूचीहरू	७१
अनुसूची १: सन्दर्भ सामग्रीहरूको सूची	७२
अनुसूची २: राजस्व सुधार कार्ययोजनाका सूचकहरू	७६
अनुसूची ३: विषयगत विश्लेषणसँग सम्बन्धित तथ्याङ्क संकलनको नमूना फाराम	७९
अनुसूची ४: वस्तुगत विश्लेषणसँग सम्बन्धित तथ्याङ्क संकलनको नमूना फाराम	८६
अनुसूची ५: आय प्रक्षेपणको ढाँचा	९७

तालिका सूची

तालिका १: वडागत क्षेत्रफल	१२
तालिका २: जनसंख्या र घरपरिवारको वितरणको अवस्था	१३
तालिका ३: सडक मार्ग/सञ्जालको विद्यमान अवस्था	१५
तालिका ४: गाउँपालिकाको मानव संसाधनको अवस्था	१८
तालिका ५: गाउँपालिका/नगरपालिकाको स्वमित्वमा रहेका भवन तथा औजारहरू	२०
तालिका ६: गाउँपालिका/नगरपालिकाको स्वमित्व वा भोगचलनमा रहेका जग्गा	२०
तालिका ७: तहगत राजस्व अधिकार	२१
तालिका ८: एकल कर प्रशासन अन्तर्गत उठेको राजस्वलाई स्थानीय र प्रदेश तह बीच बाँडफाँड व्यवस्था	२३
तालिका ९: प्राकृतिक स्रोतको रोयल्टी बाँडफाँड (प्रतिशतमा)	२६
तालिका १०: कर राजस्वको बाँडफाँड सम्बन्धी व्यवस्था (प्रतिशतमा)	२७
तालिका ११: विगत तीन वर्षको आन्तरिक स्रोतको अवस्था	३०

तालिका १२: पालिकाको आन्तरिक आय परिचालनको वर्तमान अवस्था	३१
तालिका १३: सम्भाव्य सम्पत्ति करदाता तथा सम्पत्ति कर	३४
तालिका १४: घरजग्गा बहाल करको सम्भाव्यता विवरण	३७
तालिका १५: व्यवसाय सम्बन्धी विवरण	३८
तालिका १६: जडिबुटीको विवरण	४०
तालिका १७: गाउँपालिका/नगरपालिकाले निर्माण, संचालन तथा व्यवस्थापन गरेका सेवा	५१
तालिका १८: राजस्व परामर्श समितिको विवरण	५३
तालिका १९: राजस्व शाखामा कार्यरत कर्मचारीहरूको विवरण	५४
तालिका २०: विगतको आन्तरिक आय संकलनको अवस्था	५८
तालिका २१: राजस्व परिचालनको वर्तमान अवस्था	५९
तालिका २२: राजस्व सुधार सम्बन्धी रणनीति तथा कार्यनीति	६३
तालिका २३: राजस्व सुधार कार्ययोजना	६५
तालिका २४: चालु आ.व.को अनुमान तथा आगामी ३ आर्थिक वर्षको आय प्रक्षेपण	५७
तालिका २५: नगरपालिकाको अपेक्षित आय संक्षेपमा	६४
तालिका २६: आगामी आ.व.हरूको लागी राजस्व प्रक्षेपणका आधारहरू (रु. हजारमा)	६५
तालिका २७: अनुगमन तालिका	६८

चित्र सूची

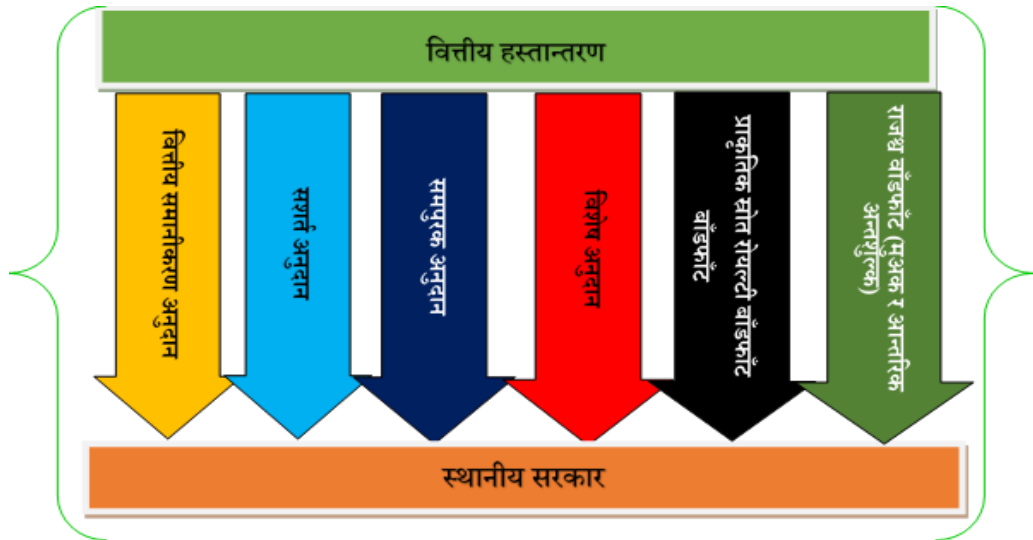
चित्र १: वित्तीय हस्तारण	१
चित्र २: राजस्व सुधार कार्ययोजना निर्माणका चरणहरू	५

परिच्छेद - एक: परिचय

१.१ पृष्ठभूमी

नेपालको संविधानले राज्यशक्तिको प्रयोग संघ, प्रदेश र स्थानीय तिनै तहले गर्नेगरी कार्य जिम्मेवारी निर्धारण समेत गरेको छ। यसमा तीनै तहका सरकारहरूबीच अधिकारको बाँडफाँड भई उक्त अधिकारको कार्यान्वयनका लागि वित्तीय स्रोतको व्यवस्था गरिएको छ। जनताको घर आँगनमा रहेको स्थानीय सरकारलाई संविधानद्वारा प्रदान गरिएका कार्य जिम्मेवारी पूरा गर्न आवश्यक पर्ने स्रोतसाधनको परिपूर्तिका लागि आन्तरिक स्रोत परिचालन, अन्तरसरकारी वित्तीय हस्तान्तरण, राजस्व बाँडफाँड र आन्तरिक ऋण परिचालन गर्ने व्यवस्था गरिएको छ।

स्थानीय तहलाई अन्तरसरकारी वित्तीय हस्तान्तरण अन्तर्गत संघ तथा प्रदेश सरकारबाट वित्तीय समानीकरण अनुदान, सशर्त अनुदान, समपूरक अनुदान र विशेष अनुदान गरी चार किसिमका अनुदानहरू प्राप्त हुन्छन्।

चित्र १: वित्तीय हस्तारण

संघसरकारबाट असुल हुने मूल्य अभिवृद्धि कर र आन्तरिक अन्तःशुल्कबाट प्राप्त हुने राजस्वबाट तथा प्राकृतिक स्रोतबाट प्राप्त हुने रोयल्टी रकमबाट समेत तोकिएको प्रतिशत रकम प्रदेश तथा स्थानीय सरकारलाई बाँडफाँड हुने प्रावधान रहेको छ। यस्ता अनुदान तथा राजस्व बाँडफाँड बाट प्राप्त रकमले स्थानीय तहको खर्च आवश्यकता आंशिकरूपले पूरा हुन्छ, सिमित स्रोतबाट सबै आवश्यकता पूरा हुन सक्दैनन्। खर्च आवश्यकता र उपलब्ध स्रोत बीचको दुरी कम गर्नका लागि राज्यको राजस्व अधिकार मध्येबाट तीनवटै सरकारबीच राजस्व अधिकार बाँडफाँड गरिएको छ। यसका साथै नेपाल सरकारको पूर्व स्वीकृतिमा स्थानीय तहहरूले आफ्नो बजेट व्यवस्थापनका लागि ऋणसमेत लिन सक्ने कानुनी व्यवस्था गरिएको छ। यस्तो पूर्व स्वीकृतिको

आधार सम्बन्धित प्रदेश तथा स्थानीय सरकारको आन्तरिक स्रोतको परिमाण र दिगोपना समेतलाई मानिएको छ ।

प्रस्तुत प्रतिवेदनमा छायाँनाथरारा नगरपालिकाको आन्तरिक स्रोतको सम्भाव्यता, परिचालनको अवस्था र त्यसमा सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरूमा अध्ययन गरी प्राप्त नतिजाहरूलाई समावेश गरिएको छ । राज्यको पुनर्संरचनाअनुसार गरिएको नेपालको प्रशासनिक विभाजन बमोजिम छायाँनाथ रारा नगरपालिका कर्णाली प्रदेशको मुगु जिल्लाको विच भागमा अवस्थित हिमाली भूबनोट भएको नगरपालिका हो ।

१.२ राजस्व सुधार योजनाको औचित्य

राजस्वका स्रोतहरू स्थिर, विचलन नहुने, निरन्तर आम्दानी प्राप्त हुनसक्ने र सञ्चालन गर्न सहज हुने किसिमको हुनुपर्छ भन्ने सैद्धान्तिक मान्यता रहेको छ । स्थानीय राजस्व परिचालन गर्दा विशेष गरी करदाताले तिर्न सक्ने क्षमता, करदातामैत्री, सबै करदाताहरूमा समान व्यवहार, खर्चमा प्रभावकारीता, पारदर्शिता, मितव्ययिता जस्ता पक्षहरूमा ध्यान दिनुपर्दछ । जनताको सबैभन्दा नजिकको सरकारको रूपमा रहेको स्थानीय सरकारका जनप्रतिनिधिहरूले आफ्नो राजनैतिक तथा सामाजिक प्रतिबद्धता तथा जनताहरूका आकांक्षा पूरा गर्न प्रभावकारी र स्वच्छ प्रशासन मार्फत स्रोतसाधनहरूको उपयोग गर्नु पर्दछ । स्थानीय तहले स्वायत्तता उपयोग गर्ने सर्वोत्कृष्ट उपाय भनेको आफ्नो खर्चको लागी आवश्यक बजेटको व्यवस्था आफैले लगाएका करबाट संकलन गर्नु हो ।

उत्पादनमूलक क्षेत्रमा लगानी नगरे, रोजगारी सिर्जना नभए, मानिसहरूको आम्दानीको स्तर बढाउन नसके, सार्वजनिक सेवा तथा पूर्वाधारका क्षेत्रमा गुणस्तरीय काम गर्न नसके जनताको विश्वास घट्दै जान्छ भने लगानीका उपयुक्त वातावरण निर्माण गर्न नसकिए लगानीकर्ता तथा व्यवसायीहरूले लगानी कम गर्दछन् । यसबाट रोजगारीका अवसरहरू पनि कम हुन्छन्, बाट्य बसाईसराई बढी हुन्छ । स्थानीयतहको आफ्नो नियन्त्रणमा भएको स्रोतसाधनले मात्र जनताका मागहरू सम्बोधन गर्न सकिन्छ । प्रभावकारी राजस्व परिचालनले आत्मनिर्भरता बढाउने मात्र होइन सार्वजनिक उत्तरदायित्व पनि बढाउँछ । स्थानीय तहमा गरेको फराकिलो दायरा, व्यवसायिक पारदर्शिता तथा प्रभावकारी राजस्व परिचालन अपरिहार्य छ ।

स्थानीय जनताले कर वा गैर कर वापत स्थानीयतहमा तिरेको करको सदुपयोग भए नभएको निगरानी गर्ने हुनाले स्थानीय सरकारहरू पनि जनताप्रति उत्तरदायी हुने वातावरण सिर्जना हुन्छ । यसबाट एकातिर कमिकमजोरी सञ्चालन सेवा प्रवाहमा सुधार हुँदै जान्छ र जनताहरूको विश्वास स्थानीय सरकारप्रति वृद्धि हुँदै जान्छ भने अर्कोतर्फ जनतामा सन्तुष्टिको मात्रा पनि बढ्दै जान्छ ।

संघीयतामा तहगत सरकारहरूलाई संविधानले नै कार्य जिम्मेवारी निश्चित गरी ती जिम्मेवारीहरू पूरा गर्न आवश्यक स्रोतको व्यवस्था गर्दा अन्तरसरकारी वित्तीय हस्तान्तरण बाहेक आफ्नो कार्यक्षेत्रभित्र तोकिएका स्रोतहरूबाट संविधानले प्रदान गरेको अधिकार बमोजिम स्थानीय तहले राजस्व परिचालन गरी साधन स्रोतको व्यवस्था तथा खोजी गर्दछन् । जनताहरूका बहूदो मागलाई संबोधन गर्नका लागि खर्चको जोहो गर्न स्थानीय सरकारहरूले राजस्व परिचालन क्षमतामा बृद्धि गर्नु अपरिहार्य देखिन्छ ।

स्थानीय तहले आन्तरिक स्रोतबाट परिचालित राजस्वको खर्च गर्दा बाह्य शर्तहरू पालना गर्न नपर्ने हुनाले यसको मात्रा जति बढी भयो त्यति नै बढी मात्रामा स्वायत्तताको अनुभूति गर्दछन् । स्थानीय तहहरूले जतिबढी स्वायत्ततापूर्वक काम गर्न पाउँछन् त्यति नै संघीयता पनि सफल र सुदृढ हुँदै जान्छ ।

पालिकाहरूमा थप आन्तरिक राजस्व परिचालन गर्न आन्तरिक आयका स्रोतहरूको संभाव्यता अध्ययन गरी यसको दायरा विस्तार गर्नुपर्दछ । यसका निमित्त स्थानीय तहको राजस्व अधिकारका संभावनाहरूको खोजी गर्न, संभाव्य क्षेत्रको राजस्व परिचालनका लागि अवलम्बन गर्नुपर्ने नीतिगत, कानुनी र व्यवस्थापकीय सुधारका उपायहरूको पहिचान गरी तिनको यथोचित कार्यान्वयन गर्न र ती सबै प्रयासका आधारमा आगामी दिनमा परिचालन गर्न सकिने वास्तविक आन्तरिक आयको प्रक्षेपण गर्ने कार्यका लागि राजस्व सुधार कार्ययोजनालाई एक महत्वपूर्ण औजारको रूपमा लिइन्छ ।

राजस्व परिचालनमा सुधारका कृयाकलापहरू पहिचान गरी त्यसको कार्यान्वयनबाट स्थानीय तहको आन्तरिक आयमा पर्नसक्ने प्रभावसमेतका आधारमा आगामी दिनमा प्राप्त हुन सक्ने राजस्वको प्रक्षेपण गर्न स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को प्रावधान बमोजिम यो राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा गरिएको हो । यसले पालिकालाई आफ्नो आन्तरिक आय परिचालनमा सुधारका साथै राजस्व प्रक्षेपणलाई यथार्थपरक, समन्यायिक, सहभागितामूलक र वैज्ञानिक बनाई बजेट तर्जुमा प्रकृत्यालाई थप व्यवस्थित गर्न सहयोग पुग्ने अपेक्षा गरिएको छ । राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमाको औचित्यलाई संक्षेपमा यसरी प्रस्तुत गर्न सकिन्छ :-

- (१) स्थानीयतहको राजस्वका संभावना, तिर्नसक्ने क्षमता र राजस्व प्रशासनको विश्लेषण गरी आवश्यक सुधारका उपायहरू पहिचान गर्न ।
- (२) स्थानीयतहको आन्तरिक आयका आधार, दायरा र दरको संभाव्यता विश्लेषण गरी राजस्व प्रक्षेपण गर्न ।
- (३) व्यवसायमैत्री कर प्रशासनद्वारा स्थानीय व्यवसाय, उद्यम लगायतका आर्थिक क्रियाकलापहरूलाई करको दायरा भित्र समेट्न आवश्यक मार्गदर्शन प्रदान गर्न ।
- (४) स्थानीयतहले अपनाउनुपर्ने आय सुधारका कार्ययोजना तयार गरी राजस्व परिचालनमा सुधार गर्न ।

- (५) आवधिक योजना अन्तर्गतका योजनाहरूको कार्यान्वयन गर्नको लागि स्रोत सुनिश्चित गर्न ।
- (६) वार्षिक बजेटलाई बढी यथार्थपरक, प्रभावकारी र उद्देश्य मूलक बनाउन ।
- (७) स्थानीय तहको कामलाई अझ बढी पारदर्शी तथा नागरिक प्रति जिम्मेवार बनाउन ।

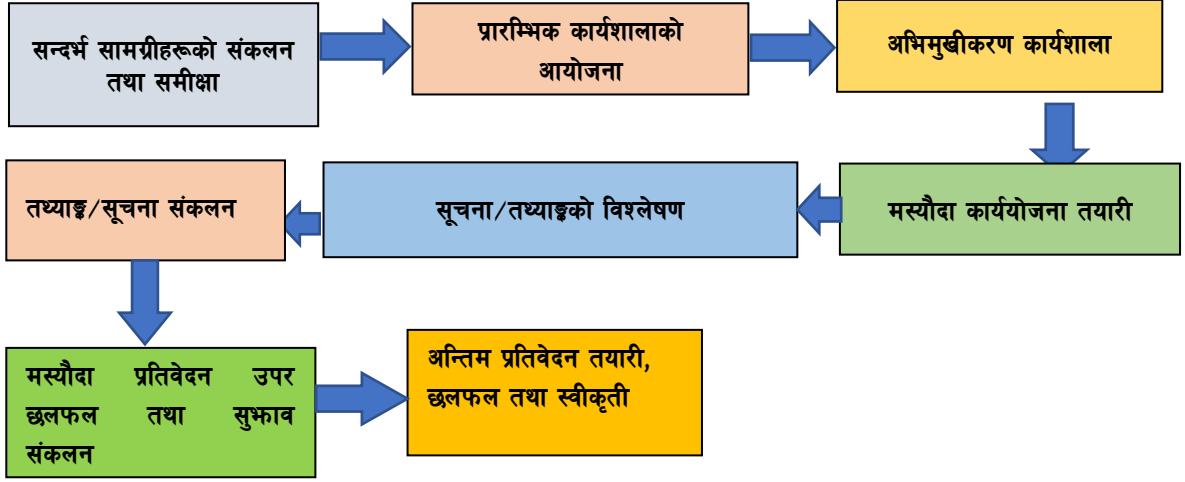
१.३ योजनाले राखेका उद्देश्यहरू

छायाँनाथरारा नगरपालिकाको आन्तरिक आयको विद्यमान अवस्था, आन्तरिक स्रोतको संभावना तथा देखिएका समस्याहरू न्यूनीकरण गर्न कार्ययोजना तयारी तथा सोका आधारमा आगामी ३ वर्षको आय प्रक्षेपणमा नगरपालिकालाई सहयोग पुर्याउनु नै यस कार्यक्रमको समग्र उद्देश्य हो । यस कार्यक्रमका सहायक उद्देश्यहरू देहाय अनुसार रहेका छन्:

- स्थानीय तहका जनप्रतिनिधीहरू तथा कर्मचारीहरू लाई राजस्व सुधार कार्ययोजना सम्बन्धी अभिमुखीकरण गर्ने ।
- शीर्षकगत रुपमा सम्भावित करका आधार तथा विगत तीन वर्षको आन्तरिक आयको अवस्थाको अध्ययन तथा विश्लेषण गर्ने ।
- राजस्व वृद्धिको लागि आयका प्रमुख स्रोतहरूको सम्भावना र यथार्थ असुलीमा भएको फरकको पहिचान गर्ने ।
- स्थानीय तहको राजस्व प्रशासनको सँगठनात्मक संरचना, राजस्व सङ्कलन तथा बिलिङ्ग पद्धति र आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली सहित स्थानीय तहको समग्र राजस्व प्रशासन तथा यसको कायकुशलताको विश्लेषण ।
- स्थानीय तहको आन्तरिक आय वृद्धिका सम्भावनाहरू पहिचान गरी आय सुधार कार्ययोजना र प्रक्षेपण सहितको आन्तरिक आय सुदृढीकरण कार्ययोजना तयार गर्ने ।
- नयाँ सम्भावनाहरूको पहिचान गर्दै स्थानीय तहले अपनाउनु पर्ने सुधार रणनीति सहितको राजस्व सुधार कार्ययोजना तयार गर्ने ।
- स्थानीय तहको विद्यमान आर्थिक ऐन, नियमावली लगायतका कानूनी तथा संस्थागत व्यवस्थाको पुनरावलोकन गरी आगामी आर्थिक वर्षमा सुधारको लागि सुझाव प्रदान गर्ने ।

१.४ योजना तर्जुमा विधी र प्रक्रिया

राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमाका चरणहरू निम्नानुसार रहेका छन् (चित्र १):

चित्र २: राजस्व सुधार कार्ययोजना निर्माणका चरणहरू

१.४.१ सन्दर्भ सामग्रीहरूको संकलन तथा समीक्षा

राजस्व सुधार कार्ययोजनासँग सान्दर्भिक विभिन्न सामग्रीहरूको संकलन तथा अध्ययन गरियो । यस अध्ययन कार्यको लागी पहिलो चरणमा परामर्शदाता समूहबाट विभिन्न स्रोतहरू मार्फत सन्दर्भ सामग्रीहरू संकलन, अध्ययन तथा पुनरावलोकन गरिएको थियो । जसमध्ये, नेपालको संविधान, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४, अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन २०७४, राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग ऐन २०७४, आर्थिक कार्यविधी तथा वित्तिय उत्तरदायित्व सम्बन्धि ऐन २०७६, सार्वजनिक निजी साभेदारी तथा लगानी ऐन २०७५ औद्योगिक नीति २०६७, व्यापार नीति २०७२, आपूर्ति नीति २०६९, औद्योगिक व्यवसाय ऐन २०७३, प्राइभेट फर्म दर्ता ऐन, २०१४ (संशोधन २०७५ सहित) तथा नियमावली, २०३४, (संशोधित २०७६), साभेदारी ऐन २०२० (संशोधन २०७५), कम्पनी ऐन, २०६३ (संशोधन २०७५), उपभोक्ता हित संरक्षण ऐन २०७५, वन ऐन २०७६, सहकारी ऐन २०७५, राष्ट्रिय परिचयपत्र तथा पञ्जीकरण ऐन २०७६, पन्ध्रौं योजना, नेपाल सरकारको नीति तथा कार्यक्रम लगायतका संघीय नीति, ऐन, नियमावली, योजना, कर्णाली प्रदेश आर्थिक ऐन, औद्योगिक व्यवसाय ऐन २०७५ आदिको संकलन तथा अध्ययन गरिएको थियो । यसका अतिरिक्त नगरपालिकाको वार्षिक नीति तथा कार्यक्रम, आर्थिक ऐन, विनियोजन ऐन, आवधिक योजनाका साथै संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयद्वारा जारी गरेका सम्बन्धित नमुना कानुनहरू आदिको समेत समीक्षा गरिएको थियो । यस क्रममा अध्ययन तथा पुनरावलोकन गरिएका मुख्य-मुख्य सामग्रीहरू अनुसूची १ मा दिइएको छ ।

१.४.२ प्रारम्भिक कार्यशालाको आयोजना

नगरपालिकामा कार्ययोजना तर्जुमाका लागी आवश्यक तथ्याङ्क/सूचना संकलन गर्न जानुभन्दा पहिले प्रदेश शुशासन केन्द्र सुर्खेतमा मिति २०७८ चैत्र १७ मा एक दिवसीय छलफल कार्यक्रम राखिएको थियो । उक्त छलफल कार्यक्रममा क्युव-पाथवे-भूगोल जेभीबाट तयार पारिएको प्रश्नावली तथा चेकलिष्टका बारेमा विस्तृत छलफल भयो र उक्त छलफलमा प्रदेश शुशासन केन्द्रका तर्फबाट दिनुभएका सुझावहरूलाई समेत सम्बोधन गरी प्रश्नावली तथा चेकलिष्टलाई अन्तिम रूप दिइएको थियो । उक्त कार्यक्रममा क्युव-पाथवे-भूगोल जेभीका तर्फबाट विषय विशेषज्ञले राजस्व सुधार कार्ययोजना सम्बन्धी सैद्धान्तिक र व्यावहारिक पक्षहरूको बारेमा प्रस्तुतिकरण गर्नुभएको थियो र उक्त प्रत्युक्तिकरणमा उठेका जिज्ञासाहरूलाई सम्बोधन पनि गर्नुभएको थियो ।

१.४.३ अभिमुखीकरण कार्यशाला

पालिकामा कार्य प्रारम्भ गर्नु भन्दा पहिले राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमाको लागी क्युव-पाथवे-भूगोल जेभीबाट खटिने फिल्ड अनुसन्धान टोलीले स्थानीय तहका प्रमुख तथा उप-प्रमुख, स्थानीय तहको राजस्व परिचालन सम्बन्धि काम गर्ने कर्मचारीहरू र राजस्व परामर्श समितिका पदाधिकारीहरूलाई राजस्व सुधार कार्ययोजना तयारी सम्बन्धमा मिति २०७८/१२/२१ मा अभिमुखीकरण गर्ने कार्य गरेको थियो ।

१.४.४ तथ्याङ्क/सूचना संकलन

कार्ययोजना तर्जुमा सम्बन्धी कार्यका लागी संस्थागत सूचना तथा तथ्यांकहरू समेत आवश्यक पर्ने हुन्छ । यसका लागी स्थानीय तहको वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम पुस्तिका, आर्थिक ऐनहरू, राजस्व सम्बन्धी कानूनहरू, प्रगति विवरणहरू तथा खर्चको फाँटवारी, प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षण प्रतिवेदन, संभव्यता अध्ययन प्रतिवेदनहरू आदिबाट पनि आवश्यक सूचना र तथ्यांक प्राप्त गरियो । त्यसबाहेक, उद्योग वाणिज्य संघ, यातायात व्यवसायीहरूको संगठन, होटल व्यवसायीहरूको संगठन आदि पेशागत एवम् व्यवसायीक संस्थाहरू लगायतका सरोकारवाला पक्षहरूसंगको छलफलबाट पनि आवश्यक सूचना तथा तथ्यांकहरू संकलन गरिएको थियो । राजस्व सुधार कार्ययोजना तयारीको क्रममा मुख्यतः निम्न प्रकारका सूचनाहरू संकलन गरिएको थियो ।

- राजस्व प्रशासनको वर्तमान अवस्था, राजस्व प्रशासनिक व्यवस्था तथा सूचना प्रवाह सम्बन्धी विवरण
- राजस्व परिचालनका लागी अबलम्बन गरिएका नीतिगत व्यवस्थाहरू
- कम्तीमा विगत तीन आर्थिक वर्षहरूको अनुमानित तथा यथार्थ आय विवरण

- गत वर्ष तथा चालु वर्षको हाल सम्मको यथार्थ आय विवरण
- चालु वर्षको आर्थिक ऐन तथा बजेट
- आन्तरिक आय संकलनको अवस्था, स्रोत, क्षेत्र तथा दर सम्बन्धी विस्तृत विवरण
- आन्तरिक आय संकलनको संभावित नयाँ क्षेत्रहरू सम्बन्धी तथ्यांक तथा सूचना
- राजस्व सुधारका लागी गर्नुपर्ने कार्यहरू तथा सोको जिम्मेवारी, आदि ।

कुनै सूचनाहरू/तथ्याङ्कहरू नमिल्दा र असंगतिपूर्ण देखिन गएमा त्यसलाई पुनः प्रमाणिकरण गरिएको थियो । यसरी प्रमाणिकरण गरी सकिएको तथ्याङ्कलाई कार्ययोजनाको उद्देश्यहरूले खोजे अनुसार तालिकामा रूपान्तरण गरिएको थियो । वस्तुगत विश्लेषणको लागी आवश्यक तथ्याङ्क अनुसूची २ अनुसार र विषयगत विश्लेषणको लागी आवश्यक तथ्याङ्क अनुसूची ३ अनुसार संकलन गरिएको थियो ।

१.४.५ सूचना/तथ्याङ्कको विश्लेषण

राजस्व सुधार कार्ययोजनाको लागी आवश्यक सूचना/तथ्याङ्क संकलन गरिसकेपछि त्यस्ता सूचनाहरूलाई विश्लेषण गरिएको थियो । सूचना विश्लेषणको लागी तथ्याङ्कीय विधी तथा गुणात्मक विश्लेषण विधी दुवैलाई प्रयोगमा ल्याइने छ । राजस्व सम्बन्धी नीतिगत व्यवस्थाको विश्लेषण गरी सुधारका उपायहरू पहिचानको लागी गुणात्मक विश्लेषण विधी प्रयोग गरिएको थियो भने राजस्वको बृद्धिदर तथा विद्यमान दायराको विश्लेषण तथ्याङ्कीय विधीद्वारा गरिएको थियो ।

स्थानीय तहको राजस्व अधिकार, हाल गरिरहेको आय संकलन अवस्था तथा राजस्व सुधार कार्ययोजना कार्यान्वयन पश्चात् आय संकलनमा पार्ने प्रभावहरूको मूल्याङ्कनलाई ध्यान दिदै आगामी तीन वर्षको आय प्रक्षेपण गरिएको थियो । यसरी तयार गरिने प्रक्षेपणले यस नगरपालिकाको बजेट तर्जुमा गर्न सहयोग पुग्ने छ । यसैगरी यस नगरपालिकाको विगतको आयको बृद्धिदरको विश्लेषण गरी आय संकलनको अवस्थालाई विश्लेषण गरिएको छ । शुरु र अन्तिम विन्दुको आधारमा वार्षिक बृद्धिदरको गणना निम्न शुत्रको प्रयोग गरी गरिएको थियो ।

$$CAGR = \left[\frac{\text{Ending Value}}{\text{Beginning Value}} \right]^{\left(\frac{1}{\text{Number of Years}} \right)} - 1$$

जहाँ,

CAGR = औसत वार्षिक बृद्धिदर

Ending Value = अन्तिम वर्षको यथार्थ रकम

Beginning Value = पहिलो वर्षको यथार्थ रकम

आय प्रक्षेपणसँग सम्बन्धित तथ्याङ्कको विश्लेषण अनुसूची ४ अनुसार गरिएको थियो ।

१.४.६ मस्यौदा कार्ययोजना तयारी

स्थलगत अध्ययनबाट आएका तथ्याङ्क तथा सूचनाहरूलाई गुणात्मक र परीमाणात्मक विधीहरूको प्रयोग गरी मस्यौदा तयार गरिएको छ । लेखनको कार्य सकेसम्म भाषागत विज्ञता भएका व्यक्तिले गर्दा राम्रो हुने हुँदा लेखनको जिम्मेवारी कसले लिने हो पूर्व तयारी चरणमै निश्चित गरिएको थियो । प्रतिवेदनको विषयसूची निम्न अनुसार छ ।

परिच्छेद – एक : परिचय

- १.१ पृष्ठभूमी
- १.२ राजस्व सुधार योजनाको औचित्य
- १.३ योजनाले राखेका उद्देश्यहरू
- १.४ योजना तर्जुमा विधी र प्रक्रिया
- १.५ योजनाका सीमाहरू

परिच्छेद – दुई : गाउँ/नगरपालिकाको संक्षिप्त परिचय

- २.१ गाउँ/नगरपालिकाको संक्षिप्त परिचय .
- २.२ गाउँ/नगरपालिकाको मानव संसाधनको अवस्था .
- २.३ गाउँ/नगरपालिकाको भौतिक सम्पत्तिको अवस्था .

परिच्छेद – तीन : स्थानीय तहको राजस्व अधिकार तथा आय सम्भाव्यता

- ३.१ स्थानीय तहको राजस्व अधिकार सम्बन्धी संवैधानिक तथा कानुनी व्यवस्था .
- ३.२ गाउँ/नगरपालिकाको आन्तरिक आय परिचालनको वर्तमान अवस्था
- ३.३ आन्तरिक राजस्व संकलनको प्रमुख क्षेत्र र सम्भावना विश्लेषण
 - ३.३.१ स्थानीय कर राजस्व
 - ३.३.२ गैर कर राजस्व

परिच्छेद – चार : आय संकलनको संस्थागत क्षमता तथा संकलन अवस्था

- ४.१ राजस्व परिचालन सम्बन्धी नीति
- ४.२ आय संकलनको संस्थागत क्षमता

४.३ गाउँ/नगरपालिकाको आन्तरिक आय परिचालन

४.४ राजस्व परिचालनमा रहेका सवालहरू

परिच्छेद – पाँच : राजस्व सुधार कार्ययोजना

५.१ गाउँ/नगरपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना

परिच्छेद – छ : आगामी तीन वर्षको आय प्रक्षेपण

६.१ राजस्व सुधार कार्ययोजनाका आधारमा राजस्व प्रक्षेपण

६.२ गाउँ/नगरपालिकाको आगामी तीन आर्थिक वर्षको राजस्व प्रक्षेपण

परिच्छेद – सात: अपेक्षित नतिजा

परिच्छेद – आठ: अनुगमन तथा मूल्यांकन

अनुसूचीहरू:

अनुसूची १: तथ्याङ्क संकलन सूची

अनुसूची २: विषयगत विश्लेषणको नमूना फाराम

अनुसूची ३: वस्तुगत विश्लेषणको नमूना फाराम

अनुसूची ४: आय प्रक्षेपणको ढाँचा

१.४.७ मस्यौदा प्रतिवेदन उपर छलफल तथा सुझाव संकलन

राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमाका उपरोक्त चरणहरू पश्चात तयार गरिएको राजस्व सुधार कार्ययोजनाको मस्यौदा प्रतिवेदन सम्बन्धित सरोकारवालाहरू समक्ष प्रस्तुत गरी सुझाव लिइने छ । यसका लागी परामर्श कार्यशाला/बैठकको आयोजनका गरिएको थियो । यस्तो छलफलबाट प्रतिवेदनमा छुट भएका विषय वा तथ्याङ्कीय कमजोरीहरूलाई सच्याउन र प्रतिवेदनका विषयमा सरोकारवालाहरूलाई जानकारी प्रदान गर्न पनि सहयोग पुग्ने छ ।

१.४.८ अन्तिम प्रतिवेदन तयारी, छलफल तथा स्वीकृती

मस्यौदा प्रतिवेदनबाट प्राप्त भएका सुझाव समेतको आधारमा अन्तिम प्रतिवेदन तयार गरिएको थियो । यसरी तयार भएको कार्ययोजना सरोकारवालाहरूको बीचमा प्रस्तुतिकरण गरिएको थियो । दिइएका सुझावहरूको यथोचित सम्बोधन गरी प्रतिवेदनलाई अन्तिम रूप दिइने छ र स्थानीय राजस्व परामर्श समिति मार्फत कार्यपालिकामा पेश गरी कार्यपालिकाबाट स्वीकृत गराइने छ । कार्यपालिकाबाट प्रतिवेदन स्वीकृत गराउँदा प्रतिवेदन कार्यान्वयनका लागी आवश्यक पर्ने बजेट विनियोजन गर्ने कार्यमा पनि सहजता आउने अपेक्षा गरिएको छ ।

१.५ कार्ययोजनाका सिमाहरू:

नगरपालिकाको प्रस्तुत राजस्व सुधार कार्ययोजना देहाय अनुसारका सीमामा रही तयार गरिएको छ ।

१. प्रस्तुत अध्ययन तथा विश्लेषण कार्य नगरपालिकाको कार्यालयबाट प्राप्त अभिलेख तथा दस्तावेज, नगरपालिकाका पदाधिकारीहरू तथा सम्बन्धित कर्मचारीहरू र अन्य सरोकारवालाहरूसँग गरिएको अन्तर्क्रिया तथा कार्यशालाबाट प्राप्त सूचनाको आधारमा तयार गरिएको छ ।
२. संघ तथा प्रदेश सरकारबाट नगरपालिकाले प्राप्त गर्ने राजस्व बाँडफाँड र समानीकरण अनुदानको रकम प्रक्षेपण वर्तमान अभिलेखलाई आधारमानी वार्षिक ५% ले वृद्धि हुने अनुमानको आधार तथा नगरपालिकाबाट प्राप्त हुने राजस्वमा केन्द्रित रही कार्ययोजना तर्जुमा गरिएको छ ।
३. राजस्व प्रक्षेपण गर्ने क्रममा आधिकारिक एवं प्रमाणिक तथ्याङ्क नभएको अवस्थामा सहभागीहरूसँगको छलफलबाट सम्पुष्टि गरिएको थियो ।
४. नगरपालिकाको गठन भएको ५ वर्ष पूरा नभएको र अभिलेख व्यवस्थित भैनसकेकोले विगत र वर्तमानको प्रवृत्ति स्पष्ट देखिने तथ्याङ्कीय विश्लेषणका लागि आवश्यक तथ्याङ्क तथा सूचनाको अभावमा तथ्याङ्कीय औजारको प्रयोग गरी विश्लेषण तथा प्रक्षेपण गर्न सकिएको छैन ।

परिच्छेद - दुई : नगरपालिकाको संक्षिप्त परिचय

राजस्वको संभाव्यता पहिचान, परिचालन र व्यवस्थापनका लागि नगरपालिकाको वस्तुस्थिति, आर्थिक क्रियाकलाप, मानवीय तथा भौतिक स्रोतसाधनहरूको महत्वपूर्ण भूमिका रहन्छ। यस परिच्छेदमा नगरपालिकाको संक्षिप्त परिचय, मानव संसाधनको अवस्था र नगरपालिकाको भौतिक सम्पत्तिको अवस्था प्रस्तुत गरिएको छ।

२.१ नगरपालिकाको संक्षिप्त परिचय

छायाँनाथरारा नगरपालिका स्थानीय तहको पुनर्संरचनापछि स्थापना भएको मुगु जिल्लाको एक महत्वपूर्ण नगरपालिका हो। नेपालको संविधानको कार्यान्वयनको क्रममा स्थानीय तहको गठन आदेश बमोजिम २०७३ सालमा गठन भएको हो। घरधुरी सर्वेक्षणको आधारमा तयार पारिएको नगरपालिकाको वस्तुस्थिति विवरण, नगर प्रोफाइल, विभिन्न प्रतिवेदनहरू, वेभसाइट, र अन्य स्रोतबाट प्राप्त सूचनाका आधारमा यस छायाँनाथरारा नगरपालिकाको संक्षिप्त परिचय यहाँ प्रस्तुत गरिएको छ।

नामांकरण:

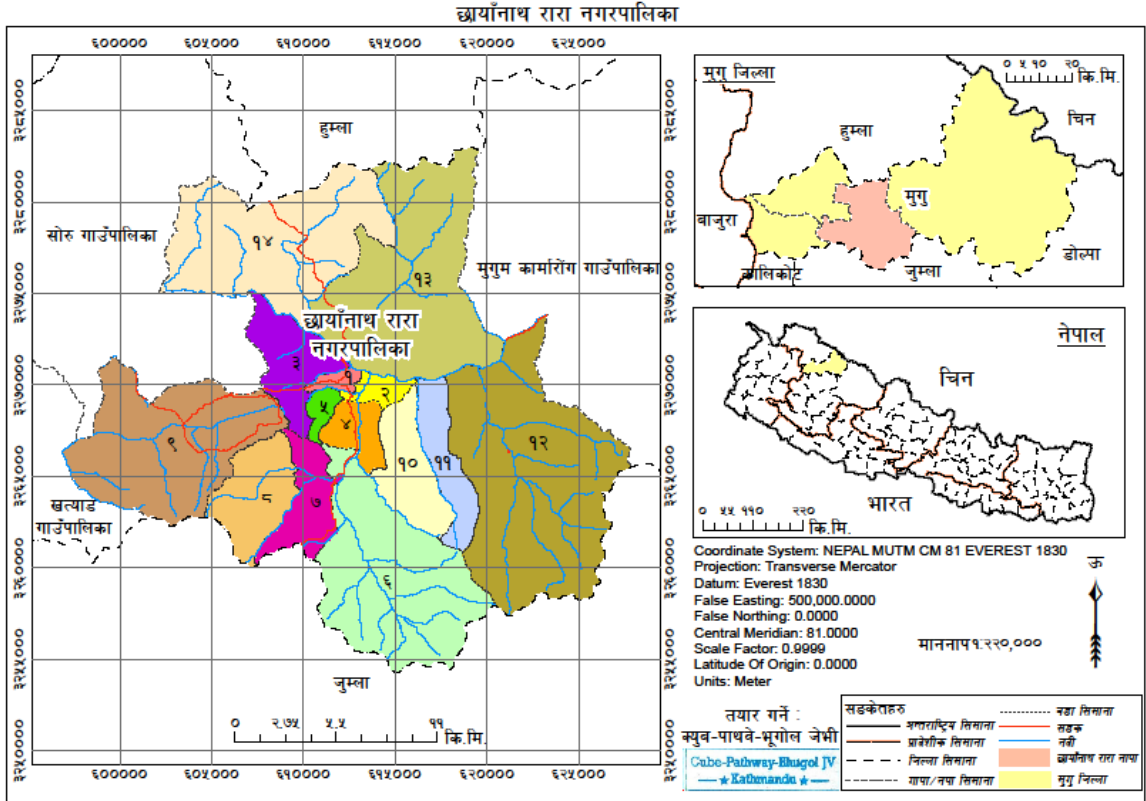
छायाँनाथरारा नगरपालिकाको नामकरणको सन्दर्भ विविध तथ्यहरूसँग जोडिएको छ। पौराणिक कथा अनुसार महादेवले सत्यवतीको मृत शरीरलाई डुलाउँदै जाने क्रममा मुगु जिल्लाको साविकको डोल्फु गाविस रहेको स्थानमा सत्यवतीको छातीको एक टुक्रा खस्न गई छायाँनाथ रहन गएको भन्ने विश्वास गरिन्छ। यो हिन्दूहरूको प्रसिद्ध तथा पवित्र धामको रूपमा परिचित छ।

छायाँनाथरारा तालको सन्दर्भमा रहेको स्थानीय जनविश्वास अनुसार हाल रारा ताल रहेको स्थानमा पौराणिक कालमा एक जना सिद्ध योगी भिक्षा माग्न आएका थिए। ती योगी भिक्षा माग्दै जाने क्रममा त्यहाँका मानिसहरूले भिक्षा दिन मानेनन्। भिख दिन नमानेपछि योगीले सिंह बाबाको सराप हालेर आफूसँग भएको भिन्डो अर्थात् कमन्डलु फुटाए। यसरी कमन्डलु फुटाउँदा रारा तालको उत्पत्ति/निर्माण भएको हो भन्ने भनाइ रहेको छ। भौगर्भिक तथ्यहरू अनुसार विगतमा नेपालको हालको हिमाली क्षेत्रमा टेथिस सागर रहेको थियो। विस्तारै भारतीय भौगर्भिक प्लेटले विस्थापित गर्दै जाँदा अग्ला चुचुरा निर्माण भई सागर विस्थापित भयो। यही क्रममा यस क्षेत्रमा तालको निर्माण हुन पुगेको भन्ने विश्वास पनि रहेको छ।

प्रकृतिक हिसाबले सुन्दर तथा नेपालकै ठूलो र गहिरो रारा ताल र पवित्र देव छायाँनाथको नामबाट यस नगरपालिकाको नामकरण भएको देखिन्छ।

अवस्थिति (क्षेत्रफल तथा वडा विभाजन):

मुगु जिल्लाको बिच भागमा रहेको यस नगरपालिकामा साविकका श्रीनगर, कार्किवाडा, पिना, रोवा, रुगा गा.वि.स. र रारा गा.वि.स.को वडा नं. ८, ९ हरू मिलाएर यो छायाँनाथरारा नगरपालिकाको निर्माण भएको हो । यसको क्षेत्रफल ४८०.६७ वर्ग कि.मी. रहेको छ । यस नगरपालिकाको पूर्वमा मुगुम कार्मारोंग गाउँपालिका, पश्चिममा सोरु गाउँपालिका र खत्याड गाउँपालिका, दक्षिणमा जुम्ला जिल्ला र उत्तरमा हुम्ला जिल्लासँग सिमाना जोडिएको छ ।

नगरपालिकाको वडागत क्षेत्रफल सम्बन्धी विवरण देहायको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका १: वडागत क्षेत्रफल

वडा नं.	समावेश साविक गाविस	क्षेत्रफल (वर्ग कि.मि.मा)	प्रतिशत
१	श्रीनगर (१-४)	२.५९	०.५४
२	श्रीनगर (५,६)	४.५९	०.९३
३	श्रीनगर (७-९) र कार्किवाडा (९)	१९.०८	३.९७
४	कार्किवाडा (१-४)	९.१४	१.९०
५	कार्किवाडा (५-८)	३.३८	०.७०
६	पिना (६-८)	६६.२४	१३.७८
७	पिना (१,२,९)	१५.२३	३.१७
८	पिना (३,४)	२१.३८	४.४५
९	रारा (८,९)	६२.८९	१३.०९

वडा नं.	समावेश साविक गाविस	क्षेत्रफल (वर्ग कि.मि.मा)	प्रतिशत
१०	रोवा (१-४)	१९.१५	३.९८
११	रोवा (५,६)	१४.९३	३.११
१२	रोवा (७-९)	९६.९९	२०.१८
१३	रुगा (१-५)	७८.४३	१६.३२
१४	रुगा (६-९)	६६.६५	१३.८७
जम्मा		४८०.६७	१००

स्रोत: संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय, २०७५

जनसंख्या:

घरधूरी सर्वेक्षण २०७५ अनुसार नगरपालिकाको कुल जनसंख्या २५३४६ रहेको छ । वडा अनुसार सबैभन्दा धेरै जनसंख्या वडा नं. १३ मा २७१५ रहेको छ भने सबैभन्दा न्यून वडा नं. ९ मा जम्मा ३९२ जना रहेको छ भने यस नगरपालिकामा ४९८३ घरपरिवार मध्ये १६३ घरपरिवार अस्थायी रहेको देखिन्छ । जस अनुसार औसत घरपरिवारको आकार ५.०९ र १११.३४ लैंगिक अनुपात रहेको छ । जनसंख्या वितरणको अवस्थालाई वडागत रूपमा देहाय बमोजिम उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका २: जनसंख्या र घरपरिवारको वितरणको अवस्था

वडा नं.	जम्मा घरपरिवार	स्थायी बसोबास गर्ने	अस्थायी बसोबास गर्ने	जनसंख्या			औसत घर परिवारको आकार	लैंगिक अनुपात
				जम्मा	पुरुष	महिला		
१	४८२	४४३	३९	२४३९	१२९९	११४०	५.०६	११३.९५
२	३६१	२३७	१२४	१५७२	८२१	७५१	४.३५	१०९.३२
३	३४६	३४६	०	१६८५	९१५	७७०	४.८७	११८.८३
४	४०३	४०३	०	२१६८	१११८	१०५०	५.३८	१०६.४८
५	४५७	४५७	०	२४७८	१२६२	१२१६	५.४२	१०३.७८
६	३५७	३५७	०	१७७६	९७७	७९९	४.९७	१२२.२८
७	३७८	३७८	०	१९१४	१००७	९०७	५.०६	१११.०३
८	२२४	२२४	०	११५३	५८५	५६८	५.१५	१०२.९९
९	७५	७५	०	३९२	२०४	१८८	५.२३	१०८.५१
१०	४२८	४२८	०	१८८१	१०४३	८३८	४.३९	१२४.४६
११	२३२	२३२	०	११५६	६१५	५४१	४.९८	११३.६८
१२	३७८	३७८	०	२१५८	१०९३	१०६५	५.७१	१०२.६३
१३	५१९	५१९	०	२७१५	१४२७	१२८८	५.२३	११०.७९
१४	३४३	३४३	०	१८५९	९७४	८८५	५.४२	११०.०६
जम्मा	४९८३	४८२०	१६३	२५३४६	१३३४०	१२००६	५.०९	१११.३४

स्रोत: घरपरिवार सर्वेक्षण, २०७५

यस नगरपालिकाको औसत जनघनत्व २०१ जना प्रति वकिमी रहेको छ । वडागत रूपमा हेर्दा सबैभन्दा कम जनघनत्व वडा नं. ९ मा ६ जना प्रति वकिमी र सबैभन्दा उच्च जनघनत्व वडा नं. १ मा ९४१ जना प्रति वकिमी रहेको छ ।

भुवनोट र प्राकृतिक स्रोतहरू:

छायाँनाथ नगरपालिका सामुन्द्रिक सतहबाट करिव ३५०० मिटर उचाइमा अवस्थित प्राकृतिक तथा साँस्कृतिक उत्कृष्टता बोकेको क्षेत्र हो । यस नगरपालिकाको कूल ४८०.६७ वर्ग कि.मि क्षेत्रफलमध्ये ५३.२३% क्षेत्र वन, २३.९७% घाँसेमैदान , ८.६५% कृषियोग्य जमिन, २.६३% बाँफो जमिन, ३.१४% ताल पोखरी, ७.५२% भाडी र ०.८६%, जल तथा बलौटे क्षेत्रले ढाकिएको छ । नेपालकै सबैभन्दा ठूलो ताल रारा यसै नगरपालिकाभित्र पर्दछ । यहाँको जङ्गलमा फर्निचरका लागि आवश्यक काठ, पतिंगर, जडिबुटी र खोटो जस्ता वनपैदावार उत्पादन हुने गरेको छ । यहाँ खोटो, खिरौला, खोट कटुकी, चिराइतो, समुओ र अतिस जस्ता औषधीजन्य जडिबुटीहरू र फलफुल तथा मह जस्ता नगदेवालीहरू समेत उत्पादन हुन्छ ।

जलस्रोतका दृष्टिले रारा ताल, कर्णाली नदी, घट्टे खोला, जलेख टाउका भरना, हिलुमद खोला, छाडे खोला, गमगाढ खोला, नाउर खोला, ऋणी मोक्ष खोला, धौलीगाड,भिन्न खोला, निजार जेउडे खोला, पापकुण्ड दह, सालिम खोला, शोभा खोला, र गरुणनानी दह लगायतका खोला रहेका छन् । यहाँको उच्च हिमाली क्षेत्रमा पर्यटन व्यवसाय, पशुपालन तथा जडिबुटी जन्य उद्योग र तल्लो भेगमा कृषि, वनपैदावारको प्रचुर संभावना रहेको छ ।

पेशागत विवरण:

यस नगरपालिकाका बासिन्दाहरूको मुख्य पेशा कृषि हो । यहाँका ७८.५५% मानिसहरू कृषिमा संलग्न रहेका छन् । यसैगरी दैनिक ज्यालादारीमा ६.३५%, ४.४८% नोकरीमा, ४.५२% व्यापार व्यवसाय तथा उद्योगमा र ०.५९% मानिसहरू वैदेशिक रोजगारीमा, ५.५६ % अन्यमा संलग्न रहेका छन् । यस नगरपालिकामा धान,कोदो जस्ता प्रमुख खाद्यान्नवाली सिमी, केराउ जस्ता दलहन र फलफुल,मह जस्ता नगदेवालीहरू उत्पादन हुन्छ । यहाँ ९०% भन्दा बढी निर्वाहमुखी कृषि उत्पादन हुने गरेको छ ।

पशुपालन: यस नगरपालिकाका ५५% मानिसहरू खेतिपाती सँगै पशुपालन व्यवसायमा संलग्न रहेका छन् । यहाँ खासगरी बाखा, भेडा, गाई, कुखुरा, मौरी लगायतका घरपालुवा पशुपंक्षीहरू पालिने गरिन्छ ।

पर्यटन:

धार्मिक तथा प्राकृतिक दृष्टिले पर्यटकीय महत्व रहेका मुख्य १० स्थलहरू यस नगरपालिका क्षेत्रमा रहेका छन् । नगरभित्र पर्ने रारा ताल तथा रारा राष्ट्रिय निकुञ्ज जस्तो प्राकृतिक

शौन्दर्यले भरीपूर्ण क्षेत्र पनि रहेको छ । यहाँ मनमोहक रारा ताल, रारा राष्ट्रिय निकुञ्ज, सुन्दर तथा मनोरम प्राकृतिक दृश्य, विशिष्ट सांस्कृतिक तथा जैविक विविधता, उच्च हिमाली भेगमा रहेका ताल तथा पोखरीहरू, छहराहरू जस्ता प्राकृतिक सम्पदाहरूको कारण आन्तरिक तथा वाह्य पर्यटकहरूलाई आकर्षण गरी दिगो पर्यटन व्यवसायको प्रचुर संभावना रहेको छ । यस नगरपालिकामा रहेका अन्य केही महत्वपूर्ण प्राकृतिक सम्पदाहरू ऋणी मोक्ष खोला, धौलीगाड , पापकुण्ड दह, शोभा खोला, र गरुणनानी दह रहेका छन् । यसैगरी महत्वपूर्ण साँस्कृतिक सम्पदाहरू छायाँनाथ र ऋणी मोक्ष मन्दिर, कालिका मालिका मन्दिर र विभिन्न मष्टा हरू रहेका छन्।

हिमालीक्षेत्रका वासिन्दाहरूको फरक सांस्कृतिक क्रियाकलाप, धार्मिक महत्वका मन्दिर, गुम्बा, ऐतिहासिक महत्वका स्थलहरू आदि पर्यटन प्रवर्द्धन गर्न सकिने मुख्य स्रोतहरू हुन् । यहाँ हाल वार्षिक रूपमा करिब ३४३३ बाह्य र २२३४४ आन्तरिक पर्यटकहरू आउने गरेका छन् । हाल यस नगरपालिकामा सञ्चालनमा रहेका १२१ वटा होटल तथा होमस्टेहरू रहेको छ ।

सिंचाइ:-

यस नगरपालिकाको कूल ४१५८ हेक्टर कृषियोग्य भूमि मध्ये ६३० हेक्टर जमिनमा साना ठूला गरी ७ वटा कुलाहरूबाट सिंचाइसुविधा उपलब्ध भएको छ ।

यातायात:

यस नगरपालिका क्षेत्रमा निर्माण भएको जुम्ला सडक खण्ड भएर लामो तथा छोटो दूरीका सार्वजनिक यातायात सञ्चालन भएको देखिन्छ । यहाँ निर्माण भएका सडक सञ्जालको कुल लम्बाई ९२ किलोमिटर रहेको छ । नगरपालिकाभित्र उपलब्ध सडक सञ्जालको विद्यमान अवस्थाको विवरण देहाय बमोजिम रहेको छ ।

तालिका ३: सडक मार्ग/सञ्जालको विद्यमान अवस्था

वडा नम्बर	सडकको नाम	जोडिने वस्तीहरू		लम्बाई (कि.मि.)	प्रकार	लाभान्वित जनसंख्या
		देखि	सम्म			
३	कोट बजेडी रोड	गमगढी	माथितुम	५	कच्ची	६२०५
४	गमगढी बालै रोड	चैन भामवाड	बालैर	६	कच्ची	९१२५
५	फाष्ट ट्रयाक	जीप्रका	वडा कार्यालय	३	कच्ची	८०३०
६	जडिबुटी मार्ग	बालौ	मुन्दु लिउडी	९	कच्ची	५४७५
७	स्कूल रोड			-		-
८	सरलेरी रोड	गमगढी	रारा	८	कच्ची	७३००
१०	ऋणमोक्ष ग्रामिण सडक	घाट	घट्टलेख	६	कच्ची	-

वडा नम्बर	सडकको नाम	जोडिने वस्तीहरू		लम्बाई (कि.मि.)	प्रकार	लाभान्वित जनसंख्या
		देखि	सम्म			
११	ग्रामिण सडक	साफेढुङ्गा	सिरम	७	कच्ची	-
१२	लुम्स शोभा ग्रामिण सडक	लुम्स	सोभा	२०	कच्ची	-
१३	जडिबुटी मार्ग	थार्प	रुगा गमगढी	८	कच्ची	१०९५०
१४	कृषि सडक	गमगढी	बाम	२०	कच्ची	११३१५
जम्मा				९२		५८४००

स्रोत: समूह छलफल तथा जानकार व्यक्ति अन्तरवार्ता, २०७५

यस नगरपालिका क्षेत्रभित्रका विभिन्न वडा र वस्तीहरूलाई पैदलमार्गले जोडिएको देखिन्छ। यहाँ रहेका सबै पैदल मार्गहरूको कुल योग ५१ किलोमिटर रहेको छ भने करिब १८२५० जनसंख्या यी पैदल मार्गबाट लाभान्वित हुने गरेको पाइन्छ। नगरपालिका क्षेत्रभित्र रहेका खोलानालाहरूमा भोलुंगे तथा काठे पुलहरूले कुल १४ वटा रहेका छन्।

उद्यम, व्यापार र व्यवसाय:

आर्थिक गणना २०७५ अनुसार यस नगरपालिकामा ८४९ वटा आर्थिक प्रतिष्ठानहरूमा २७२५ जनाले रोजगारी प्राप्त गरेका छन्। नगरपालिका भित्र ६ वटा कृषि, वन, माछा पालन, ३५ वटा उत्पादन, ६ वटा खानी, विद्युत, ग्याँस, खानेपानी तथा निर्माण, ४१६ वटा थोक तथा खुद्रा व्यापार, ८ वटा ढुवानी, भण्डारण, सूचना र सञ्चार, २६४ वटा होटल, लज, १९ वटा वित्त, बीमा, ४८ वटा शिक्षा, १८ वटा मानव स्वास्थ्य र समाजिक कार्य र २९ वटा घरजग्गा, पेशागत व्यवसाय, वैज्ञानिक, प्रशासनिक, कला, मनोरञ्जन र अन्य आदि व्यवसायहरू रहेका छन्। नगरपालिकामा सञ्चालनमा रहेका उद्योगहरू मध्ये अधिकांश लघु तथा घरेलुस्तरका छन्।

विद्युत सुविधा:

यस नगरपालिकाको विद्युत आपूर्तिको प्रमुख स्रोत लघु जलविद्युत हो। राष्ट्रिय प्रसारण प्रणालीको पहुँच नगरपालिका क्षेत्रमा मात्र रहेको छ। वैकल्पिक ऊर्जाका रूपमा १ वटा लघु जलविद्युत् आयोजना रहेको छ। विद्युत् आयोजनाहरूबाट २०० किलोवाट बराबर क्षमताको विद्युत उत्पादन हुने गरेको देखिन्छ। यहाँ रहेका खोला/नदीहरूमा विद्युत उत्पादनको संभाव्यता अध्ययन भएको छ। करिब ६४.१८% घरपरिवारमा बिजुली पुगेको छ। करिब १५% घरपरिवारले सोलार उर्जा प्रयोग गरेका छन्। उज्यालोका लागी अन्य स्रोतहरू मट्टितेल, दाउरा समेत प्रयोग गर्ने घरपरिवारहरू रहेका छन्।

सञ्चार सुविधा:

नगरपालिकाका सबै वडाहरूमा टेलिफोन, रेडियोको सेवा पुगेको छ। यहाँ नेपाल टेलिकमका

टावरहरू रहेका छन् । जम्मा घरपरिवारमध्ये ४०.२७% सँग टेलिफोन (मोबाइल समेत), ३७.१९% सँग रेडियो (एफ.एम सहित), ०.१५% सँग इन्टरनेटको पहुँच पुगेको छ ।

खानेपानी तथा सरसफाई:

यस नगरपालिकामा करिब ७६.७७% घरपरिवारले पाइपमार्फत उपलब्ध धाराको पानी प्रयोग गर्दछन् । यहाँ ११५८ घरले अर्थात् २३.२३% घरपरिवारले नदी तथा मुलको पानी खाइरहेका छन् । अभैपनि ११ घरपरिवारको खानेपानीको मुख्य स्रोत कुवा रहेको छ । नगरपालिकाले सबै नागरिकहरूलाई शुद्ध पिउने पानी उपलब्ध गराउन विभिन्न अभियानहरू सञ्चालन गरेको छ ।

यहाँ करिब ४८७० घरमा चर्पीको व्यवस्था रहेको छ जसमा ३२.१९% सेफ्टी ट्याङ्की सहितको र ६५.५४ % खाल्डे चर्पी रहेका छन् भने २.२७% घरमा चर्पी नभएको देखिन्छ ।

भवन तथा आवास:

नगरपालिका क्षेत्रमा रहेका कुल ४९८३ घरपरिवारमध्ये ९३.७८ प्रतिशत अर्थात् ४६७३ घरपरिवार आफ्नै घरमा बस्ने गरेका छन् । त्यसैगरी, भाडामा बस्ने घरपरिवार संख्या २८५ र अन्य खालको स्वामीत्व भएको घरमा बस्ने घरपरिवार २५ रहेको छ । यस नगरपालिकामा रहेका जम्मा ४६७३ घरधुरीमध्ये ३.२७% को सिमेन्टको गारो भएका, ९५.६१% को ढुङ्गामाटोको गारो भएका र १.१२% को काठे बाँस र माटोले बनेका गारो भएका घर छन् । करिब ६४.८०% घरको छाना माटोले छाएका, १६.६६% टिनले छाएका, १.३२% ढलान भएका, १२.८४% काठले छाएका, ३.५९% खर/स्याउलाले छाएका, र ०.७८ % घरहरू ढुङ्गाको छानो भएका छन् ।

शिक्षा:

घरपरिवार सर्वेक्षण २०७५ अनुसार नगर क्षेत्रको साक्षरताको स्थिति हेर्दा जम्मा ६३.०४ प्रतिशत जनसंख्या साक्षर रहेको देखिन्छ । जसमध्ये ७२.०९ प्रतिशत पुरुष र ५३.९९ प्रतिशत महिला साक्षरता रहेको छ । नगरपालिकामा २९ वटा बालशिक्षा, ४५ वटा आधारभूत विद्यालय, ६ वटा माध्यमिक विद्यालय र एउटा क्याम्पस सञ्चालनमा रहेका छन् । नगरपालिकामा ७ वटा निजी विद्यालयहरू रहेका छन् ।

स्वास्थ्य:

नगरपालिका क्षेत्रमा एउटा जिल्ला अस्पताल, ४ वटा सामुदायिक स्वास्थ्य ईकाई, फेज नेपाल नामक गैससबाट सञ्चालित एउटा क्लिनिक, नेपाल रेडक्रस सोसाईटी द्वारा सञ्चालित एउटा आँखा अस्पताल र ४ वटा स्वास्थ्य चौकी रहेका छन् । निजी रुपमा ७ वटा फार्मेसी सञ्चालन भएको देखिन्छ ।

बैंक, वित्तीय संस्था तथा सहकारी:

यस छायाँनाथ रारा नगरपालिकामा एउटा बाणिज्य बैंक, एउटा विकास बैंक, एउटा लघुवित्त संस्था र २ वटा सहकारी संस्था रहेका छन् । यस्ता संस्थाहरूबाट वार्षिक कारोबार करिब १ अर्ब ३० लाख र लगानी ३० करोड ६६ लाख हुने गरेको छ । । नगर क्षेत्रभित्र रहेका कुल ४९,८३ घरपरिवारमध्ये २९१८ घरपरिवारले बैङ्क तथा वित्तीय संस्थाहरूमा खाता खोलेर आर्थिक कारोबार गरेका छन् भने २०६५ घरपरिवारको भने कुनै पनि वित्तीय संस्थाहरूमा खाता नरहेको देखिन्छ ।

फोहरमैला व्यवस्थापन :

स्वास्थ्य तथा सरसफाईको सूचक फोहोरमैला व्यवस्थापनको सन्दर्भमा हेर्दा यस नगरपालिकाभित्र प्रति परिवार करिब १००० देखि ५२०० किलोग्रामसम्म फोहोर विसर्जन गर्ने गरेको देखिन्छ भने फोहोरमैला वर्गिकरण गरी घरभित्र विसर्जन गर्ने परिवार भने नरहेको देखिन्छ ।

२.२ नगरपालिकाको मानव संसाधनको अवस्था

नगरपालिकाले जनतालाई प्रदान गर्ने सेवा र सुविधाहरू सहजरूपले सुचारु गर्नका लागि संगठनात्मक संरचनाको निर्माण गरेको छ । जस अनुसार विभिन्न शाखा, उपशाखा र ईकाइहरू स्थापना भएका छन् । सेवा प्रवाहका लागि नगरपालिका कार्यालय, १४ वटा वडाकार्यालयहरू, विभिन्न सेवाकेन्द्र र विभिन्न समितिहरू गठन गरिएका छन् । नगरपालिकाको राजस्व सम्बन्धि जिम्मेवारी बहन गर्न प्रशासन, योजना तथा अनुगमन शाखा अन्तर्गत अधिकृत पाँचौ स्तरको एकजना कर्मचारी रहनेगरी राजस्व इकाईको व्यवस्था रहेको छ । यस नगरपालिकामा १ जना निमित्त प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, १ जना लेखा अधिकृत, १ जना सूचना प्रविधी अधिकृत, १ जना ईन्जिनियर, २ जना लेखापाल, १ जना नासु, २ जना कम्प्युटर अप्रेटरलगायत कुल ३७ जना कर्मचारी कार्यरत रहेका छन् । छायाँनाथरारा नगरपालिकाको संगठनात्मक तथा मानव संसाधन तालिका यस प्रकार रहेको छ ।

तालिका ४: गाउँपालिकाको मानव संसाधनको अवस्था

क्र.सं.	पद	स्वीकृत दरबन्दी	पदपुर्ति
१.	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	१	०
२	अधिकृत शिक्षा (नवौ)	१	१
३.	सि.डि.इ. (नवौ)	१	०
४	अधिकृत प्रशासन (सातौ,आठौ)	१	०
५.	अधिकृत लेखा (सातौ,आठौ)	१	०
६	अधिकृत शिक्षा (सातौ,आठौ)	१	१
७	जनस्वास्थ्य अधिकृत (सातौ,आठौ)	१	१
८	ईन्जिनियर (सातौ,आठौ)	१	०

क्र.सं.	पद	स्वीकृत दरबन्दी	पदपूर्ति
९	अधिकृत प्रशासन (छैठौं)	२	०
१०	आ.ले.प. अधिकृत (छैठौं)	१	१
११	प.हे.न. स्वास्थ्य (पाचौं)	१	१
१२	हेल्थ असिस्टेन्ट स्वास्थ्य (पाचौं)	१	१
१३	सहायक प्रशासन (पाचौं)	११	८
१४	लेखापाल (पाचौं)	१	१
१५	सब ईन्जिनियर (पाचौं)	८	५
१६	सहायक प्रशासन (चौथो)	१०	७
१७	असिस्टेन्ट सब ईन्जिनियर (चौथो)	८	५
१८	प्राविधिक (चौथो)	८	५
जम्मा:		५७	३७

२.३ नगरपालिकाको भौतिक सम्पत्तिको अवस्था

यस छायानाथरारा नगरपालिकाको कार्यालय वडा नं. २ का गमगढीमा रहेको छ । कार्यालय सञ्चालन भैरहेको भवन बहालमा रहेको छ । नगरपालिकाका सम्पूर्ण शाखा, उपशाखा तथा इकाईहरू प्रशासकीय भवनबाटै सञ्चालन गर्ने योजना रहेको छ ।

नगरपालिकाका जम्मा १४ वडा मध्ये १२ वडा कार्यालयका आफ्नै भवन छन् भने २ वटा वडा कार्यालयहरू बहालको भवनमा सञ्चालन भैरहेका छन् । आफ्नो भवन नभएका वडाहरूले निकट भविष्यमा आफै भवन बनाउने योजना पनि रहेको छ । सवारी साधन अन्तर्गत यस नगरपालिकामा एक-एक वटा स्काइभेटर, रोलर, ट्रिपर, दमकल र फोहोर मैला ओसार्ने ट्र्याक्टर छ । यसै गरी एउटा एम्बुलेन्स, एउटा स्कारपियो रहेको छ । यस नगरपालिका तथा सबै वडाहरूमा कम्प्युटर तथा प्रिन्टर, टेबुल, कुर्सी, सोफा, दराज लगायत कार्यालय सामग्रीहरू रहेका छन् । यस नगरपालिका कार्यालयमा सोलार ६ सेट, क्यामेरा २ थान, ठूला र साना गरी २७ वटा प्रिन्टर, ल्यापटप २८ वटा, डेस्कटप कम्प्युटर ८ थान, प्रोजेक्टर १ वटा, घुम्ने कुर्सी ४२ वटा, पलास्टिक कुर्सी ४५, दराज २४ वटा, र कार्यालय प्रयोजनका लागी आवश्यक अन्य न्यूनतम कार्यालय सामग्रीहरू रहेका छन् । नगरपालिकाको कार्यालय, सबै वडाकार्यालयहरूमा न्यूनतम आवश्यक पर्ने फर्निचर तथा विद्युतीय उपकरणहरू (कम्प्युटर, प्रिन्टर) र इन्टरनेट सुविधा पर्याप्त मात्रामा उपलब्ध रहेको छैन ।

तालिका ५: गाउँपालिका/नगरपालिकाको स्वामित्वमा रहेका भवन तथा औजारहरू

क्र.सं.	स्थान	सम्पति विवरण	हालको उपयोग	भाडा वा बहाल रकम (यदि भएमा)
१.	भवन			
२.	वडा कार्यालय - १२			
३.	स्वास्थ्यचौकी - १६			

गमगढी बजारमा रहेको ४७७३.२३ रोपनी जग्गा नगरपालिकाको आफ्नै स्वामित्वमा रहेको छ । नगरपालिका तथा वडाहरूको स्वामित्वमा रहेको जग्गा तथा भवनहरूको अभिलेख तयार गरी नियमित गर्न जरुरी देखिन्छ । नगरपालिकाले आफ्नो स्वामित्वमा रहेका सबै किसिमका सम्पत्तिको उपयोग गरी नियमित आयआर्जन गर्नका लागि नीतिगत निर्णय गरी थप लगानी गर्न आवश्यक देखिन्छ ।

तालिका ६: गाउँपालिका/नगरपालिकाको स्वामित्व वा भोगचलनमा रहेका जग्गा

क्र.सं.	जग्गा रहेका स्थान	कि. नं	क्षेत्रफल	हालको उपयोग	भाडा वा बहाल रकम (यदि भएमा)
क.	स्वामित्वमा रहेको जग्गा				
	गमगढी	३२८, ११००, ३२३, ३२९, १०१२, ३२५, ३२७, ७८६, १२५१, १२४७	४७७८.२३ वर्ग.मि.	निर्माणाधिन प्रशासकीय भवन	नभएको

परिच्छेद - तीन : स्थानीय तहको राजस्व अधिकार तथा आय सम्भाव्यता .

नेपालको संविधान तथा स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ लगायतले स्थानीय तहलाई प्रदान गरेका राजस्व सम्बन्धि अधिकार र सो अधिकार कार्यान्वयनका लागी नगरपालिकाका तर्फबाट गरिएका कानुनी व्यवस्था र नगरपालिकाको राजस्व संकलनको अवस्था, सम्भावना, समस्या तथा चुनौतीहरूलाई यस परिच्छेदमा विश्लेषण गरिएको छ ।

३.१ स्थानीय तहको राजस्व अधिकार सम्बन्धि संवैधानिक तथा कानुनी व्यवस्था

३.१.१ संवैधानिक व्यवस्था

नेपालको संविधानको अनुसूची ८ अनुसार स्थानीय तहको वित्तीय अधिकार अन्तर्गत स्थानीय तहहरूले सम्पत्ति कर (घरजग्गा कर) घरबहाल कर, घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क, सवारी साधन कर, भूमिकर (मालपोत), मनोरञ्जन कर, विज्ञापन कर र व्यवसाय कर लगाउन सक्नेछन् र गैरकर अन्तर्गत सेवा शुल्क, दस्तुर, पर्यटन शुल्क र दण्ड जरिवाना संकलन गर्न सक्नेछन् । राजस्व अधिकार सम्बन्धि विभिन्न तहहरूको एकल तथा साभा अधिकार सम्बन्धि विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ७: तहगत राजस्व अधिकार

संघ	प्रदेश	स्थानीय	साभा
भन्सार अन्तःशुल्क मूल्य अभिवृद्धि कर संस्थागत आयकर व्यक्तिगत आयकर पारिश्रमिक कर राहदानी शुल्क भिसा शुल्क पर्यटन दस्तुर सेवा शुल्क दस्तुर दण्ड जरिवार	घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क, सवारी साधन कर मनोरञ्जन कर विज्ञापन कर पर्यटन कृषि आयमा कर सेवा शुल्क दस्तुर दण्ड जरिवाना	सम्पत्ति कर घर बहाल कर घर जग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क सवारी साधन कर सेवा शुल्क दस्तुर पर्यटन शुल्क विज्ञापन कर व्यवसाय कर भूमिकर (मालपोत) मनोरञ्जन कर मालपोत संकलन दण्ड जरिवान	सेवा शुल्क, दस्तुर, दण्ड जरिवाना प्राकृतिक स्रोतबाट प्राप्त रोयल्टी, पर्यटन शुल्क

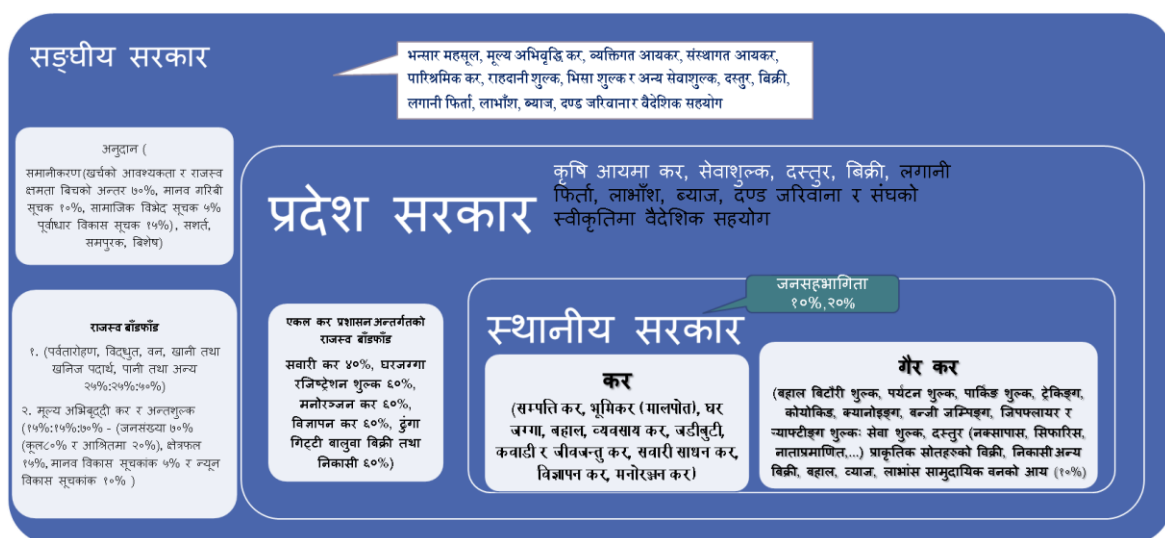
स्रोत: नेपालको संविधान

३.१.२ कानुनी व्यवस्था

(क) स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा ५४ देखि ६३ सम्म स्थानीय तहको वित्तीय अधिकार सम्बन्धि व्यवस्था रहेको छ। यसमा कर अन्तर्गत प्रत्यक्ष करहरू जस्तै सम्पत्ति कर, भूमिकर (मालपोत), घर-जग्गा बहाल कर, पार्किङ शुल्क, जडिबुटी, कबाडी र जीवजन्तुकर आदि छन् भने अप्रत्यक्ष कर जस्तै व्यवसाय कर जस्ता करहरू रहेका छन्। यसरी नै गैरकर अन्तर्गत नगरपालिका वा गाउँपालिकाबाट विभिन्न सेवाहरू उपयोग गरे वापतको सेवाशुल्क जस्तै विभिन्न पर्यटन व्यवसायमा शुल्क, स्थानीय तहले निर्माण, सञ्चालन वा व्यवस्थापन गरेका स्थानीय पूर्वाधार उपयोग शुल्क, स्थानीय तहले उपलब्ध गराएको कुनै सेवा उपयोग गरे वापत सेवा उपयोगकर्ताहरूबाट असूल गरिने सेवा व्यवस्थापन शुल्क, विभिन्न नियमन सेवा तथा सिफारिस वापत प्राप्त भएको दस्तुर वापतको रकम, नक्शापास दस्तुर र नगरपालिका वा गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्र वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन तथा प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षणबाट तोकिएको परिणाममा स्लेट, ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा एवं माटोजन्य वस्तु बिक्री र अन्य सम्पत्ति बिक्री, सामुदायिक वनको आय र जनसहभागिता वापतको रकम आदि रहेको छन्।

यसैगरी प्रदेश र स्थानीय तह दुबैले साभेदारीमा संकलन गर्ने घरजग्गा रजिष्ट्रेशन दस्तुर रहेको छ। यसको दर प्रदेशले तोक्ने र संकलन स्थानीय तहले गर्ने प्रावधान रहेको छ। हालसम्म संघीय तहबाट स्थानीय तहमा घरजग्गाको लागत स्थानान्तरण भै नसकेको र संघीय सरकार मातहतको जिल्लास्थित मालपोत कार्यालयले नै घरजग्गा कर प्रदेश कानून बमोजिम असुलउपर गरी त्यसको ६०% सम्बन्धित स्थानीय नगरपालिका वा गाउँपालिका र ४०% सम्बन्धित प्रदेशमा पठाउने गरेको छ। स्थानीय नगरपालिकामा देहायको चित्रमा देखाए बमोजिमका स्रोतबाट आम्दानी प्राप्त हुने गर्दछ।

अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ ले स्थानीय तहको वित्तीय अधिकारलाई थप स्पष्ट पार्न संघीय, प्रदेश र स्थानीय तहले परिचालन गर्ने कर र गैह्र करका शीर्षकहरू निर्धारण गर्नुका साथै संविधानका अनुसूचीमा एकल अधिकारमा दोहोरो अधिकार क्षेत्रमा परेका र संयुक्त अधिकार क्षेत्रका राजस्वका शीर्षकहरूको सन्दर्भमा प्रदेश र स्थानीय तहबीच एकले कर प्रशासन सम्बन्धमा निम्नानुसारको थप व्यवस्था समेत गरेको छ । आर्थिक ऐन २०७५ ले परिमार्जन गरेको व्यवस्था देहाय बमोजिम रहेको छ ।

तालिका ८: एकल कर प्रशासन अन्तर्गत उठेको राजस्वलाई स्थानीय र प्रदेश तह बीच बाँडफाँड व्यवस्था

करका क्षेत्रहरू	दर निर्धारण गर्ने	संकलन गर्ने तह	राजस्व बाँडफाँड (प्रतिशतमा)	
			प्रदेश	स्थानीय तह
सवारी साधन	प्रदेश	प्रदेश	६०	४०
रजिष्ट्रेशन शुल्क	प्रदेश	स्थानीय तह	४०	६०
मनोरञ्जन कर	प्रदेश	स्थानीय तह	४०	६०
विज्ञापन कर	स्थानीय तह	स्थानीय तह	४०	६०
अन्य सवारी साधन कर (टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा र विद्युतीय रिक्सा)	स्थानीय तह	स्थानीय तह		१००

स्रोत: अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन २०७४ (आर्थिक ऐन २०७५ द्वारा संशोधित) दफा ५ र ६

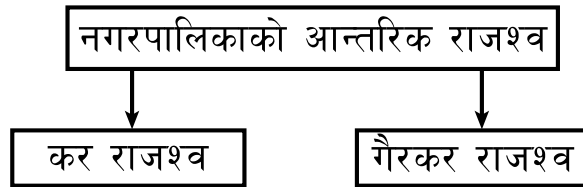
एकल कोषको व्यवस्थापन:

एकल कोषको व्यवस्थापन देहाय बमोजिम हुनेछ:-

१. एकल कर बाँडफाँड प्रयोजनका लागि संकलन गर्न तह (प्रदेश र स्थानीय) ले संकलित रकम विभाज्य कोषमा जम्मा गर्नुपर्ने हुन्छ ।
२. प्रदेशले सवारीसाधन करबाट उठेको रकम प्रदेश विभाज्य कोषमा जम्मा गर्ने ।
३. प्रदेशले सवारी साधन करबाट उठेको रकम प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोगले निर्धारण गरेको आधार र ढाँचा बमोजिम प्रदेश सरकारले स्थानीय तहलाई बाँडफाँड गर्ने र मासिकरूपमा सम्बन्धित स्थानीय सञ्चित कोषमा जम्मा गर्नुपर्ने ।
४. स्थानीय तहले विभाज्य कोषमा रहेको रकमको ४०% आवधिक रूपमा प्रदेशको सञ्चितकोषमा दाखिला गर्नुपर्ने ।

स्थानीय तहको आन्तरिक आय:-

स्थानीय तहलाई कानूनले नै कर, सेवाशुल्क, दस्तुर तथा दण्ड जरिवानाबाट राजस्व प्राप्त गर्ने अधिकार प्रदान गरेको छ । करको दायरामा रहेका व्यक्ति तथा संस्थाहरूले भुक्तानी गर्ने रकमहरू नै स्थानीयतहका राजस्वका स्रोतहरू भएको हुनाले नागरीकले आफूले तिरेको करको स्थानीयतहले कसरी उपयोग गरेको छ भन्ने विषयमा चासो र सरोकार राख्नु स्वभाविक हो भने स्थानीय सरकारले राजस्वको सदुपयोग गर्ने दायित्व निर्वाह गर्नुपर्दछ ।

राजस्व परिचालन चक्र र प्रक्रिया:

नगरपालिका तथा गाउँपालिकामा राजस्व परिचालनलाई व्यवस्थित, सुदृढ र प्रभावकारी बनाउन विभिन्न चरणहरू चक्रीय प्रणालीको रूपमा अवलम्बन गर्न सकिन्छ, जसलाई तल प्रस्तुत गरिएको छ ।

स्थानीय तहमा राजस्व परिचालनलाई सुदृढ बनाउन राजस्व प्रशासन चक्रका प्रत्येक चरणहरूमा नगरपालिका तथा गाउँपालिकाको प्रशासकीय व्यवस्था, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, मेयर/प्रमुख र अन्य जनप्रतिनिधिहरू, लगायत समग्र कार्यपालिकाको समन्वय, सहयोग, सहजीकरण र अनुगमन अति आवश्यक पर्दछ ।

नगरपालिकाको आन्तरिक राजस्वका स्रोतहरू:

१. सम्पत्ति कर सम्बन्धि व्यवस्था

नगरपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्रको घर र घरजग्गामा सम्पत्ति कर लगाउने छ । यो व्यवस्था अनुसार सम्पत्ति कर लगाउँदा घर र सो घरले चर्चेको जग्गामा सम्पत्ति कर लगाउने र बाँकी जग्गा र घर नभएका अन्य जग्गामा भूमिकर (मालपोत) लगाउनु पर्ने छ ।

स्पष्टिकरण

घरले चर्चेको जग्गा भन्नाले घरले ओगटेको क्षेत्रफल बराबरको जग्गा र अधिकतम सो बराबरको थप जग्गा सम्भन्नु पर्दछ । यसरी सम्पत्ति कर लगाउँदा देहायबमोजिमका विषयलाई आधार लिनुपर्ने व्यवस्था रहेको छ:

- (क) घर र जग्गाको आकार प्रकार र बनौट
- (ख) घर र जग्गाको प्रचलित बजार मूल्य तथा घरको हकमा हासमूल्य
- (ग) घर र जग्गाको व्यापारिक वा आवासीय उपयोगको अवस्था

(२) भूमिकर (मालपोत) सम्बन्धी व्यवस्था

नगरपालिका तथा गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्रको जग्गामा त्यस्तो जग्गाको उपयोगको आधारमा भूमिकर (मालपोत) लगाउने छ । आर्थिक ऐन, २०७५ (पछि केही नेपाल ऐन संशोधन गर्ने ऐन २०७५ द्वारा संशोधित) ले घर र त्यसले चर्चेको निश्चित जग्गामा सम्पत्ति कर लगाएपछि सोभन्दा बढी जग्गामा भूमिकर (मालपोत) लगाउनु पर्ने व्यवस्था छ । तर सम्पत्ति कर लगाएको अवस्थामा भूमिकर (मालपोत) लगाइने छैन ।

(३) व्यवसाय कर

नगरपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्र व्यापार, व्यवसाय वा सेवामा पूँजीगत लगानी र आर्थिक कारोबारको आधारमा व्यवसाय कर लगाउन सक्नेछ ।

(४) घर जग्गा बहाल कर

नगरपालिकाको क्षेत्रभित्र कुनै व्यक्ति, वा संस्थाले भवन, घर, पसल, ग्यारेज, गोदाम, टहरा, छप्पर, कारखाना, जग्गा, पोखरी पुरै वा आंशिक तवरले बहालमा दिएको नगरपालिकाले त्यस्तो बहाल रकममा बहाल कर लगाउन सक्नेछ ।

(५) सवारी कर

नगरपालिकाले सिमित सवारी साधन (अटोरिक्सा तथा इ-रिक्सा, ठेला गाडा, टाँगा र रिक्सा) हरूको मात्र दर्ता, नवीकरण तथा वार्षिक सवारी कर संकलन गर्न सक्ने अधिकार पाएको छ । छायाँनाथरारा नगरपालिकाले यसका लागी दर निर्धारण गरेको अवस्था छ ।

(६) विज्ञापन कर

नगरपालिकाले आफ्नो क्षेत्रका सडक, चोक, सार्वजनिक स्थलमा विज्ञापन, प्रचारप्रसार आदिका लागी राख्न दिने साइन बोर्ड, ग्लो बोर्ड, स्टल आदिमा विज्ञापन कर लगाउन सक्ने व्यवस्था रहेको छ ।

(७) गैरकरहरु

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनमा नगरपालिकाले पर्यटन शुल्क अन्तर्गत आफ्नो क्षेत्रभित्र सञ्चालनमा रहेका केवलकार, ट्रेकीङ्ग, कायाकिङ्ग, क्यानोनिङ्ग, बञ्जी जम्प, जीपफ्लायर, ज्यापिटङ्ग, प्याराग्लाइडिङ्ग लगायतका स्थानीय पर्यटन, मनोरञ्जन तथा साहासिक खेलकुद सम्बन्धी सेवा वा व्यवसायमा सेवाशुल्क लगाउने व्यवस्था रहेको छ ।

यसैगरी नगरपालिकाबाट विभिन्न सिफारिसहरु, इजाजत पत्र तथा नवीकरण जस्तै एफएम रेडियो सञ्चालन, 'घ' वर्गको निर्माण इजाजत पत्र, निजी विद्यालय स्थापना, स्थानीयस्तरका व्यापारिक फर्म, सहकारी, प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालिम, ट्युशन तथा कोचिङ सेन्टर, औषधि पसल, घरजग्गा कारोवार (प्लटिङ्ग) जस्ता व्यवसायिक संस्थाहरुको दर्ता, नवीकरण आदिमा विभिन्न दस्तुर संकलन गर्ने व्यवस्था रहेको छ ।

(८) प्राकृतिक स्रोतको रोयल्टी बाँडफाँड सम्बन्धी व्यवस्था

अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्था ऐन, २०७४ अनुसार प्राकृतिक स्रोतको रोयल्टी बाँडफाँड अन्तरगत पर्वतारोहण, विद्युत, वन, खानी तथा खनिज, पानी तथा अन्य प्राकृतिक स्रोतबाट प्राप्त रोयल्टी बाँडफाँड सम्बन्धमा निम्न व्यवस्था गरेको छ ।

तालिका ९: प्राकृतिक स्रोतको रोयल्टी बाँडफाँड (प्रतिशतमा)

स्रोतहरु	संघ	प्रदेश	स्थानीय तह
पर्वतारोहण	५०	२५	२५
विद्युत	५०	२५	२५
वन	५०	२५	२५
खानी तथा खनिज	५०	२५	२५
पानी तथा अन्य स्रोत	५०	२५	२५

स्रोत : अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्था ऐन, २०७४, अनुसूची ४

राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोगले स्थानीय तहले प्राप्त गर्ने २५ प्रतिशत हिस्साको लागी प्रत्येक स्थानीय तहको प्राकृतिक स्रोतको अवस्थिति तथा प्राकृतिक स्रोतमा आधारित परियोजना वा उपयोगबाट प्रभावित क्षेत्र र जनसंख्याको पहिचान गरी स्थानीय तहलाई रकम बाँडफाँड गर्ने सिफारिस गरेको छ ।

(९) कर राजस्व बाँडफाँड सम्बन्धी व्यवस्था

अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ अनुसार मूल्य अभिवृद्धि कर र आन्तरिक उत्पादनबाट उठेको अन्त शुल्क रकम मध्येबाट उठेको रकमलाई संघीय विभाज्य कोषमा राखी सोरकमबाट संघीय सरकारले ७०%, प्रदेशले १५% र स्थानीय सरकारले १५% बाँडफाँट गर्ने व्यवस्था रहेको छ ।

तालिका १०: कर राजस्वको बाँडफाँड सम्बन्धी व्यवस्था (प्रतिशतमा)

श्रोतहरू	संघ	प्रदेश	स्थानीय तह
मूल्य अभिवृद्धि कर (भ्याट)	७०	१५	१५
अन्तशुल्क	७०	१५	१५

स्रोत : अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४, परिच्छेद ३ (६)

राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग ऐन, २०७४ अनुसार विभिन्न तहका सरकारहरूका बीचमा अनुदान सिफारिस गर्दा लिइने आधारहरू, राजस्वको बाँडफाँड गर्दा लिइने आधारहरू र प्राकृतिक स्रोतको परिचालन गर्दा लिइने आधार र मापदण्डहरू तयार गरी कार्यान्वयनका लागी सहजीकरण गर्नु पर्ने व्यवस्था रहेको छ । प्राकृतिक स्रोतको बाँडफाँड सम्बन्धी विषयमा संघ र प्रदेश, प्रदेश र प्रदेश, प्रदेश र स्थानीय तह तथा स्थानीय तहहरू बीच उठ्न सक्ने सम्भावित विवादको विषयमा अध्ययन अनुसन्धान गरी त्यसको निवारण गर्न समन्वयात्मक रूपमा काम गर्न राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोगले सम्बन्धित तहहरूलाई सुझाव दिने संबैधानिक व्यवस्था रहेको छ । राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोगले प्राकृतिक स्रोतको बाँडफाँड गर्दा सोसँग सम्बन्धित वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन सम्बन्धमा आवश्यक अध्ययन र अनुसन्धान गरी नेपाल सरकारलाई सिफारिस समेत गर्नुपर्ने कानुनी व्यवस्था रहेको छ ।

हाल राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोगले जनसंख्या (कूल जनसंख्या र आश्रित जनसंख्या), क्षेत्रफल, मानव विकास सूचकांक, न्यून विकास सूचकांकको आधारमा प्रदेश तथा स्थानीय तहलाई राजस्व बाँडफाँड गर्ने गरी आगामी ५ वर्षको लागी सिफारिस गरेको छ ।

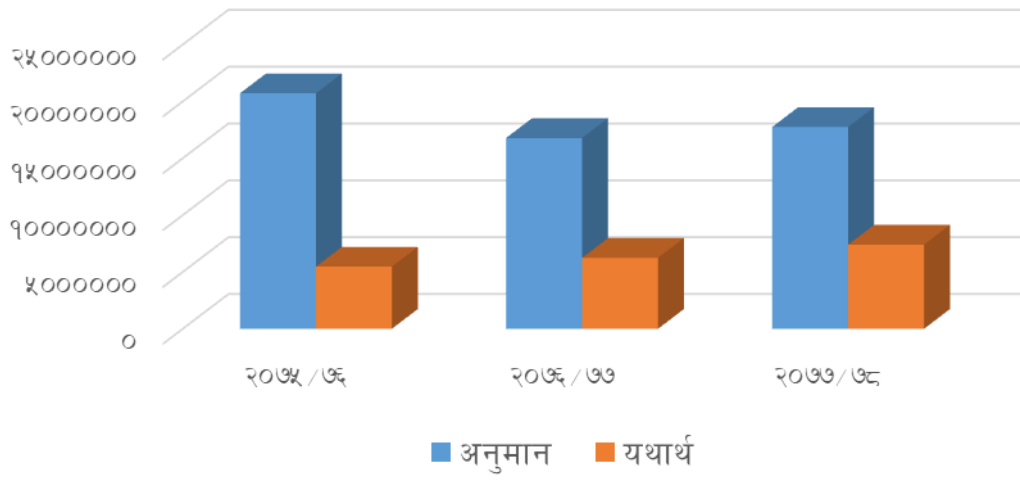
क्र.सं.	आधारहरु	प्रदेश	स्थानीय तह
१	जनसंख्या: ➤ कूल जनसंख्या अनुपात ८० ➤ आश्रित जनसंख्या अनुपात २०	७०	७०
२	क्षेत्रफल	१५	१५
३	मानव विकास सूचकांक	५	५
४	न्यून विकास सूचकांक (पुर्वाधार सूचकांक ७०%, खर्चको आवश्यकता सूचकांक २०% र सामाजिक तथा आर्थिक असमानता सूचकांक १०%)	१०	१०
जम्मा:		१००	१००

यस सूत्रबाट आएको रकममा ठूलो फरक देखिने र अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐनको दफा २१ ले प्रदेश तथा स्थानीय तहले आफ्नो प्रशासनिक खर्च आन्तरिक राजस्व तथा राजस्व बाँडफाँडबाट पुऱ्याउनु पर्ने हुनाले वित्त आयोगले प्रत्येक स्थानीय तहलाई न्यूनतम रकम र त्यसमा थप रकम सूत्र अनुसार रकम बाँडफाँड गर्ने गरेको छ । आयोगले गत आ.व. २०७६/७७ मा ३ करोड ५० लाख र आ.व. २०७५/७६ मा ३ करोड न्यूनतम रकम र त्यसपछि सुत्र अनुसारको रकम प्रत्येक स्थानीय तहलाई प्रदान गर्ने गरी नेपाल सरकारलाई राजस्व बाँडफाँड गर्न सिफारिस गरेको थियो । तर्जु

३.२ नगरपालिकाको आन्तरिक आय परिचालनको वर्तमान अवस्था:

यस छायाँनाथरारा नगरपालिकाको आन्तरिक आयका प्रमुख स्रोतहरूमा मालपोत, सिफारिश तथा अन्य दस्तुर, सेवा शुल्क दस्तुर, घर बहाल कर, व्यवसाय कर, पार्कीङ शुल्क, व्यवसाय दर्ता तथा नवीकरण दस्तुर आदि रहेका छन् । आ.व. २०७५/०७६ मा आन्तरिक राजस्व प्रस्तावित भन्दा यथार्थ आय रु. ५४५६७८०.२६ र आ.व. २०७६/०७७ मा रु. ६२३२४२५ र आ.व. २०७७/०७८ मा रु. ७३९४२४६.१५ भै अघिल्ला वर्षभन्दा केही बढी आम्दानी प्राप्त भएको छ, जसलाई देहायको संयुक्त स्तम्भ चित्रमा प्रस्तुत गरिएको छ ।

बिगत तीन बर्षको राजश्वको अवस्था

तालिका ११: विर्गत तीन वर्षको आन्तरिक स्रोतको अवस्था

राजस्व संकेत	राजस्व शीर्षक	२०७५/०७६		२०७६/०७७		२०७७/०७८	
		अनुमान	यथार्थ	अनुमान	यथार्थ	अनुमान	यथार्थ
११३१४	भूमी कर (मालपोत)	३००००००	२७४४२३३	३१५००००	१८९७९०७.४१	१०३१५९१	४२९१४७०.८६
११३२१	घर बहाल कर			७०००००	२५६०८६.४३	१३१६७००	८१९१०९.४६
११६३१	कृषि तथा पशुजन्य वस्तुको व्यवसायिक कारोवारमा लाग्ने कर	१०००००	१००००			८५५०००	२०६४०
११६९१	अन्य कर (कवाडी कर)	८२०००००	१२५९१९१.२६	६००००००	८३१८११.१६	३४२००००	४७०४०७.८३
१४२२९	अन्य प्रशासनिक सेवा शुल्क	५०००००	३३७४९३	३८५०००	१६५६००	७२४१८५	६५३४६४
१४२४१	पार्किङ्ग शुल्क	१००००००	५५२१०५	५०००००	३९२५५०	१०२६०००	३३३५००
१४२४३	सिफारिश दस्तुर	३८०००००	४१००	२८०००००	६२०२०	८५५००	५९०१०
१४२४४	ब्यक्तिगत घटना दर्ता दस्तुर	१०००००		७७०००	२४००	१७१०००	४९००
१४२४५	नाता प्रमाणित दस्तुर			७७०००	५०	८५५००	
१४२५३	व्यवसाय रजिष्ट्रेशन दस्तुर	४००००००	५४९६५८	३०८००००	३२००००	४२७५००	४०४३००
१४५२९	अन्य राजस्व (विविध आय)					५१७२७५०	७८९४४
१४६११	व्यवसाय कर					३४२००००	२५८५००
	जम्मा:	२०७०००००	५४५६७८०.२६	१६७६९०००	३९२८४२५	१७७३५७२६	७३९४२४६.१५

स्रोत: छायाँनाथरारा नगरपालिकामा (सूत्रबाट प्राप्त प्रतिवेदन तथा आर्थिक वर्ष २०७७/०७८ को वार्षिक नीति तथा कार्यक्रम, बजेट बक्तव्य एवं स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रम पुस्तिका)

३.३ आन्तरिक राजस्व संकलनको प्रमुख क्षेत्र र सम्भावना विश्लेषण

छायाँनाथरारा नगरपालिकामा उच्च पहाडी र हिमाली क्षेत्रको मिश्रित भू-भाग भएको हुनाले यहाँको आर्थिक क्रियाकलापको मुख्य आधार पर्यटन, कृषि, प्राकृतिक स्रोतसाधनहरू जस्तै हिमाल, ताल, वनजंगल, खनिज, जडिबुटी, खोला नदी आदि रहेका छन् । यहाँको खेतीयोग्य जमिनमा फलफूल, आलु, तरकारी, आदिको व्यवसायिक उत्पादन, सुन्दर तथा मनमोहक हिमाली दृष्य, ताल, घाँसेमैदान, आदिले पर्यटन व्यवसायको प्रचुर संभावना रहेको छ । पर्यटन पूर्वाधारको शुरुवात भएको छ यसका परिमाण र गुणस्तरमा बृद्धि गर्नुपर्ने आवश्यकता रहेको छ । यस्ता व्यवसायहरूको विस्तार भएमा र उनीहरूलाई प्रत्यक्ष लाभदायी बनाई राजस्व संकलन अभियानमा समावेश गराउन सकेमा करको दायरा थप फराकिलो हुने सम्भावना छ ।

नगरपालिकाका सबै वडा र बस्तीहरूलाई सडक सञ्जालले जोड्ने कार्यहरू भैरहेका छन् जसले नगरपालिकाको उत्पादनले बजारको पहुँचलाई सहज बनाउँदै लगेको छ । स्थानीय कच्चा पदार्थहरूमा आधारित प्रारम्भिक प्रशोधन तथा निकासीको प्रबल सम्भावनाहरू देखिएका छन् भने विभिन्न किसिमका घरेलु तथा साना उद्यम र व्यवसायको विकास तथा विस्तार हुन सक्ने अवस्था रहेको छ ।

तालिका १२: पालिकाको आन्तरिक आय परिचालनको वर्तमान अवस्था

क्र.सं.	आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण (छ/छैन)	दर निर्धारणको अवस्था भएको/नभएको	संकलन भएको/नभएको
क.	कर तर्फ			
	भूमि कर (मालपोत)	छ	छ	भएको
	सम्पत्ति कर	छ	छ	नभएको
	सवारी कर (टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा, इरिक्सा)	छैन	-	
	घर जग्गा बहाल कर	छ	छ	भएको
	व्यवसाय कर	छ	छ	भएको
	जडिबुटी, कवाडी र जिवजन्तु कर	छ	छ	भएको
	विज्ञापन कर	छ	छ	नभएको
	मनोरन्जन कर	छ	छ	नभएको
ख.	अन्य राजस्व			
	स्लेट, ढुङ्गा, गिट्टी, वालुवा एवम् माटोजन्य वस्तुको बिक्री	छ	छ	नभएको
	काठ, दाउरा, जाराजुरी, दहत्तर, बहत्तर बिक्री	छ	छैन	नभएको

क्र.सं.	आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण (छ/छैन)	दर निर्धारणको अवस्था भएको/नभएको	संकलन भएको/नभएको
	वन पैदावर (सामुदायिक वनको) बिक्री वापतको आय	छ	छैन	नभएको
	नक्सापास दस्तुर	छ	छ	भएको
	व्यक्तिगत घटना दर्ता विलम्ब शुल्क	छ	छ	भएको
	बहाल बितौरी शुल्क	छ	छ	नभएको
	पार्किङ्ग शुल्क	छ	छ	भएको
	अस्पताल संचालन	छ	छ	नभएको
	फोहरमैला व्यवस्थापन शुल्क	छ	छ	भएको
	स्थानीय खानेपानी महसुल	छैन		
	स्थानीय विद्युत महसुल	छैन		
	केवलकार, टेकिङ्ग, कायाकिङ्ग, वन्जीजम्प, जीपप्लायर, प्याराग्लाइडिङ्ग आदि मनोरंजन तथा साहसी खेलकुद सम्बन्धी सेवा तथा व्यवसायमा सेवाशुल्क	छ	छैन	नभएको
	निर्माण, संचालन र व्यवस्थापन गरेका स्थानीय पुर्वाधार तथा सेवामा सेवाशुल्क (खानेपानी, विजुली, धारा, अतिथि गृह, धर्मशाला, पुस्तकालय, सभागृह, ढल निकास, सडक वत्ति, शौचालय, पार्क, पौडी पोखरी, ब्ययमशाला, पर्यटकिय स्थल, हाटवजार, पशु वधशाला, शवदाह गृह, घोविघाट, सडक, वसपार्क, पुलआदि	छ	छैन	नभएको
	मूल्यांकन सेवा शुल्क	छ	छ	छ ।
	दर्ता, अनुमति तथा नवीकरण दस्तुर (एफएम रेडियो संचालन, घ वर्गको निर्माण इजाजतपत्र, विद्यालय स्थापना, स्थानीय स्तरका ब्यापारिक फर्म आदि)	छ	छ	छ ।

क्र.सं.	आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण (छ/छैन)	दर निर्धारणको अवस्था भएको/नभएको	संकलन भएको/नभएको
	ढुङ्गा, गिट्टी, वालुवा, नुन, माटो, खरीढुङ्गा, स्लेटजस्ता वस्तुको सर्भेक्षण, उत्खनन तथा उपयोग शुल्क	छ	छ	नभएको
	वडा मार्फत गरिने सिफारिश तथा प्रमाणित दस्तुर	छ	छ	भएको
	दण्ड जरिवाना	छ	छ	भएको

उल्लेखित तालिकाका आधारमा विश्लेषण गर्दा पालिकाले कर तर्फ ७ वटा शीर्षकहरूमा आय संकलन गर्ने सम्भावना देखिन्छ । जसमध्ये पालिकाले हालसम्म ४ वटा शीर्षकहरू (भूमीकर, बहाल कर, जडिबुटि, जिवजन्तु कबाडी कर, विज्ञापनकर आदी) को करका दरहरू निर्धारण गरी राजस्व मात्र संकलन गरिरहेको छ भने सम्पत्ती कर, विज्ञापन कर, मनोरञ्जन कर आदी को हालसम्म आर्थिक ऐनमा करको दर निर्धारण गरेता पनि राजस्व संकलन गरेको छैन । त्यसैगरी गैर कर तर्फ समग्रमा जम्मा १८ वटा शीर्षकहरू मध्ये १६ वटा शीर्षकहरूबाट आय संकलन गर्ने सम्भावना देखिन्छ । हालसम्म पालिकाले जम्मा ८ वटा शीर्षकहरूमा दर निर्धारण गरी आय संकलन गरिरहेको छ । पालिकालाई ढुङ्गा, गिट्टी, वालुवा, नुन, माटो, खरीढुङ्गा, स्लेटजस्ता वस्तुको सर्भेक्षण, उत्खनन तथा उपयोग शुल्क, अस्पताल संचालन, बहाल बिटौरी शुल्क, वन पैदावर (सामुदायिक वनको) बिक्री वापतको आय, स्थानीय खानेपानी महसुल, स्थानीय विद्युत महसुल आदीको दर निर्धारण गरी आय संकलन गर्ने अधिकार प्राप्त भएता पनि यसको हालसम्म दर निर्धारण तथा संकलन भएको छैन ।

३.३.१ कर राजस्व

नगरपालिकाको राजस्वका स्रोतहरूमध्ये कर राजस्व अन्तर्गत हाल परिचालन भैरहेको सम्भाव्य स्रोत र सोको परिचालनका लागि गर्नुपर्ने सुधारहरू देहाय बमोजिम रहेका छन्:

क. सम्पत्ति कर

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनको दफा ५५ मा सम्पत्ति कर सम्बन्धि प्रावधान रहेको छ । उक्त प्रावधान अनुसार नगरपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्र रहेका घर र सो घरले चर्चेको क्षेत्रफल बराबरसम्मको जग्गामा सम्पत्ति कर लगाउन सक्ने व्यवस्था रहेको छ ।

विद्यमान अवस्था: नगरपालिकाको आर्थिक ऐन २०७८ मा अनुसूची १ मा सम्पत्तीकर सम्बन्धमा एकिकृत सम्पत्तीकर कार्यविधि २०७५ बमोजिम कर लगाउने व्यवस्था गरेको छ । जस्मा एकीकृत सम्पत्ति कर लगाउनयोग्य मुल्य निर्धारण गर्दा प्रचलित बजार भाउलाई आधार मान्ने, तथा भौतिक संरचनाको मुल्य प्रचलित बजार भाउ बाट कायम हुन आएको मूल्यमा ह्यासकट्टी गर्ने, उल्लेख छ केही नेपाल ऐन संशोधन गर्ने ऐन, २०७५ अनुसार एकिकृत सम्पत्तिकर लाई सम्पत्तिकर को रुपमा र भुमिकर छुट्टै रुपमा लिने व्यवस्था गरेको भएता पनि यस संबन्धमा नगरपालिका अर्भै स्पष्ट भएको देखिदैन। साथै हाल सम्म यस शीर्षकमा नगरपालिकाले कर उठाएको देखिदैन ।

सम्भावना: नगरपालिका क्षेत्रमा रहेका कुल ४९८३ घरपरिवार मध्ये ९३.७८ प्रतिशत अर्थात् ४६७३ घरपरिवार आफ्नै घरमा बस्ने गरेका छन् । त्यसैगरी, भाडामा बस्ने घरपरिवार संख्या २८५ र अन्य खालको स्वामीत्व भएको घरमा बस्ने घरपरिवार २५ रहेको छ । यसैगरी नगरपालिका क्षेत्रमा रहेका घरहरूलाई छानाको प्रकारका आधारमा हेर्दा सबैभन्दा उच्च संख्यामा माटोको छानो भएको घरमा बस्ने ६४.८० प्रतिशत रहेका छन् । नगरपालिका प्रोफाइलमा उल्लेख भए बमोजिम कुल घरधुरीका स्वामीत्वमा भएका घरहरूलाई घरहरूलाई कच्ची र फुस/खरले छाएका घर, ढुंगा, माटो/खर/टायल/टिनको छानो भएका घर, टायल वा ढुंगाले छाएका घर, र वाल सिस्टम/पिलर सिस्टम/भूकम्प प्रतिरोधी घर गरी विभिन्न समूहमा विभाजन गरी यी चार किसिमका घरधुरीलाई तल उल्लेखित दरमा कर निर्धारण गर्नु उपयुक्त हुने प्रस्ताव गरिएको छ । यस अनुसार हुन आउने सम्पत्ति करको गणना निम्न अनुसार रहेको छ:

तालिका १३: सम्भाव्य सम्पत्ति करदाता तथा सम्पत्ति कर

क्र.सं	घरको प्रकार	संख्या	करको औसत दर (प्रस्तावित)	सम्भाव्य कुल आय रु.
१	आरसिसि ढलान भएका	६६	५००	३३०००
२	टायल/ढुङ्गाको छाना भएको	१४	४५०	६३००
३	जस्ता/च्यादरको छाना भएको	८३०	४००	३३२०००
४	काठको छाना भएको	६४०	३००	१९२०००
५	माटोको छानो भएको	३२२९	२००	६४५८००
६	फुस वा खरको छाना भएको	१७९	२००	३५८००
७	अन्य	२५	१५०	३७५०
	जम्मा	४९८३		१२,१८,९५०

स्रोत: नगर प्रोफाइल, २०७५

यसरी यस नगरपालिकामा घरको संरचनाको आधारमा करीब रु १२,१८,९५० सम्पत्तिकर उठ्न सक्ने देखिन्छ ।

सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरू: नगरपालिका क्षेत्रमा रहेका घरजग्गा नगरपालिकाको एक भरपर्दो आम्दानीको स्रोत हो । घरजग्गाहरूको वास्तविक मूल्याङ्कन, परिमार्जन, जनताहरूलाई कर तिर्नु दायित्व हो भन्ने बोध गराउने, जनताहरूको करतिर्न सक्ने क्षमता अनुसारको दर निर्धारण गर्ने, समयमा कर नतिर्ने करदाताहरूलाई दण्डजरिवानाको व्यवस्था गर्ने, राजस्व प्रशासनको समयसापेक्ष सुधार गर्ने आदि उपायहरूको अबलम्बन गरी सम्पत्ति कर सम्बन्धि व्यवस्थामा सुधार गर्नुपर्ने आवश्यकता रहेको देखिन्छ ।

सम्पत्ति मुल्यांकन अनुसार कर निर्धारण गर्दा शुरु मूल्य रु. ५०,०००/- (पचासहजार) सम्मको सम्पत्तिमा रु. ५०/- र त्यसपछि सम्पत्तिको मूल्य अनुसार थप पचासहजारको सम्पत्तिमा -०।२० पैसा देखि सम्पत्तिको मूल्य बढ्दै जाँदा थप प्रति हजारमा रु. २।- सम्म वार्षिक कर लाग्ने गरी सम्पत्ति करको दर निर्धारण गर्नु उपयुक्त हुन्छ । यसका लागि नगरपालिकाले एउटा छुट्टै सम्पत्ति कर निर्देशिका जारी गरी सोही बमोजिम कार्यान्वयन गर्न उचित देखिन्छ । घरमुली महिला वा महिलाको स्वामीत्वमा रहेको सम्पत्ति भएमा त्यस्तो सम्पत्तिमा केही प्रतिशत छुट दिने गरी ऐनमा व्यवस्था गर्न सकिने छ । राजस्व शाखामा कम्प्युटर सफ्टवेयर जडान गरी कर निर्धारण तथा विल काट्ने गरिएमा काम छिटोछरितो, सजिलो हुनका साथै मानवीय कमजोरीबाट हुने त्रुटीमा कमी ल्याउन सकिन्छ ।

ख. भूमिकर

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनको दफा ५६ अनुसार नगरपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्रको खेतीयोग्य जग्गामा त्यस्तो जग्गाको उपयोगका आधारमा भूमिकर (मालपोत) लगाउन सक्ने व्यवस्था रहेको छ । तर सम्पत्ति कर लगाएको जग्गामा भूमिकर (मालपोत) नलगाइने उल्लेख गरेको छ ।

विद्यमान अवस्था: भूमिकर, नगरपालिकाको एउटा प्रमुख र दिगो राजस्वको स्रोत हो । नगरपालिकाले भूमिकर वापत आ.व. २०७५/०७६, २०७६/०७७, २०७७/०७८ मा क्रमशः रु. २७,४४,२३३, रु. १८,९७,९०७.४० र रु. ४२,९९,४७०.८६ राजस्व प्राप्त गरेको थियो । नगरपालिकाको कूल क्षेत्रफल ४८०.६७ वर्ग कि.मी मध्ये ४९.५८ वर्ग कि.मी (८.६५%) खेतीयोग्य भूमि रहेको देखिन्छ । घरघडेरीको रूपमा उपयोग हुने जमिनलाई छुट्ट्याएर बाँकी रहेको जमिनमा भूमिकर लगाउन सकिन्छ । नगरपालिकाको आर्थिक ऐन २०७८ अनुसार खेत र पाखो गरी खेती योग्य जमिनलाई विभाजन गरी प्रति वर्ग मिटर खेत को रु. ०.२ र पाखोको रु. ०.०९ कर लिने व्यवस्था गरेको छ । बिलम्ब वापत शुल्क थप गर्ने व्यवस्था रहेको छैन ।

करको सम्भावना: यस नगरपालिका भित्रको क्षेत्रमा सम्पत्ति कर लगाएको बाहेकको जमिनलाई उपयोगको आधारमा मूल्याङ्कन गरी भू-उपयोग ऐनको प्रावधान अनुसार कृषि क्षेत्र, आवासिय क्षेत्र, व्यवसायिक क्षेत्र लगायत अन्य तोकिएका क्षेत्रमा वर्गिकरण गरी कर निर्धारण गरिएमा हालको भन्दा बढीकर असुल हुन सक्ने संभावना रहेको देखिन्छ । नगर प्रोफाइल २०७५ अनुसार यस नगरपालिकामा करीब ४९.५८ वर्ग कि.मि. खेतीयोग्य जमिन रहेको छ । नगरपालिकाको

आर्थिक ऐन अनुसार प्रति वर्ग मिटर रू. ०.२ को दरले कर उठउने प्रस्ताव गरिए अनुसार कृषि योग्य जमिनबाट करिव रू. ८३,१६,००० राजस्व उठ्ने देखिन्छ ।

सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरू: नगरपालिका क्षेत्रमा रहेको जमिनलाई नयाँ भूमि सम्बन्धि ऐनको प्रावधान बमोजिम वर्गिकरण गरी भूमिको उपयोग अनुसार सम्पत्ति कर लगाए बाहेकको जमिनलाई खेती प्रयोजनमा प्रयोग भएको, सडकले नछोएको जमिनमा मालपोत मात्र र सडक यातायातले छोएको, घडेरीको रूपमा विकास हुन सक्ने जमिनमा थप भूमिकर लगाउने गरी प्रगतिशिल किसिमको भूमिकर लगाउने र बक्यौताको विवरण तयार गरी सो उठाउन पनि पहल गर्नुपर्ने देखिन्छ । प्रगतिशिल र व्यवहारिक भूमिकरको दर निर्धारण र असुली गर्न देहाय बमोजिमका उपायहरू उपयुक्त हुने देखिन्छ ।

१. मालपोतको दर निर्धारण गर्दा जमिनको उत्पादकत्व, वार्षिक उत्पादनलाई विश्लेषण गरी निर्धारण गर्नु उचित हुन्छ ।
२. सडकयातायातको सुविधामा जोडिएको जमिनको व्यवसायिक महत्व बढी हुने भएकोले त्यस्ता जमिनमा थप भूमिकर लगाउनु उपयुक्त हुन्छ र त्यस्ता जमिनमा भौतिक संरचनाहरूको निर्माण भएमा स्वतः सम्पत्ति करको दायरामा आउने हुनाले बाँकी रहेको जमिनको करको दर सामान्य हुनुपर्छ ।
३. मालपोतको दर निर्धारण गर्दा जमिनको उत्पादनलाई मौद्रिक मूल्यमा रुपान्तरण गरी आय र लगानीको विश्लेषण गरी बचत रकमको ५ देखि १०% सम्म वार्षिक मालपोत लगाउनु उपयुक्त हुने देखिन्छ ।
४. प्रगतिशील मालपोत दर कायम गर्न शुरु दर कम राखी जग्गाको परिमाण अनुसार क्रमशः दर बढाउँदै जानु उपयुक्त हुन्छ ।
५. सामुहिक खेतीतर्फ आकर्षित गर्न, लैङ्गिक समानता कायम गर्न र आर्थिक रूपले विपन्न परिवारलाई सहूलियत दिन सहकारी मार्फत गरिने सामुहिक खेती, गरिब किसान र महिलाका नाममा भएको कृषि जमिनमा स्थानीय कानून अनुसार ५०% सम्म शुल्क छुट दिन सकिने व्यवस्था गर्न उपयुक्त हुने देखिन्छ ।
६. स्थानीय स्तरमा उद्योग प्रयोजनार्थ तथा व्यवसायिक हिसाबले जडिबुटी स्याउ, फलफूल वगैँचा, कृषिफार्म सञ्चालन गर्ने कृषकहरूलाई नगरपालिकाको आर्थिक ऐनमा व्यवस्था गरी प्रोत्साहन स्वरूप २०% सम्म रकम छुट दिन सकिने व्यवस्था गर्नु उपयुक्त हुने देखिन्छ ।

(ग) घरजग्गा बहाल कर:

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा ५७ मा नगरपालिका क्षेत्रभित्र कुनै व्यक्ति वा संस्थाले घर, पसल, ग्यारेज, गोदाम, भवन, टहरा, कारखाना, जग्गा वा पोखरी पूरै वा आंशिक रूपले बहालमा लिएकोमा नगरपालिकाले त्यस्तो बहाल रकममा बहाल कर लगाउने व्यवस्था रहेको छ ।

विद्यमान अवस्था: नगरपालिकाले आर्थिक ऐनमा व्यवस्था गरे बमोजिम घरजग्गा बहालमा लगाए वापत बहालमा लगाएको शुल्कको १०% का दरले घरजग्गा बहाल कर असुलउपर गर्दै आएको छ । नगरपालिकाले आ.व. २०७६/७७ मा यस वापत रु २,५६,०८६.४० कर संकलन गरेको छ । आ.व. २०७७/२०७८ मा यस शीर्षक अन्तर्गत जम्मा रु.१३,१६,७०० गर्ने लक्ष्य राखेकोमा कूल रु. ८,१९,१०९.४६ संकलन गरेको देखिन्छ ।

करको संभावना: नगर प्रोफाइल २०७५ अनुसार यस नगर क्षेत्रभित्र एउटा बाणिज्य बैंक, एउटा विकास बैंक, एउटा लघुवित्त संस्था र २ वटा सहकारी संस्था रहेका छन् । कुल विद्यालय मध्ये ७ वटा संस्थागत विद्यालय पनि रहेको देखिन्छ । सोही नगर प्रोफाइल अनुसार नगरपालिकामा ३१ सहकारी संस्था तथा ३९ वटा गै.स.स. छन् । यसै गरी नगरपालिका क्षेत्रमा रहेका कुल ४९८३ घरपरिवार मध्ये ९३.७८ प्रतिशत अर्थात् ४६७३ घरपरिवार आफ्नै घरमा बस्ने गरेका छन् । त्यसैगरी, भाडामा बस्ने घरपरिवार संख्या २८५ र अन्य खालको स्वामीत्व भएको घरमा बस्ने घरपरिवार २५ रहेको छ । व्यक्ति र संस्था गरी नगरपालिका भरीमा कूल ३६७ जना घरबहालमा बस्ने अनुमान गरिएको छ । व्यक्ति र संस्थाका लागी प्रस्तावित विभिन्न दररेटको आधारमा घर बहाल कर संकलन गर्दा कूल रु. ४,८४,८०,००० घर बहाल उठ्ने र नगरपालिकाको आर्थिक ऐन अनुसार १०% का दरले घर बहाल कर संकलन गर्दा वार्षिक कूल रु. ४८,४८,००० घर बहाल कर उठ्न सक्ने सम्भाव्यता पेश गरिएको छ । यसलाई तालिका ३-८ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका १४: घरजग्गा बहाल करको सम्भाव्यता विवरण

क्र.सं.	बहालमा बस्ने प्रयोजन	बहालमा बस्ने अनुमानित संख्या	अनुमानित औसत भाडा रकम	वार्षिक भाडा रकम	घरबहालको १०% का दरले हुने आम्दानी
१	वित्तीय संस्था	५	५०,००० (प्रति महीना)	३०,००,०००	३,००,०००
२	सामाजिक संस्था	७०	४०,००० (प्रति महीना)	३,३६,००,०००	३३,६०,०००
३	सामुदायिक विद्यालय	७	६०,००० (प्रति महीना)	५०,४०,०००	५,०४,०००
३	बहाल (व्यक्ति)	२८५	२,००० (प्रति महीना)	६८,४०,०००	६,८४,०००
जम्मा		३६७	-	४,८४,८०,०००	४८,४८,०००

सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरू: व्यवसायिक तथा आवासिय प्रयोजनका लागी बहालमा प्रयोग भएका घर तथा जग्गाको परिमाण, मासिक भाडा अनुसारको लगत तयार गरी बहालकरको स्वीकृत दर बमोजिमको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न घरजग्गा बहाल कर व्यवस्थापन कार्यविधी तर्जुमा

गर्नुपर्ने देखिन्छ । दुई-दुई वर्षमा घरजग्गा बहाल करको दर पुनरावलोकन गर्नुपर्दछ ।

(घ) व्यवसाय कर:

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनको दफा ५८ मा नगरपालिका क्षेत्रभित्र सञ्चालित व्यापार, व्यवसाय वा सेवामा पूँजीगत लगानी र आर्थिक कारोबारको आधारमा व्यवसाय कर लगाउने व्यवस्था रहेको छ ।

हालको अवस्था: नगरपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्र सञ्चालनमा रहेका व्यवसायहरूलाई होटल, रेष्टुरेन्ट एण्ड बार, स्टेशनरी तथा पुस्तक पसल, माछामासु तथा फलफुल पसल, अस्पताल, शिक्षण संस्था, होमपे, शैलुन, थोक तथा खुद्रा पसल लगायतका विभिन्न व्यवसाय किसिममा वर्गीकरण गरी वार्षिक व्यवसाय करको दर निर्धारण गरेको छ । व्यवसाय कर न्यूनतम रु. ५०० देखि अधिकतम रु. २५,००० सम्म तोकिएको छ । यस नगरपालिकामा आ.व. २०७७/७८ मा व्यवसाय कर वापत रु. २,५८,५०० कर असुल गरेको पाइन्छ । आ.व. २०७८/०७९ मा व्यवसाय कर वापत रु. १५,००,००० असुल गर्ने लक्ष्य लिएको देखिन्छ ।

करको संभावना: नगर प्रोफाइल २०७५ अनुसार यस नगरपालिकामा व्यापार र व्यवसायको संख्या हेर्दा ९७५ वटा व्यवसायहरू संचालनमा रहेका छन् । व्यवसायहरू मध्ये सबैभन्दा उच्च संख्यामा ३५१ वटा किराना पसलहरू सञ्चालन रहेका छन् । यहाँ सञ्चालनमा रहेका उद्योग व्यवसायहरूलाई होटल तथा रेष्टुरेण्ट, लघु तथा घरेलु उद्योग, बैंक तथा वित्तीय संस्था, किराना, इलेक्ट्रिक तथा इलेक्ट्रोनिक्स पसल, कस्मेटिक तथा व्युटी पार्लर, कपडा तथा फेन्सी तथा अन्यमा वर्गीकरण गरी स्थानीय उद्योग वाणिज्य संघको सहकार्यमा कर निर्धारण गरी राजस्व प्राप्त गर्ने सम्भावना रहेको देखिन्छ ।

तालिका १५: व्यवसाय सम्बन्धी विवरण

व्यवसायको प्रकार	संख्या	करको औषत दर (प्रस्तावित)	संभावित राजस्व (रु. मा)
किराना	३५१	१०००	३५१०००
बैंक तथा वित्तीय संस्था	८	१५०००	१२००००
होटल तथा रेष्टुरेण्ट	१२१	५०००	६०५०००
कपडा तथा फेन्सी	२३२	१०००	२३२०००
मासु पसल	७	१०००	७०००
निर्माण सामग्री	५	५०००	२५०००
औषधी पसल वा क्लिनिक	६	२०००	१२०००
मर्मत सेवा केन्द्र	२	२०००	४०००
इलेक्ट्रिक तथा इलेक्ट्रोनिक्स पसल	१७	२०००	३४०००

व्यवसायको प्रकार	संख्या	करको औषत दर (प्रस्तावित)	संभावित राजस्व (रु. मा)
सुनचाँदी पसल	४५	५०००	२२५०००
चिया, खाजा वा नास्ता पसल	१७५	१०००	१७५०००
कस्मेटिक तथा व्युटी पार्लर	६	१५००	९०००
जम्मा	९७५		१७९९०००

स्रोत: नगर प्रोफाइल, २०७५

यस टेबुलको आधारमा विश्लेषण गर्दा व्यवसाय कर असुली गर्दा रु. १७,९९,००० संकलन हुने संभावना देखिन्छ। यसैगरी नयाँ व्यवसाय दर्ता तथा नविकरण गर्दा यो राजस्व रकम अझ बढ्न सक्ने देखिन्छ।

सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरू: नगरपालिकाको व्यवसाय कर संकलनमा सुधार ल्याउन नगरपालिका अन्तर्गतका सम्पूर्ण उद्योग, व्यापार तथा व्यवसायहरूलाई अनिवार्य दर्ता प्रकृत्यामा ल्याई तिनीहरूको पूँजिगत लगानी, आम्दानी, मुनाफा, सेवा जस्ता पक्षहरूलाई विश्लेषण गरी करको दर निर्धारण गर्नुपर्ने देखिन्छ। नगरपालिकाले कर प्राप्त गरे वापत करदाताहरूले अपेक्षा गरे अनुसार फोहरमैला व्यवस्थापन, सरसफाइको व्यवस्था, सुरक्षा निकायको उपस्थिति जस्ता केही सेवा र सुविधाहरूलाई राजस्व परिचालनसँग आवद्ध गरी कार्यान्वयन गर्नु उचित देखिन्छ। कर अभियान सञ्चालन गरी कर सचेतना अभिवृद्धि गर्नुका साथै यस सम्बन्धि नागरिकका गुनासाहरूको सुनुवाई गरी जायज गुनासाहरूको सम्बोधन गर्नु पर्दछ। कर प्रशासनमा दण्ड र पुरस्कारको व्यवस्थालाई नियमित प्रक्रियाको रूपमा स्थापित गर्नुपर्दछ।

(ड) जडिबुटी, कवाडी र जीवजन्तुको व्यवसायिक उपयोग कर

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनको दफा ६१ मा नगरपालिका क्षेत्रभित्र कुनै व्यक्ति वा संस्थाले ऊन, खोटो, जडिबुटी, प्रचलित कानून बमोजिम निषेधित जीवजन्तु बाहेकका अन्य मृत वा मारिएका जीवजन्तुको हाड, सीड, प्वाँख, छाला वा यस्तै प्रकृतिका वस्तुको व्यवसायिक उपयोग गरेवापत नगरपालिकाले जडिबुटी, कवाडी तथा जीवजन्तु कर लगाउने व्यवस्था रहेको छ।

विद्यमान अवस्था: नगरपालिकामा जडिबुटी, कवाडी र जीवजन्तुको व्यवसायिक करको प्रचुर संभावना रहेको भएता पनि कर संकलनको अवस्था उत्साहजनक रहेको देखिँदैन। आ.व. २०७७/०७८ मा यस शीर्षक अन्तर्गत २०,६४० रकम असुल भएको देखिन्छ भने आ.व. २०७८/०७९ मा यस वापत रु. १,००,००० संकलन गरिने लक्ष्य राखिएको देखिन्छ।

करको सम्भावना: यस नगरपालिकाको विशेष गरेर खोटो, खिरौला, खोट कटुकी, चिराइतो, समुओ, अतिस जस्ता जडिबुटी उत्पादन हुने गरेका छन्। यसैगरी माथिल्लो तथा उच्च हिमाली भेगमा जटामसी, लौठसल्ला, शिलाजित लगायतका महत्वपूर्ण प्रजातिका जडिबुटीहरू पाइन्छ।

तसर्थ यहाँ व्यवसायीक किसिमले जडिबुटी संकलन तथा बिक्री वितरण गर्ने पेशा व्यवसायीहरू समेत रहेका छन् । यहाँको बजार क्षेत्रमा विभिन्न किसिमका कवाडीवस्तु उत्पादन तथा बिक्री वितरण हुने भएता पनि यस्ता व्यवसायिहरू करको दायरामा आइसकेका छैनन् । नगरपालिका क्षेत्रमा रहेका वनमा जडिबुटी खेती प्रवर्द्धन तथा बजारीकरण र जीवजन्तुहरूको व्यवसायिक कारोबारका लागि बजार केन्द्रको व्यवस्थापन गरी राजस्व वृद्धि गर्न सकिने सम्भावना देखिन्छ ।

तालिका १६: जडिबुटीको विवरण

जडिबुटीको नाम	उत्पादन (के.जी.)	करको औषत दर (प्रस्तावित)	संभावित राजस्व (रु. मा)
समायो	३००	५	१५००
सुगन्धवाल	११००	५	५५००
घुच्ची च्याउ	१३२	५	६६०
बोभ्रो	५०	५	२५०
अतिस, कटुकी,	३८२६०	५	१९१३००
चिराईतो	१०७००	५	५३५००
तितो	१००	५	५००
खिरौला	२००	५	१०००
कटुकी, चिराईतो	५००	५	२५००
जम्मा	५१३४२	५	२,५६,७१०

स्रोत: नगर प्रोफाइल, २०७५

यस टेबुलको आधारमा विश्लेषण गर्दा जडिबुटी, कवाडी र जीवजन्तुको व्यवसायिक उपयोग कर असुली गर्दा रु. २,५६,७१० संकलन हुने संभावना देखिन्छ ।

सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरू: जडिबुटी, कवाडी र जीवजन्तुको व्यवसायिक उपयोग करमा सुधार गर्नका लागि ऐनले व्यवस्था गरे बमोजिमका सबै व्यवसायलाई नगरपालिकामा दर्ता गर्न लगाई त्यस्ता व्यवसाय सञ्चालन गर्न इजाजत लिनुपर्ने व्यवस्था अनिवार्य गर्नुपर्ने देखिन्छ । करदाताहरूलाई आकर्षित गर्नका लागि छिमेकी पालिकाहरूसँग समन्वय गरी करमा एकरूपमा ल्याउनु पर्ने देखिन्छ । जडिबुटी, कवाडी र जीवजन्तुको व्यवसायिक कारोवार गर्ने व्यवसायीहरूको कारोवारको आधारमा कर निर्धारण गरी संकलन गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

(च) विज्ञापन कर

विज्ञापन ऐन, २०७६ को दफा ४ अनुसार सार्वजनिक स्थलबाट देखिने गरी होर्डिड बोर्ड राख्न र त्यसमा विज्ञापन गर्न चाहने व्यक्तिले सम्बन्धित स्थानीय तहबाट अनुमति लिनुपर्ने व्यवस्था रहेको छ । सोही दफाको उपदफा ६, मा विज्ञापन सम्बन्धी निवेदन, दस्तुर, अवधि लगायतका विषयहरू सम्बन्धित स्थानीय कानून बमोजिम हुने समेत उल्लेख गरिएको छ । यस शीर्षक

अन्तर्गत संकलित रकमको ४०% प्रदेश सरकारलाई दिनुपर्ने व्यवस्था रहेको छ ।

विद्यमान अवस्था: नगरपालिकाको आर्थिक ऐन, २०७८ दफा ८ मो अनुसूची ७ अनुसार विज्ञापन कर लगाइने र असुल उपर गरिएको थियो भनी उल्लेख गरिएको छ । यस नगरपालिकामा यो शीर्षकबाट हाल सम्म रकम असुल गरेको छैन ।

करको संभावना: मुगु जिल्लाको सदरमुकाम गमगडी लगायत बजार हरु रहेका छन्। सो बजार क्षेत्रमा नगरपालिकाले विभिन्न किसिमका होर्डिड बोर्ड हरु लगाउन अनुमति दिइ विज्ञापन कर लगाउन सक्छो यस्ता क्षेत्रहरूमा विभिन्न विज्ञापन सामग्री राख्ने स्थानहरू रहेका र भविष्यमा अझ बढी वृद्धि हुँदै जाने सम्भावना रहेको हुनाले विज्ञापन कर शीर्षकमा आम्दानी बढ्न सक्ने संभावना रहेको छ । नगरपालिकाको बजार क्षेत्रमा साना बोर्ड करिब २०० वटा, मझौला १०० वटा र ठूला साइजका बोर्ड करिब ५० वटा स्थापना हुन सक्ने देखिन्छ ठुलोसाइजको बोर्डको करिब प्रति बोर्ड रू. १५०० , मझौला खालको बोर्डको रू. १००० र साना बोर्डको रू. ५०० को दरले कर लगाई विज्ञापन कर लिंदा करिब रू. २,७५,००० कर संकलन हुने र सो को ६०% ले हुन आउने रकम रू. १,६५,००० रकम संकलन हुने अनुमान गरिएको छ ।

सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरू: नगरपालिका क्षेत्रमा रहेका विज्ञापन स्थल तथा व्यापारिक प्रयोजनका विज्ञापन सामग्रीहरूको लगत राखी सो को नियमन गर्ने र संकलन हुनसक्ने रकम यकिन गरी ठेक्का अंक निर्धारण गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

(छ) अन्य कर:

नगरपालिकाले प्राप्त गर्ने अन्य कर अन्तर्गत कवाडी,पशु पंछी निकासी, नदीले वगाएर ल्याएका वस्तुहरू, निर्माण सामग्रीहरूको संकलन तथा निकासी गर्न पाउने व्यवस्था बमोजिम मन्त्रालयले जारी गरेको मापदण्डको पालना गरी वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन गराई त्यस्ता वस्तुहरूको बिक्री तथा निकासी गर्दा कर लगाउन सक्ने व्यवस्थालाई कार्यान्वयन गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

हालको अवस्था: नगरपालिकाले यस शीर्षक अन्तर्गत आ.व. २०७७/७८ मा रु.४,७०,४०७ कर असुल गरेको पाइन्छ ।

करको संभावना: मुगु जिल्लाको सदरमुकाम गमगडी लगायत बजार हरु रहेका छन्। सो बजार क्षेत्रमा नगरपालिकाले विभिन्न किसिमका विभिन्न किसिमका कवाडी जन्य वस्तु उत्पादन हुने, पशुपंक्षी बिक्रीबाट कर लगाउनसक्ने हुँदा यस शीर्षकमा नगरपालिकाले करिब रू. ६,००,००० आम्दानि गर्न सक्ने अनुमान गरिएको छ ।

सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरू: करदाताहरूलाई आकर्षित गर्नका लागि छिमेकी पालिकाहरूसँग समन्वय गरी करमा एकरूपमा ल्याउनु पर्ने देखिन्छ । कवाडी र जीवजन्तुको व्यवसायिक कारोवार गर्ने व्यवसायीहरूको कारोवारको आधारमा कर निर्धारण गरी संकलन गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

३.३.२ गैरकर राजस्व

नगरपालिकाले प्राप्त गर्न सक्ने राजस्वको एक प्रमुख स्रोतको रूपमा गैरकर राजस्व पनि हो । यस अन्तर्गत सेवा शुल्क, दस्तुर, बिक्रीबाट प्राप्त आय लगायतका स्रोतहरू महत्वपूर्ण रहेका छन् ।

(क) स्लेट, ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा एवं माटोजन्य वस्तु बिक्री

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनको दफा ६२ (क) मा खानीजन्य तथा प्राकृतिक वस्तुको बिक्री नगरपालिकाले गर्न सक्ने व्यवस्था रहेको छ । नगरपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्र वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन तथा प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षणबाट तोकिएको परिमाणमा स्लेट, ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा, माटोजन्य वस्तु र सार्वजनिक तथा ऐलानी जग्गामा रहेका काठ, दाउरा, जराजुरी आदिको बिक्री गर्न सक्ने र बिक्री गरेर प्राप्त गरिएको रकम नगरपालिकाको संचित कोषमा दाखिला गर्ने व्यवस्था गरिएको छ ।

विद्यमान अवस्था: नगरपालिका क्षेत्रमा स्लेट, ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा एवं माटोजन्य वस्तुको बिक्री गरी गैरकर राजस्व प्राप्त गर्न सक्ने संभावना भएता पनि वर्तमान अवस्थासम्म प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन हुन सकेको देखिँदैन । नगरपालिकाले यस शीर्षक अन्तर्गत हाल सम्म राजस्व संकलन गरेको छैन । यस आ.व.मा ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा जन्य पदार्थको कर्णाली नदी घाट, चाट्टे वर्गर, लेते खोला आदीमा आई.ई.ई. गरी करिब रू १०,००,००० मा टेन्डर प्रकृत्यामा लगेको छलफलको क्रममा जानकारी भयो । निजी सम्पत्तिबाट खानीजन्य पदार्थहरूको उत्खनन् तथा उपयोगका लागि नगरपालिकाले नै कार्यविधि तर्जुमा गरी इजाजत दिने र त्यसबाट उत्पादित वस्तुमा दस्तुर लगाउन सकिने कानुनी व्यवस्था रहको हुनाले निजी जमिनबाट उत्पादित वस्तुमा दस्तुरको दर निर्धारण गरी राजस्व संकलनको व्यवस्था गर्न उपयुक्त देखिन्छ ।

करको संभावना: यस नगरपालिका स्थानीय पूर्वाधार विकासको प्रारम्भिक चरणमै रहेको हुनाले निर्माण सामग्रीहरूको अत्याधिक माग वृद्धि हुँदै जान सक्ने देखिन्छ । यहाँका नदी तथा खोलाहरूबाट र वन क्षेत्रबाट प्राकृतिक वस्तुहरूको उत्पादन र बिक्री तथा उपयोगको प्रचुर संभावना रहेको देखिन्छ । कर्णाली नदी घाट, चाट्टे वर्गर, लेते खोला, गोब्रेगाड खोला, धौलीगाड जस्ता नदी खोलाहरूमा प्रचुर मात्रामा बालुवा, ढुङ्गाको संभावना रहेको हुँदा यी क्षेत्रहरूबाट करिब रू. ३०,००,००० जति संकलन गर्न सक्ने अनुमान गर्न सकिन्छ ।

सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरू: नगरपालिका अन्तर्गतका खानीजन्य तथा प्राकृतिक वस्तुहरूको परिमाण, गुणस्तर र वातावरणीय पक्षका विषयमा अध्ययन गरी सोको आधारमा परिचालनका लागि पहल गर्नुपर्ने र हालै नेपाल सरकारले जारी गरेको हुंगा गिट्टी बालुवा उत्खनन् तथा बिक्री वितरण सम्बन्धी मापदण्ड, २०७७ बमोजिम वातावरणीय परीक्षण तथा उत्खनन्, व्यवस्थापन र बिक्री वितरण गर्न आवश्यक सुधार समेत गर्नुपर्ने देखिन्छ । कानूनको मनसाय अनुसार यस

नगरपालिकाले आफ्नै आर्थिक ऐन मार्फत यसको दर निर्धारण गर्नुपर्ने र प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण पनि आफैले स्वीकृत गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

(ख) बहाल विटौरी शुल्क

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनको दफा ५९ मा नगरपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्र आफूले निर्माण, रेखदेख वा सञ्चालन गरेको हाटबजार वा पसल वा सरकारी जग्गामा बनेका भौतिक संरचनाको उपयोग वापत बहाल विटौरी शुल्क लगाउन सक्ने व्यवस्था गरेको छ ।

विद्यमान अवस्था: नगरपालिकाको नगर क्षेत्रको सडकको दायाँबायाँ तथा गमगढी बजार क्षेत्रमा घरटहराहरू अस्थायी रूपमा बसोबास गरी विभिन्न व्यापार, व्यवसाय तथा जिविकोपार्जनका गतिविधिहरू गरिरहेको अनुमान गरिएको छ । नगरपालिकाको आर्थिक ऐन २०७८ को दफा १० मा अनुसूची ९ अनुसारले नगरपालिका क्षेत्रभित्र आफूले निर्माण रेखदेख वा सञ्चालन गरेका हाटबजार वा पसलमा वा सरकारी जग्गाहरूमा बनेका संरचनाहरूको उपयोग वापत प्रति कोठा मासिक रु.१०० का दरले बहाल विटौरी शुल्क लगाइने र असुल उपर गरिने उल्लेख गरिएको छ । यस शीर्षकमा नगरपालिकाले हालसम्म शुल्क असुल गरेको छैन ।

शुल्कको संभावना: नगरपालिकाभित्रका अधिकांश वडाहरूमा सार्वजनिक जग्गा रहेको देखिन्छ । करिब ०.३९ देखि १३.७८ रोपनी सम्म क्षेत्रफल रहेका यी जग्गाहरू पुजापाठ, खेलकुद अन्न उत्पादन तथा घाँसे मैदानका रूपमा प्रयोग गरिएको पाइन्छ । यहाँ खडानक खेल मैदान, भुवाखारा खेलमैदान, लखु गौरी ठूला मेला घाँस मैदान, नाफा विगारा मैदान जस्ता विभिन्न खाली मैदानहरू रहेको छ । जहाँ नगरपालिकाले विभिन्न हाट बजारहरू संचालन गरी बहाल विटौरी शुल्क ऊठाउन सक्छ । यसरी सबै तथ्याङ्कहरू अपडेट गरी आगामी वर्ष यस विषयमा करिब रु. १,५०,००० संकलन गर्न सक्ने संभावना देखिन्छ । नगरपालिकाभित्र सडकको दायाँ र बायाँ निर्माण भएका कतिपय संरचनाहरू सडक विस्तारसँगै भत्काउनु पर्ने अवस्थामा रहेका देखिन्छन् भने बाँकी संरचनाहरू र अन्य सार्वजनिक जग्गामा बनेका घरटहरा लगायतका संरचनाहरूलाई स्थानीय कर अर्थात बहाल विटौरी शुल्कको दायरामा ल्याउनु पर्ने हुनाले सरकारी जग्गामा निर्माण भएका यस्ता संरचनाहरूको पहिचान, लगत तयार पारी नगरपालिकाको आर्थिक ऐनमा व्यवस्था गरिए बमोजिमको दर कायम गरी राजस्व असुली गर्न सकिने संभावना रहेको छ ।

सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरू: नगरपालिकाभित्र रहेका सडक अधिकार भित्रका सार्वजनिक, ऐलानी, पर्ति सरकारी तथा सामुदायिक जग्गाको खोजीगरी लगत तयार गर्नुपर्ने देखिन्छ । बहाल विटौरी शुल्कको सम्भावना भएका हाट, बजार तथा बाटोको दायाँ बायाँ लगायत अन्य सरकारी जग्गामा बनेका संरचनाहरूको पहिचान गरी यसको सम्भावना पहिचान गर्नुपर्ने देखिन्छ । सार्वजनिक, ऐलानी, पर्ति र सरकारी तथा सामुदायिक जग्गाको स्वामीत्व नेपाल सरकारको हुने भएता पनि यसको संरक्षण, मर्मत सम्भार र अन्य प्रवन्ध सम्बन्धित नगरपालिकाले गर्नुपर्ने भएकोले उक्त पालिका क्षेत्रभित्रका यस्ता जग्गाहरूको खोजीगरी लगत व्यवस्थापन गर्नुपर्ने हुन्छ । यसैले

नगरपालिकाले सर्वप्रथम आफ्नो क्षेत्रभित्र आफूले निर्माण, रेखदेख वा सञ्चालन गरेको हाट, बजार वा पसल वा सरकारी जग्गामा बनेका संरचनाको लगत विवरण तयार गर्ने र आर्थिक ऐनमा दर निर्धारण गरी सो बमोजिम राजस्व असुली गर्नुपर्ने हुन्छ ।

(ग) नक्शापास दस्तुर:

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा २७ मा नगरपालिकाबाट नक्शापास नगराई भवन निर्माण गर्न नहुने व्यवस्था गरिएको छ । यस ऐनको दफा ३३(४) मा भवन निर्माण गर्न अनुमती दिँदा लाग्ने दस्तुर नगरपालिकाले तोके बमोजिम हुनेछ भन्ने व्यवस्था रहेको छ ।

विद्यमान अवस्था: नगरपालिकाको आर्थिक ऐन २०७८ को अनुसूची १२ मा नक्शापास, दस्तुर बजार क्षेत्र, मूल सडकसँग जोडिएका तथा संरचनाको किसिम, तला आदिका आधारमा निर्धारण गरिएको छ । नगरपालिकाले आर्थिक ऐनमा नक्शापास सम्बन्धी व्यवस्था गरेता पनि हालसम्म यो शीर्षकमा पालिकाले कुनै राजस्व उठाएको छैन ।

दस्तुरको संभावना: नगरपालिका भित्र विस्तारै बजारीकरण हुँदै गएको कारण आगामी दिनहरूमा पक्की घरहरू निर्माण हुँदै जाने संभावना बढ्दै गैरहेको छ । अब नयाँ बन्ने संरचनाहरू राष्ट्रिय भवन मापदण्ड तथा नगरपालिकाको आफ्नै भवन मापदण्ड तयार पारी सोही बमोजिम नियमन गर्नुपर्ने देखिन्छ । अब बन्ने संरचनाहरूका लागि नक्शापास अनिवार्य गराई सो कार्यका लागि प्राविधिक सेवा उपलब्ध गराए वापत शुल्क निर्धारण गर्दा राजस्व वृद्धि हुने संभावना देखिन्छ । यस पालिका मुगुको सदरमुकाम तथा शहरोन्मुख नगरपालिका भएको हुँदा यस क्षेत्रमा पक्की घरहरू निर्माण हुने क्रम बढ्ने देखिन्छ । पहिलेनै बनेका घरहरूको अभिलेखीकरण तथा नयाँ बन्ने घरको नक्सापास गर्ने गर्दा उल्लेख्य मात्रामा राजस्व संकलन हुने देखिन्छ । पुराना घरको अभिलेखीकरण तथा नयाँ घरको नक्सा पास दस्तुरबाट करीब रु १५,००,००० राजस्व संकलन हुने देखिन्छ ।

सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरू: नगरपालिकाले आफ्नै भवन निर्माण मापदण्ड निर्माण गरी त्यसले व्यवस्था गरे बमोजिम अब निर्माण हुने र निर्माण भैसकेका संरचना सम्बन्धि व्यवस्थाको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्नुपर्ने देखिन्छ । मापदण्ड अनुसार भवन निर्माण भए नभएको निरन्तर अनुगमन गर्ने, र नक्शापास मापदण्ड बन्नु पूर्व निर्माण भएका घरहरूको अभिलेखीकरणका लागि दस्तुरको दर आर्थिक ऐनमा समावेश गरी त्यसको कार्यान्वयन गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

(घ) घरजग्गा रजिष्ट्रेशन दस्तुर:

विद्यमान अवस्था: नगरपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्रका घरजग्गा एक व्यक्तिबाट अर्को व्यक्तिमा स्वामीत्व हस्तान्तरण गर्दा घरजग्गा लिने र दिने व्यक्तिबाट प्रदेश आर्थिक ऐनमा व्यवस्था भए बमोजिमको असुल गरिएको राजस्वको ६०% रकम प्राप्त गर्दछ । स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ ले यस्तो स्वामीत्व हस्तान्तरणको कार्य नगरपालिकाले नै गर्ने उल्लेख गरेतापनि संघीय

सरकारको मातहतमा रहेको जिल्ला मालपोत कार्यालयबाट घरजग्गाको अभिलेख हस्तान्तरण भइनसकेको र नगरपालिकामा जनशक्ति पर्याप्त नरहेकोले हालसम्म पनि जिल्ला मालपोत कार्यालयले नै तोकिएको दस्तुर असुलउपर गरी असुल भएको रकम प्रदेश कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालयले मासिक रूपमा सम्बन्धित स्थानीय तह र प्रदेश सरकारको सञ्चित कोषमा दाखिला हुनेगरी पठाउने गरेको छ ।

घरजग्गा रजिष्ट्रेशनको दर निर्धारण गर्दा प्रत्येक जग्गाको न्यूनतम मूल्यांकन निश्चित गर्न मालपोत नियमावलीको प्रावधान बमोजिम प्रमुख जिल्ला अधिकारीको संयोजकत्वमा जिल्ला समन्वय समितिको प्रमुख, प्रमुख कर अधिकृत वा कर कार्यालय नभएको स्थानमा कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालयको प्रमुख, नापी शाखाको प्रमुख, उद्योग वाणिज्य संघको प्रतिनिधि, प्रमुख नापी शाखा र मालपोत कार्यालयको प्रमुख सदस्य सचिव रहेको समितिले वार्षिक रूपमा गरेको न्यूनतम मूल्यांकन अनुसार जग्गाको थैली निश्चित हुने गरेको छ । नगरपालिकाले यस्तो मूल्यांकन वास्तविक रूपमा कारोबार हुने गरेको मूल्य भन्दा फरक नपरोस भन्नाका लागी आफ्नो नगरपालिकाको लगत तयार गरी मालपोत कार्यालयमा अध्यावधिक गराउने गर्नु पर्दछ । यसै सन्दर्भमा जग्गा जमिनको घर रजिष्ट्रेशन दस्तुर समेत ध्यानमा राखी नगरपालिकाले जग्गाको प्रचलित भाउ समेत सिफारिश गर्ने प्रणाली स्थापित गर्न सकिएमा यसरी जग्गाको न्यूनतम मूल्य फरक परेर राजस्वमा आउने कमीलाई व्यवस्थित गर्न सरल पर्ने देखिन्छ ।

सम्भावना : जग्गा जमिनको घर रजिष्ट्रेशन दस्तुर समेत ध्यानमा राखी नगरपालिकाले जग्गाको प्रचलित भाउ समेत तोकिएको सोहि बमोजिम न्यूनतम थैली कायम गरी कर संकलीत गरेमा वार्षिक रु २,००,००० सम्म संकलन हुन सक्ने संभावन देखिन्छ ।

सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरू : नगरपालिकाले मूल्यांकन वास्तविक रूपमा कारोबार हुने गरेको मूल्य भन्दा फरक नपरोस भन्नाका लागी आफ्नो नगरपालिकाको लगत तयार गरी मालपोत कार्यालयमा अध्यावधिक गराउने गर्नु पर्दछ ।

- जग्गा जमिनको घर रजिष्ट्रेशन दस्तुर समेत ध्यानमा राखी नगरपालिकाले जग्गाको प्रचलित भाउ समेत सिफारिश गर्ने प्रणाली स्थापित गर्न सकिएमा यसरी जग्गाको न्यूनतम मूल्य फरक परेर राजस्वमा आउने कमीलाई व्यवस्थित गर्न सरल पर्ने देखिन्छ ।

(ड). सिफारिश तथा प्रमाणितदस्तुर

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा ११(२) घ(७) मा नगरपालिकाले प्रचलित कानून बमोजिम गर्ने सिफारिश तथा दफा १२ को (ड) मा वडाले गर्ने सिफारिश तथा प्रमाणित गरे वापत नगरपालिकाले दस्तुर प्राप्त गर्ने व्यवस्था रहेको छ ।

हालको अवस्था: आर्थिक ऐन मार्फत् नगरपालिकाले विभिन्न किसिमका सिफारिश तथा प्रमाणित गरे वापत नगरपालिकाको कार्यालय तथा वडाबाट शुल्क तथा दस्तुर संकलन गर्दै आएको छ ।

आर्थिक ऐनले सेवा शुल्क वापत दफा १३ (अनुसूचि-१२) मा विभिन्न शीर्षकमा विभिन्न किसिमका शुल्क तथा दस्तुरको दर निर्धारण गरेको छ । सिफारिश तथा प्रमाणित दस्तुर वापत यस नगरपालिकाले आ.व. २०७७/७८ मा कुल रु. ५९,०१० संकलन गरेको थियो ।

सम्भावना: यस नगरपालिकामा जम्मा २५३४६ घरधुरी रहेको र यसपालिकाको कार्यालय तथा सबै वडा कार्यालयहरूबाट वार्षिक रूपमा करिब २०% ले विभिन्न किसिमका सिफारिस तथा प्रमाणित गर्दा औसत रु १०० प्रति सिफारिस को दरले रु.५,०७,००० आम्दानि हुने देखिन्छ ।

सुधारका पक्षहरू:

- ✓ शीर्षक अनुसार सिफारिस तथा दस्तुरहरूको छुट्टाछुट्टै अभिलेख राख्ने ।
- ✓ सिफारिश वा प्रमाणित गर्नु पूर्व दस्तुर तिरे नतिरेको एकिन गर्ने वा पैसा तिरेको भौचर जाँच गर्ने ।
- ✓ दस्तुर नबुझाएसम्म सम्बन्धित अधिकारीले सिफारिश वा प्रमाणित नगर्ने ।
- ✓ विभिन्न किसिमका सिफारिश तथा दस्तुरहरूको वर्गीकरण गरी दस्तुरका दर निर्धारण गर्ने ।
- ✓ वडाबाट संकलित दस्तुरहरू शीर्षक सहितको विवरण तयार गर्ने ।

(च). व्यक्तिगत घटना दर्ता (बिलम्ब) शुल्क

हालको अवस्था : यस नगरपालिकाले व्यक्तिगत घटना दर्ता (बिलम्ब) गरे वापत कार्यपालिकाको कार्यालय तथा वडाबाट शुल्क तथा दस्तुर संकलन गरेको देखिन्छ । नगरपालिकाको कार्यपालिका बैठकमा पास गरेको दररेटमा विभिन्न शीर्षकमा विभिन्न किसिमका शुल्क तथा दस्तुरको दर निर्धारण गरेको छ । नगरपालिकाको कार्यपालिका बैठकमा पास गरेको दररेटमा व्यक्तिगत घटना दर्ता बिलम्ब शुल्क रु.१०० निर्धारण भएको देखिन्छ । व्यक्तिगत घटना दर्ता (बिलम्ब) शुल्क वापत यस नगरपालिकाले आ.व.२०७७/७८ मा रु ४९०० कर संकलन गरेको देखिन्छ ।

सम्भावना : व्यक्तिगत घटना दर्ता शुल्क नगरपालिकाको न्यून तर प्रायः हरेक वर्ष आय हुने शीर्षक अन्तर्गत पर्दछ । अतः आउँदा दिनमा पञ्जिकरण व्यवस्थित गरी बिलम्ब शुल्क संकलन गर्न सक्नेछ । नगर प्रोफाइल २०७५ यस नगरपालिका जम्मा ४९८३ घरपरीवार संख्या रहेको देखिन्छ । अतः कुल घरपरीवार संख्याको ६०% अथवा २९९० घरपरीवारले कम्तीमा १ व्यक्तिगत घटना दर्ता गर्नुपर्ने अनुमान गर्दा २९९० व्यक्तिगत घटना दर्ता हुने र त्यसको ५०% वा १४९५ ले व्यक्तिगत घटना दर्ता (बिलम्ब) शुल्क वापत रु. १०० तिर्दा वार्षिक रु. १,४९,५०० सम्म संकलन गर्न सक्ने देखिन्छ ।

सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरू : नगरपालिकाको कार्यपालिका बैठकमा पास गरेको दररेटमा व्यक्तिगत घटना दर्ता बिलम्ब शुल्क रु.१०० निर्धारण भएको देखिएकोले घटना घटेको ३५ दिन भित्रै घटना दर्ता गर्न प्रोत्साहित गर्नका लागि उपयुक्त हुने देखिन्छ । यसका साथै नगरपालिकामा व्यक्तिगत

घटना विशेष गरेर जन्मदर्ता गर्नको लागी प्रत्येक वडामा अभियानको रूपमा कार्यक्रम सञ्चालन गरी सबै बालबालिकाको राज्यबाट पाउने सुविधा र जन्मदर्ता हुन पाउने अधिकारको संरक्षण समेत गर्नु उपयुक्त हुने देखिन्छ। व्यक्तिगत घटना दर्ता बिलम्ब शुल्कबाट प्राप्त आयको उचित रूपमा लेखा राख्न उपयुक्त हुने देखिन्छ। विपन्न तथा सिमान्तकृत समुदायलाई बिलम्ब शुल्कमा विशेष व्यवस्था गर्न सकिन्छ।

(छ) व्यवसाय दर्ता/नविकरण शुल्क:

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा ११ (२) ब्र (६) मा स्थानीयस्तरका व्यापारिक फर्मको दर्ता, अनुमती, नविकरण लगायतको अधिकार स्थानीय तहलाई रहेको छ। सहकारी ऐन २०७४ ले सहकारीको दर्ता तथा नविकरण गर्ने अधिकार पनि नगरपालिकालाई दिएको छ।

विद्यमान अवस्था: यस नगरपालिकामा ९७५ वटा व्यापारिक फर्म, सहकारी, होटेल तथा रेष्टुरेन्ट, होमस्टेहरू सञ्चालनमा रहेका छन्। आ.व. २०७७/०७८ मा व्यवसाय दर्ता तथा नविकरण शुल्क शीर्षकमा रु. ४,०४,३०० आम्दानी भएको देखिन्छ। आ.व. २०७८/०७९ मा यस शीर्षकबाट रु. ६,००,००० राजस्व आम्दानी हुने अनुमान गरिएको छ।

शुल्कको संभावना: नगरपालिका क्षेत्रमा विभिन्न व्यवसायिक फर्महरू तथा सहकारीहरू सञ्चालनमा रहेका र बजारीकरण सँगसँगै यस्ता व्यवसायिक तथा सहकारी लगायतका फर्महरूको संख्या बढ्दै जाँदा दर्ता र नवीकरण शीर्षक अन्तर्गत नगरपालिकाले अझबढी आम्दानी गर्न सक्ने सम्भावना रहेको छ।

यस नगरपालिकामा व्यवसायिक फर्मको तथ्याङ्क अद्यावधिक भएको छैन। यद्यपि अधिल्ला वर्षहरूमा यस शीर्षकमा रकम जम्मा भएको देखिएको र यो शहरीकरण उन्मुख शहर भइको हुँदा आगामी वर्ष यहाँ करीब ६ लाख जति संकलन हुन सक्ने देखिन्छ।

सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरू: नगरपालिका क्षेत्रभित्र सञ्चालनमा रहेका व्यवसायिक फर्म, उद्योग, सहकारी तथा अन्य संघसंस्थाहरूको दर्ता तथा नविकरण प्रक्रियालाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्ने, नयाँ व्यवसाय वा कारोवार सञ्चालन गर्नुपूर्व दर्ता तथा अनुमति प्रमाणपत्र अनिवार्य गर्ने अनुमति तथा दर्ता नगरी सञ्चालनमा रहेका फर्म तथा संस्थाहरूलाई नियमित गर्न दण्ड जरिवानाको व्यवस्था गर्नुपर्ने देखिन्छ।

(ज). पार्किङ्ग शुल्क

विद्यमान अवस्था: स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा ६० अनुसार नगरपालिका भित्र आफ्नो क्षेत्र भित्र कुनै सवारीलाई पार्किङ्ग सेवा उपलब्ध गराए वापत पार्किङ्ग शुल्क लगाउन सक्नेछ भनि उल्लेख छ। यस नगरपालिकाले पनि आफ्नो आ.व. २०७८-७९ को आर्थिक ऐनमा दफा ११ मा अनुसुचि १० बमोजिम पार्किङ्ग शुल्क लगाउने बारे उल्लेख गरेको छ। यस

नगरपालिकाले पार्किङ शुल्क वापत आ.व. २०७७/०७८ मा रु. ३,३३,५०० दस्तुर रकम प्राप्त गरेको देखिन्छ । आ.व. २०७८/०७९ मा यस शीर्षक अन्तर्गत १०,२६,००० राजस्व प्राप्त गर्ने लक्ष्य लिएको देखिन्छ ।

सम्भावना : यस नगरपालिकामा रहेको रारातालमा घुन्न आउने पर्यटक लगायतलाई ताल क्षेत्र अवलोकनको क्रममा पार्किङ गरेको सवारी साधन मार्फत कर लिई हालसम्म पार्किङमा आम्दानी गरेको छ । नगरपालिकाले नगर क्षेत्रमा समेत पार्किङ कर आर्थिक ऐनमा व्यवस्था गरेको बमोजिम तथा रारा ताल क्षेत्रमा लगाईने पार्किङ शुल्क, नगरपालिकाको आर्थिक ऐनमा व्यवस्था गरे अनुसार नगरपालिकाले उपलब्ध गराएको पार्किङ स्थल तथा बस पार्कमा विभिन्न प्रकारका सवारी साधनले पार्किङ गरेबाफत शुल्क लिँदा पालिकाले करीब रु. २०,००,००० आम्दानि संकलन गर्न सक्ने संभावना देखिन्छ ।

सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरू :

- यस नगरपालिकाको स्वामीत्वमा रहेका जग्गा सम्बन्धि विवरणहरू अद्यावधिक गर्ने ।
- यस नगरपालिका दैलेख जिल्लाकै सदरमुकाम भएकोले पार्किङको लागी नगरको स्वामीत्वमा रहेका जग्गाहरूमा पार्किङ को लागी संरचना तयार गर्ने ।
- नगरपालिकाले पार्किङ स्थल तथा बस पार्कको आधुनिक तरिकाल व्यवस्थित बनाई पार्किङ शुल्क लिनु पर्ने ।

(भ). सरकारी सम्पत्तिको बहालबाट प्राप्त आय :

हालको अवस्था: यस नगरपालिकाले उपकरण सञ्चालन सम्बन्धी कार्यविधी तयार गरि स्काइभेटर, रोलर, ट्रिपर, ट्राक्टर र प्रोजेक्टर भाडामा लगाई आम्दानी गर्ने गरेको छ । विद्यमान भौतिक स्रोतहरूको प्रयोगको दर रेट आर्थिक ऐनमा तोकिएको नभए पनि कार्यविधी तयार गरेर आफै दर रेट निर्धारण गर्ने गरेको छ । यस नगरपालिकाको स्वामीत्वमा रहेका स्काइभेटर, रोलर, ट्रिपर, ट्राक्टर र प्रोजेक्टर जस्ता भौतिक सम्पत्तिहरू बहालमा परिचालन गर्न सकिने देखिन्छ ।

सम्भावना: नगरपालिकाको स्वामीत्वमा भएका भौतिक सम्पत्तिहरू स्काइभेटर, रोलर, , ट्रिपर, ट्राक्टर र प्रोजेक्टर को बहाल परिचालन सम्बन्धमा आवश्यक तथ्याङ्कको आधार नभएकाले आगामी आ.व.मा देहायअनुसार आम्दानी गर्न सक्ने अनुमान गरिएको छ । जसअनुसार ब्याकहो लोडरबाट अनुमानित आय २ लाख, ट्राक्टरबाट १ लाख र प्रोजेक्टरबाट पचार हजार गरी कुल जम्मा ३ लाख पचास हजार आम्दानी गर्न सक्ने अनुमान गरिएको छ । यसै गरी सत्संग मेशिन को प्रयोग को संभावना पनि छ । यसरी यी विभिन्न सेवा दिए वापत नगरपालिका ले करीब रु ५,००,००० संकलन गर्न सक्ने संभावना देखिन्छ ।

सुधारका पक्षहरू:

- ✓ नगरपालिकाको स्वामीत्वमा भएका र बहालमा लगाउन सकिने भौतिक सम्पत्तिहरूको विवरण तयार गरी सम्पत्तिको बहाल रकमको दर निर्धारण गर्ने ।
- ✓ नगरपालिकाको स्वामीत्वमा रहेका मेशिन आदिहरूको मर्मत स्याहार गरी सञ्चालन गर्ने ।
- ✓ नगरपालिकाको सम्पत्ति बहालमा लगाउने सम्बन्धमा कार्यविधी तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने ।
- ✓ कार्यविधीमा उल्लिखित शर्तहरू पालना भए नभएको अनुगमन गर्ने ।

(ब) सामुदायिक वनको वन पैदावार बिक्रीबाट प्राप्त हुने आय:

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा ६२ (ख) मा सामुदायिक वन उपभोक्ता समितिले वन पैदावार बिक्री तथा उपयोग सम्बन्धि आफ्नो वार्षिक कार्ययोजना नगरपालिकाबाट स्वीकृत गर्नुपर्ने र त्यसबाट भएको आम्दानीको १०% सम्बन्धित नगरपालिकाको सञ्चित कोषमा जम्मा गर्नुपर्ने व्यवस्था रहेको छ ।

विद्यमान अवस्था: नगरपालिकाको कुल ४८०.६७ वर्ग किलोमिटर क्षेत्रफल मध्ये ६११२५ हेक्टर क्षेत्रमा १४ वटा सामुदायिक वन रहेको छ । यहाँ रहेका वन क्षेत्रबाट प्रत्येक्ष लाभान्वित घरपरिवार संख्या ३३२९ रहेको छ । यहाँ लौठे सल्लो, पाखनवेद, हातेजडी, सतुवा, पाँचऔँले, अत्तिस, टिमु, चिराइतो, पदमचाल, काकरसिरा जस्ता जडिवुटी र बाज, गुराँस, सल्लो, उत्तीस, देवदार लगायतका वनस्पति पाइन्छ । यी सामुदायिक वनबाट फर्निचरका लागी आवश्यक काठ, पतिंगर, जडिवुटी र खोटो जस्ता उत्पादन हुने गरेको छ । यस नगरपालिका क्षेत्रमा रहेका सामुदायिक वनबाट वनपैदावार बिक्री वापत नगरपालिकाको सञ्चित कोषमा प्राप्त भएको छैन ।

आयको संभावना: यस नगरपालिका क्षेत्रमा रहेका १४ वटा सामुदायिक वनबाट पाखनवेद, हातेजडी, सतुवा, पाँचऔँले, अत्तिस, टिमु, चिराइतो, पदमचाल जस्ता वस्तुहरू संकलन गरी बिक्री वितरण हुन सक्ने भएकोले यस्ता कार्यहरूलाई पनि नियमन गरी सामुदायिक वनको आम्दानीमा समावेश गर्न सकेमा यसबाट नगरपालिकाले थप राजस्व प्राप्त गर्न सक्ने संभावना रहेको देखिन्छ । यस नगरपालिकामा करीब १४ वटा सामुदायिक वन रहेकोले ती वनहरूबाट बिक्री हुने वन पैदावारको परिमाण सम्बन्धी तथ्यांक नभएकाले आगामी आ.व.मा जम्मा रु. १ लाख संकलन हुन सक्ने अनुमान गरिएको छ ।

सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरू: नगरपालिका क्षेत्रमा रहेका सबै सामुदायिक वन तथा वन पैदावार सम्बन्धि अभिलेख संकलन गरी कार्ययोजना तर्जुमा गर्न प्राविधिक सहयोग उपलब्ध गराउनु पर्ने देखिन्छ । सामुदायिक वनबाट प्राप्त गरेको आम्दानीको खर्च सामुदायिक वनको हितमा र वातावरणीय संरक्षण तथा जैविक विविधता संरक्षणमा मात्र खर्च गर्न पाउने प्रावधानको व्यवस्था गर्नु उचित देखिन्छ ।

- ✓ नगरपालिकामा रहेका सामुदायीक वना तथा वन पैदावर सम्बन्धी अभिलेख संकलन गर्ने ।
- ✓ सामुदायीक वन पैदाव बिक्री तथा उपयोग सम्बन्धीको वार्षिक कार्ययोजना नगरपालिकाले स्विकृत गर्ने ।
- ✓ आय संकलन सम्बन्धी प्रावधान आर्थिक ऐनमा समावेश गर्ने ।

(ट) अन्य सेवा शुल्क :

हालको अवस्था: कार्यालयले लिने टिकट, बोलपत्र फारम बिक्रिको रकम, निवेदन दस्तुर, नो अब्जेक्सन सर्टिफिकेट, व्यवसायिक प्रमाणपत्र जारी आदि रकमहरु यस शीर्षक अन्तर्गत पर्दछ । यस नगरपालिकाको आर्थिक ऐनमा पालिकाले निर्माण, संचालन वा व्यवस्थापन गरेका अनुसूचि १२ मा उल्लिखित स्थानीय पूर्वाधार र उपलब्ध गराइएको सेवामा सेवाग्राहीबाट सोही अनुसूचिमा व्यवस्था भए अनुसार शुल्क लगाइने उल्लेख गरिएको छ । यस अन्तर्गत पालिकाले आ.व. २०७७/७८ मा यस शीर्षक अन्तर्गत रु. ६,५३,४६४ आम्दानी गरेको छ ।

यसै गरी यस पालिका क्षेत्रमा राराताल, ऋण मोक्ष्य ताल लगायत ताल पोखरीहरु, हिमाली दृष्यहरु देखिने लेक तथा मनोरम डाँडाहरु, हाइ अल्टिच्यूडमा सञ्चालन हुनसक्ने विभिन्न साहसिक खेलकूदहरु, रारा हुँदै छाँयानाथ जान सकिने पर्यटकीय पदमार्ग, उच्च पहाडी क्षेत्रमा विकास गर्न सकिने धार्मिक पर्यटकीय स्थलहरु रहेको हुनाले आन्तरिक तथा बाह्य पर्यटकहरुलाई आकर्षण गरी पर्यटन क्षेत्रको विकासबाट अझ बढी पर्यटन शुल्क प्राप्त गर्न सकिने सम्भावना रहेको देखिन्छ । यस पालिकाको आर्थिक ऐनमा को दफा १४ तथा अनुसूची १३मा यस पालिका तथा रारा लगाएत विभिन्न पर्यटकीय क्षेत्रमा घुम्न आउने बाह्य तथा आन्तरीक पर्यटन को लागी प्रवेश शुल्क लिने व्यवस्था गरेको छ ।

शुल्कको सम्भावना : नगरपालिकाले प्रदान गरेका सेवाहरु (पशुपन्छी तथा बोका सरसफाई सेवा, पशु पन्छी स्वास्थ्य सेवा, खानेपानी तथा सरसफाई उपभोक्ता समिति शुल्क, पार्किङ शुल्क, पालिकाले निर्माण गरेको भौतिक पूर्वाधार उपयोग शुल्क आदि) बाट सेवा शुल्क आय गर्ने तथा सेवाहरु थप गर्दै सेवा शुल्कमा पनि बृद्धि हुने सम्भावना देखिन्छ । सेवा शुल्क सेवा दिए वापत लिइने भएकाले स्थानीय वासिन्दा सेवा लिएर शुल्क दिन तत्पर हुने गर्दछन् । आगामी आ.व. मा यस शीर्षकमा पालिकाले करीव रु. १०,००,००० उठाउन सक्ने देखिन्छ ।

पर्यटन प्रवेश शुल्कको सन्दर्भमा नगर प्रोफईल, २०७५ अनुसार यहाँ वार्षिक ३४३३ बाह्य र २२३४४ आन्तरीक पर्यटन घुम्न आउने उल्लेख छ। यस अनुसार पालिकाले वार्षिक रु. १४,६०,५०० पर्यटन प्रवेश शुल्क संकलन गर्ने संभावना देखिन्छ । यसै गरी पर्यटनका अन्य पूर्वाधारको विकास गर्न सके यसको संभावना निकैरहेको देखिन्छ ।

सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरु : नगरपालिकाको भूगोलको आधारमा पर्यटन प्रवर्द्धन गर्न सकिने भएकोले पालिकाले तयार गरेको गुरु योजनाको कार्यान्वयन गर्दै आवश्यकता अनुसार थप अध्ययन तथा

विश्लेषण गर्दै अगाडी बढ्नुपर्ने देखिन्छ । यसको लागी संघीय तथा प्रदेश सरकारले समेत सहयोग प्राप्त गर्न पहल र सहजीकरण गर्ने र निजी क्षेत्रसंग हातेमालो गर्दै जानु उपयुक्त हुन्छ । नगरपालिकाले पर्यटन पूर्वाधार विकासमा सहकार्य तथा सहजीकरण गर्ने र प्रवर्द्धन गरी स्थानीय रोजगारी सिर्जनाका लागी पहल गर्नुपर्ने तथा शुल्क दोहोरो नपर्ने कुराको सुनिश्चित गर्न सम्बन्धित निकायसँग आवश्यक समन्वय तथा छलफल गर्नुपर्ने देखिन्छ । यसैगरी यस पालिकाले स्थानीय वासिन्दालाई आवश्यक सेवाहरु पहिचान गरी सोका लागी आवश्यक पूर्वाधार विकासमा लगानी गर्ने, निर्मित तथा निर्माण हुने स्थानीय पूर्वाधार उपयोग वापत सेवा शुल्कको दर निर्धारण, स्वीकृति, सेवा शुल्क संकलन गर्ने विधी निर्धारण तथा प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्नुपर्ने हुन्छ । यसै गरी यस नगरपालिका शहरोन्मुख नगर भएको हुँदा नगरपालिकाले तुरुन्त फोहरमैला व्यवस्थापनको लागी डम्पिङ साइट निर्माण गरी पोहरमैला व्यवस्थापन शुल्क उठाउन सक्छ ।

- ✓ फोहरमैला व्यवस्थापनको लागी डम्पिङ साइट को संभाव्य स्थलको खोजि गरी डम्पिङ साइट निर्माण गर्ने ।
- ✓ विभिन्न किसिमका सेवा बाफत लिने शुल्कको दर आर्थिक ऐनमा व्यवस्था गर्ने ।
- ✓ तथ्याङ्क संकलन तथा रेकर्ड राख्ने प्रकृया ब्यवस्थित गर्ने ।
- ✓ पर्यटन पूर्वाधारको बिकाश गर्ने ।

तालिका १७: गाउँपालिका/नगरपालिकाले निर्माण, संचालन तथा व्यवस्थापन गरेका सेवा

क्र.सं.	सेवाहरु	उपलब्ध गराईएको स्थान वा क्षेत्र	इकाई र परिमाण	सेवा शुल्कको संभावना (छ/छैन)	हालको अवस्था (आय)
१	फोहरमैला व्यवस्थापन	छ		छ	शुल्क लिएको छैन ।
२	स्थानीय खानेपानी	छ			
३	बिजुली	-			
४	धारा	-			
५	अतिथि गृह	-			
६	धर्मशाला	छ			शुल्क नलिएको
७	पुस्तकालय	-			
८	सभागृह	-			
९	ढल निकास	छ			शुल्क नलिएको
१०	सडक बत्ति	छ			शुल्क नलिएको
११	सार्वजनीक शौचालय	छ			शुल्क नलिएको
१२	पार्क	-			
१३	पौडी पोखरी	-			

क्र.सं.	सेवाहरु	उपलब्ध गराईएको स्थान वा क्षेत्र	इकाई र परिमाण	सेवा शुल्कको संभावना (छ/छैन)	हालको अवस्था (आय)
१४	व्यायमशाला	-			
१५	पर्यटकिय स्थल	छ			शुल्क नलिएको
१६	हाट बजार	-			
१७	पशु बधशाला	-			
१८	शवदाह गृह	-			
१९	बसपार्क	छ			
२०	अन्य पार्किङ्ग क्षेत्र	छ			५,५२,०५
२१	सिफारिश तथा प्रमाणित	छ			४,९००।-
२२	दर्ता, अनुमति, नविकरण दस्तुर	छ			
२३	मूल्यांकन सेवा शुल्क	-			
२४	नक्सापास	छ			
	अन्य				
जम्मा					

समग्रमा यस नगरपालिकामा आन्तरिक राजस्वका विभिन्न शीर्षकहरूमा थप स्रोतसाधन परिचालन हुने संभावना रहेकोले आगामी वर्षहरूमा औद्योगिक ग्राम स्थापना गर्ने नेपाल सरकारको नीति तथा कार्यक्रम बमोजिम स्थानीय स्तरमा छरिएर रहेका उद्योग व्यवसायहरूलाई एकिकृत रूपमा व्यवस्थित गरी रोजगारीका थप अवसरहरू श्रृजना गर्न सकिने छ । यसबाट दुर्गम क्षेत्रमा रहेका विपन्न महिला, बालबालिका, दलित तथा अन्य सिमान्तकृत समुदायको जीवनस्तर सुधारमा महत्वपूर्ण सहयोग पुग्ने छ ।

परिच्छेद - चार: आय संकलनको संस्थागत क्षमता र संकलन अवस्था

यस परिच्छेदमा नगरपालिकाले राजस्व परिचालनमा गरेका प्रयासहरू तथा आय संकलनको अवस्थालाई संक्षिप्त रूपमा व्याख्या गरिएको छ। यसबाट नगरपालिकाको आय संकलनको लागी संस्थागत क्षमतामा सुधारका लागी गर्नुपर्ने कार्यहरू पहिचान गर्न सहयोग पुग्ने छ।

४.१ राजस्व परिचालन सम्बन्धि संस्थागत संरचना

आन्तरिक राजस्वलाई प्रभावकारी रूपमा संकलन गर्ने भूमिका राजस्व प्रशासनको हुन्छ। अधिकांश निकायहरूमा खर्च गर्ने विषय प्राथमिकतामा पर्ने तथा आम्दानी गर्ने विषय ओभरले पर्नाले खर्च आवश्यकता र सोको लागी आवश्यक सम्भाव्य स्रोत पनि नजुट्ने स्थिति सिर्जना हुन जान्छ। यहाँ छायानाथ रारा नगरपालिकाको आन्तरिक राजस्व सम्बन्धी संस्थागत क्षमता विश्लेषण गरिएको छ।

४.१.१ राजस्व परामर्श समिति

नगरपालिकामा स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ को दफा ६५ अनुसार नगरपालिका उपप्रमुखको संयोजकत्वमा राजस्व सम्बन्धि परामर्शका लागी सात सदस्यीय राजस्व परामर्श समिति गठन गरिएको छ।

तालिका १८: राजस्व परामर्श समितिको विवरण

क्र.सं.	नाम	पद	जिम्मेवारी
१.	सुन्तला रोकाया	उपमेयर	संयोजक
२.	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	सदस्य
३.	डम्बर बहादुर रावल	वडा अध्यक्ष	सदस्य
४.	सिया परियार	कार्यपालिका सदस्य	सदस्य
५.	कमल बहादुर बुढामगर	उद्योग वाणिज्य संघ	सदस्य
६.	प्रतिनीधि धरेलु तथा साना उद्योग	मुगु	सदस्य
७.	खड्गराज मल्ल	(क.अ.)	सदस्य सचिव

यस समितिले राजस्व सम्बन्धि नीति तथा कानूनको तर्जुमा गर्ने, संशोधन तथा परिमार्जन गर्ने राजस्वका स्रोत, दायरा र दरसमेतको विश्लेषण गरी नयाँ दरका लागी नगरपालिकामा परामर्श दिने जस्ता कार्यहरू गर्दै आएको छ। यस राजस्व परामर्श समितिको बैठक वर्षमा ५ पटक बस्ने गरेको छ।

४.१.२ नगरपालिकाको राजस्व प्रशासन:

यस नगरपालिकाको संगठन संरचनामा राजस्व प्रशासन छैन । अतः यसमा स्थायी दरबन्दी नरहेकोले प्राविधिकहरूले विशेष गरी सहायक चौथोहरूले काम गरिरहेका छन् । राजस्वमा काम गर्न कम्प्युटर लगायत भौतिक साधनहरूको व्यवस्था गरीएको छ । राजस्व प्रशासनमा कार्यक्षम तथा कार्य स्थलको पर्याप्तता छ । यसै गरी फर्निचर, कम्प्युटर, प्रिन्टर तथा अन्य भौतिक सुविधाहरू- टेबल-१, कुर्सी-२, प्रिन्टर-१, ल्यापटप-१, डेक्सटप-१ छ । राजस्व सम्बन्धी डाटा बेस, राजस्व प्रशासनमा सफ्टवेयर को रूपमा **स्थानीय सञ्चित कोष व्यवस्थापन प्रणाली (SUTRA)** को प्रयोग गर्ने गरीएको छ । कम्प्युटर विलिङ्ग प्रणालिको प्रयोग छैन । साधारण रसिद प्रयोग गर्ने गरीएको छ ।

तालिका १९: राजस्व शाखामा कार्यरत कर्मचारीहरूको विवरण

क्र.सं.	नाम	पद	जिम्मेवारी
१.	खड्ग राज मल्ल	कम्प्युटर अपरेटर	(राजस्व हेर्ने)
२.	सुन बहादुर खड्का	सहायक चौथो	(राजस्व हेर्ने)
३.	जगत जंग रावल	लेखापाल	(सम्पूर्ण रूपमा आर्थिक कारोबार हेर्ने)

नगरपालिकाको चालु बजेट मार्फत पनि राजस्व प्रशासनलाई अझ बढी प्रभावकारी बनाउने निती लिइएको छ । यसका लागि जनशक्ति व्यवस्थापन राजस्व शाखाको संस्थागत विकास, राजस्व सम्बन्धि कार्ययोजना तर्जुमा करदताहरूको पहिचान, कर तथा गैरकरका स्रोतहरूको पहिचान गरी करको दायरा बढाउने, मालपोत कार्यालयबाट स्थानीय जग्गाको लगत अद्यावधिक गर्ने जस्ता विषयलाई प्राथमिकतामा राखिएको छ । वडास्तरमा कार्यरत कर्मचारीहरूलाई प्रभावकारी सेवा प्रवाह र राजस्व संकलन कार्यमा परिचालन गर्नुका साथै कम्प्युटर सफ्टवेयरसहित भौतिक पूर्वाधारहरूको विकास गर्नुपर्ने देखिन्छ । नगरपालिका तथा वडास्तरमा कार्यरत राजस्व प्रशासनसँग सम्बन्धित कर्मचारीहरूलाई राजस्व परिचालन सम्बन्धि अभिमुखीकरण तालिम महत्वपूर्ण हुने देखिन्छ ।

४.२ राजस्व परिचालन सम्बन्धि नीति

यस रारा नगरपालिकाले आन्तरिक राजस्व परिचालन सम्बन्धमा लिएका नीतिहरू निम्न बमोजिम छन्:

- ✓ आन्तरिक आयका क्षेत्रहरू पहिचान र परिचालन गरी आन्तरिक आयलाई क्रमशः वढवा दिदै लगिनेछ ।
- ✓ राजस्वका थप क्षेत्र पहिचान गरी राजस्व वृद्धि गर्ने नीति लिइनेछ । यस पालिकाको राजस्व सुधार कार्य योजना तयार गरी लागु गरिएको थियो ।

- ✓ यस नगरपालिका क्षेत्रभित्र बसोबास गर्ने अजिरकोट बासीहरुको क्षमता, स्थानीय स्रोत र अन्य पालिकाको तुलनात्मक अध्ययन तथा प्रचलित ऐन नियमका आधारमा करका दरहरु निर्धारण गरिएको थियो ।
- ✓ राजस्व संकलन गराउन राजस्व सचेतना अभियान सञ्चालन गरिएको थियो ।
- ✓ नगरपालिका क्षेत्रभित्रका उत्कृष्ट करदातालाई पुरस्कृत गर्दै आन्तरिक आय प्रवर्द्धनका कार्यक्रमहरु लागु गरिएको थियो । महिला, विपन्न तथा सीमान्तकृत समुदायलाई करमा छुट तथा प्रोत्साहन गर्ने नीति लिइनेछ ।
- ✓ यस नगरपालिकाले कर प्रणालीलाई सवल, सक्षम र प्रभावकारी तुल्याउन करको दायरा आवद्ध नभएका सबै व्यवसायीहरुलाई करको दायरामा ल्याउने, सम्पत्ति कर, भूमिकर (मालपोत), नक्सा पास असुलीका लागी कडा नीति अवलम्बन गरिने र घरबहाल करलाई स्वयम घोषणाको नीति अवलम्बन गर्दै पालिकाको आन्तरिक आम्दानी वृद्धि गरिएको थियो ।
- ✓ नगरपालिकाको राजस्व परामर्श समिति, राजस्व शाखालाई सुदृढ र सक्षम बनाइनेछ ।
- ✓ नगरपालिकाको राजस्व अभिवृद्धिमा टेवा पुऱ्याउन स्थानीय उद्योगी, व्यापारी (उद्योग वाणिज्य संघ) सँग समन्वय गरिएको थियो ।

नीति निर्धारणका क्षेत्रहरु	हालको अवस्था	नीतिगत सुधारको लागी सुझावहरु
क) संगठनात्मक व्यवस्था		
राजस्व शाखाको व्यवस्था संगठन संरचनामा छु छैन ?	छैन	
राजस्व शाखामा कुन तहका कति दरवंदी छन् ? र हालको पदपुर्तिको अवस्था कस्तो छ ?	चौथो तह-१ पाँचौ-१	
राजस्व शाखाले गर्ने कामका लागी कार्यविवरण छु की छैन ?	छु	
कर्मचारीहरुलाई उनीहरुको जिम्मेवारी स्पष्ट र लिखित रुपमा दिईएको छु छैन ?	छु	
कर्मचारीहरुलाई आवश्यक पर्ने स्थान, फर्निचर, यातायात साधन, कम्प्युटर, मसलन्द आदिको व्यवस्था कस्तो छु ?	स्थान- छु यातायात साधन छैन, कम्प्युटर आदि छु ।	
सूचना प्रविधीको प्रयोगको अवस्था कस्तो छु ? (सफ्टवेयर, एसएमएस, इमेल, टेलिफोन आदि)	ठिकै छु ।	
कर्मचारीको राजस्व परिचालन सम्बन्धी क्षमता विकासको लागी के गरिएको छु ?	केही गरिएको छैन ।	
राजस्व परिचालनका लागी वडा लाई दिईएको जिम्मेवारी के छु ?	सिफारिस दस्तुर, मालपोत	

नीति निर्धारणका क्षेत्रहरु	हालको अवस्था	नीतिगत सुधारको लागि सुझावहरु
	व्यक्तिगत घटना दर्ता	
ख) राजस्व प्रशासन संचालनको अवस्था		
करदाताहरुको नाम तथा कर लाग्ने आधारको अभिलेख व्यवस्था कस्तो छ ? कर अभिलेख आवश्यक पर्ने स्रोतहरु – सम्पत्ति, व्यवसाय, सवारी साधन, विज्ञापन, बहाल आदि	करदाता संख्या स्पष्ट छैन, अभिलेख व्यवस्थित छैन ।	
गाँउ/नगरपालिकाको स्वामीत्वमा रहेका स्थायी सम्पत्तिहरुको विवरण तथा सोको परिचालन कस्तो छ ?	विवरण अद्यावधिक छ । प्रयोगमै छन् ।	
कर निर्धारणको लागि सम्पत्ति वा आय वा खर्च वा कारोवारको मूल्यांकन कतिको सहि रुपमा भएको छ ? मूल्यांकन अनुसार कर निर्धारण भएको छ, छैन ?	छैन	
चुहावट हुन सक्ने सम्भावनाहरु के के छन् र तिनको नियन्त्रणको लागि कस्तो नीति लिईएको छ ?	■ समयमै रकम दाखिला नहुने ■ व्यवसाय कर समयमै नतिर्ने	
व्यवस्थाको बर्खिलाप गरेमा दण्डको व्यवस्था कस्तो छ ?	ठेक्कापट्टाको नविकरण अनुमति नविकरणमा मात्र	
समयमा तिर्नेलाई छुट र ढिलो बुझाएमा जरीवाना लाग्ने व्यवस्था सबै आय स्रोतहरुमा कसरी लागु गरिएको छ ?	छैन	
करदाताहरुलाई उनीहरुले तिर्नुपर्ने कर रकम बारे अग्रिम जानकारी गराउने व्यवस्था के छ र कतिको प्रभावकारी छ ?	राजपत्र, वेभसाइटमा राख्ने	
गाँउ/नगरपालिकाले निर्धारण गरेको कर तथा शुल्कमा चित्त नबुझेमा गुनासो वा उजुरी गर्नेसक्ने व्यवस्था केकस्तो छ ?	व्यवस्था छ । कार्यालय प्रमुख समक्ष निवेदन ।	
राजस्व शाखाको कार्य प्रकृया, चुहावट नियन्त्रणको प्रयास, लक्ष तथा असुली अवस्थाको अनुगनमनको व्यवस्था के छ ?	परामर्श समितिले हेर्ने कार्यालय प्रमुखले हेर्ने	
सार्वजनिक निजी साभेदारी अवधारणाको कार्यान्वयनको	विद्यालय भवन	

नीति निर्धारणका क्षेत्रहरू	हालको अवस्था	नीतिगत सुधारको लागि सुझावहरू
अवस्था कस्तो छ ?	निर्माण-२ वटा	
ग) सूचना तथा समन्वयको अवस्था		
करदाताहरूलाई कर तथा शुल्क सम्बन्धी जानकारी दिन के कस्तो कार्य गरिएको छ ? (शिक्षामूलक कार्यक्रम, प्रचार प्रसार, होर्डिङ बोर्ड, वेब साईट आदि)	वेभ साईट	
करको दर निर्धारण तथा समिक्षामा सरोकार पक्षहरूको सहभागीता कस्तो छ ?	उद्योग वाणिज्य संघ घरेलु	
राजस्व परामर्श समिति तथा अन्य समितिहरूको प्रभावकारीता कस्तो छ ? (बैठक संख्या, निर्णयहरू आदि)	आ.व.२०७७/७८ मा तीन (३) वटा बैठक	
राजस्व असुलीमा सरोकार पक्षहरूको सकारात्मक सहभागीताको अवस्था कस्तो छ ?	ठिकै छ ।	
राजस्व शाखालाई अन्य शाखा तथा निकायबाट प्राप्त सहयोग कस्तो छ ?	राम्रो नै छ ।	
आयका स्रोतहरूको अभिलेख व्यवस्था कस्तो छ ?	ठिकै छ ।	
गाँउ/नगरपालिकाको आयको आय विवरण सार्वजनिक हुने गरेको छ, छैन?	छ । समन्वय समिति सार्वजनिक सुनुवाई	
आयको आलेप तथा मलेप हुने गरको छ, छैन ? छ भने आएका बेरुजुहरू कसरी संवोधन भएका छन् ?	छ	असुलउपर - असुलउपर नियमित - सभा पेशकी- फछ्छौट

स्थानीय जनता जगरूक नहुँदा वा जानकार नहुँदा सबै करदाता हरूले समयमै कर नबुझाउने तथा कर आवश्यक काम पर्दा मात्र राजस्व बुझाउने चलन रहेको छ । यसकालागी ब्यापक मात्रमा जनचेतना तथा प्रचार प्रसार को कार्यक्रम हरू संचालन गर्नु पर्ने देखिन्छ।

४.३ नगरपालिकाको आन्तरीक आय परिचालन

नगरपालिकाको विगतका वर्षहरूको आयको यथार्थ विवरणहरू र चालु आ.व. को राजस्वका प्रस्तावित तथ्याङ्कलाई तालिका ४-३ मा प्रस्तुत गरिएको छ। आ.व. २०७३/०७४, २०७४/०७५ र २०७५/०७६ को आयको अध्ययन गर्दा उक्त वर्षहरूमा नगरपालिकाको आयका प्रमुख स्रोतहरू मालपोत, दर्ता, सिफारिश, नवीकरण, पार्किङ्ग शुल्क आदीमा आधारित भएको देखिन्छ।

तालिका २०: विगतको आन्तरिक आय संकलनको अवस्था

राजस्व संकेत	राजस्व शीर्षक	२०७५।७६	२०७६।७७	२०७७।७८
		यथार्थ	यथार्थ	यथार्थ
११३१४	भूमी कर (मालपोत)	२७४४२३३	१८९७९०७.४१	४२९१४७०.८६
११३२१	घर बहाल कर		२५६०८६.४३	८१९१०९.४६
११६३१	कृषि तथा पशुजन्य वस्तुको व्यवसायिक कारोवारमा लाग्ने कर	१००००		२०६४०
११६९१	अन्य कर (कवाडी कर)	१२५९१९१.२६	८३१८११.१६	४७०४०७.८३
१४२२९	अन्य प्रशासनिक सेवा शुल्क	३३७४९३	१६५६००	६५३४६४
१४२४१	पार्किङ्ग शुल्क	५५२१०५	३९२५५०	३३३५००
१४२४३	सिफारिश दस्तुर	४१००	६२०२०	५९०१०
१४२४४	ब्यक्तिगत घटना दर्ता दस्तुर		२४००	४९००
१४२४५	नाता प्रमाणित दस्तुर		५०	
१४२५३	व्यवसाय रविष्टेशन दस्तुर	५४९६५८	३२००००	४०४३००
१४५२९	अन्य राजस्व (विविध आय)			७८९४४
१४६११	व्यवसाय कर			२५८५००
जम्मा		५४५६७८०.३	३९२८४२५	७३९४२४६.२

४.४ राजस्व परिचालनमा रहेका सवालहरू

नेपालको संविधान तथा स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ लगायतका कानूनले प्रदान गरेका वित्तीय अधिकार अनुसार राजस्व परिचालनमा सुधार ल्याउन योजनाबद्ध प्रयासको जरुरत पर्दछ। नगरपालिकासँग सम्बन्धित यस्ता केही महत्वपूर्ण सवालहरू छन् जुन प्रभावकारी राजस्व परिचालनका लागि नगरपालिकाले सम्बोधन गर्नुपर्ने देखिन्छ।

तालिका २१: राजस्व परिचालनको वर्तमान अवस्था

क्र.सं.	आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण	संकलन भएको/नभएको	दर निर्धारण भएको/नभएको
क.	कर तर्फ			
	भूमि कर (मालपोत)			
	सम्पत्ति कर			
	सवारी कर (टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा, इरिक्सा)			
	घर जग्गा बहाल कर			
	व्यवसाय कर			
	जडिबुटी, कवाडी र जिवजन्तु कर			
	विज्ञापन कर			
	मनोरन्जन कर			
ख.	अन्य राजस्व			
	स्लेट, ढुङ्गा, गिट्टी, वालुवा एवम् माटोजन्य वस्तुको बिक्री			
	काठ, दाउरा, जाराजुरी, दहत्तर, बहत्तर बिक्री			
	वन पैदावर (सामुदायिक वनको) बिक्री वापतको आय			
	नक्सापास दस्तुर			
	ब्यक्तिगत घटना दर्ता बिलम्ब शुल्क			
	बहाल बिटौरी शुल्क			
	पार्किङ्ग शुल्क			
	अस्पताल संचालन			
	फोहरमैला व्यवस्थापन शुल्क			
	स्थानीय खानेपानी महसुल			
	स्थानीय विद्युत महसुल			
	केवलकार, टेकिङ्ग, कायाकिङ्ग, वन्जीजम्प, जीपप्लायर, प्याराग्लाइडिङ्ग आदि मनोरंजन तथा साहसी खेलकुद सम्बन्धी सेवा तथा व्यवसायमा सेवाशुल्क			

क्र.सं.	आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण	संकलन भएको/नभएको	दर निर्धारण भएको/नभएको
	निर्माण, संचालन र व्यवस्थापन गरेका स्थानीय पुर्वाधार तथा सेवामा सेवाशुल्क (खानेपानी, विजुली, धारा, अतिथि गृह, धर्मशाला, पुस्तकालय, सभागृह, ढल निकास, सडक वृत्ति, शौचालय, पार्क, पौडी पोखरी, व्ययमशाला, पर्यटकिय स्थल, हाटवजार, पशु वधशाला, शवदाह गृह, घोविघाट, सडक, वसपार्क, पुलआदि			
	मूल्यांकन सेवा शुल्क			
	दर्ता, अनुमति तथा नवीकरण दस्तुर (एफएम रेडियो संचालन, घ वर्गको निर्माण इजाजतपत्र, विद्यालय स्थापना, स्थानीय स्तरका व्यापारिक फर्म आदि)			
	ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा, नुन, माटो, खरीढुङ्गा, स्लेटजस्ता वस्तुको सर्भेक्षण, उत्खनन तथा उपयोग शुल्क			
	वडा मार्फत गरिने सिफारिश तथा प्रमाणित दस्तुर			
	दण्ड जरिवाना			
	होमस्टे नवीकरण			
	सहकारी दर्ता र नवीकरण			
	सामाजिक संस्था दर्ता र नवीकरण			
	सामुदायिक वनको आम्दानी			

क्र.सं.	आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण	संकलन भएको/नभएको	दर निर्धारण भएको/नभएको

(क) राजस्व प्रशासनका लागी उपयुक्त संगठन निर्माण तथा क्षमता विकास

यस नगरपालिकामा राजस्व सम्बन्धि कार्यका लागी कम्प्युटर अपरेटर तथा सहायक चौथो पदका कर्मचारीहरूलाई जिम्मेवारी दिइएको भएतापनि छुट्टै राजस्व शाखाको व्यवस्था भएको देखिँदैन । कर्मचारीहरूको विद्यमान अवस्थाबाट कार्यबोझका आधारमा विभिन्न शाखा, उपशाखा तथा इकाइहरूको लागी आवश्यक कर्मचारीहरूको व्यवस्था गरी क्षमता अभिवृद्धि सम्बन्धि तालिमको अवसर उपलब्ध गरउनु पर्ने देखिन्छ ।

(ख) तथ्याङ्क संकलन तथा नियमित अद्यावधिकरण प्रणालीको विकास

नगरपालिकामा विभिन्न सम्पत्ति कर, भूमिकर, व्यवसाय कर तथा अन्य कर, शुल्क तथा दस्तुर बुझाउने करदाताहरूको संस्थाको यकिन तथ्याङ्क उपलब्ध नभएको हुँदा सबै किसिमका करदाताहरूको विवरण संकलन गरी नियमित अद्यावधिकरणको व्यवस्था गर्नुपर्ने देखिन्छ । यसले करदाताहरूको यथार्थ विवरण, करको दर तथा राजस्वको संभावित परिमाण अनुमान गर्न आधार प्रदान गर्दछ । आगामी वर्षहरूको लागी राजस्व नीति तर्जुमा, राजस्वको प्रक्षेपण, राजस्व असुलीको अनुगमन प्रभावकारी गराउनका लागी तथ्याङ्क संकलन तथा नियमित अद्यावधिकरण हुनु आवश्यक देखिन्छ ।

(ग) आन्तरिक आय परिचालन नीति तथा कार्यविधी निर्माण:

नगरपालिकामा विभिन्न करका शीर्षकहरूबाट संकलन गरिने आय, संकलन गर्ने तरिका, करको दर निर्धारण, नगद दाखिला सम्बन्धि व्यवस्था, अनुगमन जस्ता कार्यसञ्चालन सम्बन्धि आवश्यक नीति तथा कार्यविधी निर्माण गर्नुपर्दछ ।

(घ) संभाव्य राजस्व स्रोतका आधारहरूको विश्लेषण:

यस छायाँनाथरारा नगरपालिकाको आर्थिक विकासका आधारहरू तथा संभाव्य क्षेत्रहरू कृषि, पशुपलान, पर्यटन, जडिबुटी संकलन, साना तथा घरेलु उद्योग लगायतका क्षेत्रमा नगरपालिकाले लगानी वृद्धि गर्नुपर्दछ । यसबाट आर्थिक गतिविधीमा व्यवसायिकता, आयआर्जनमा वृद्धि, स्थानीय कच्चा पदार्थहरूको उत्पादन, संकलन, प्रशोधन, बजारीकरण र रोजगारी सिर्जनामा योगदान पुग्दछ । उद्यमशीलताको विकासले उत्पादनको साथसाथै आम्दानीमा वृद्धि गर्ने हुँदा कर तिर्न क्षमतामा सुधार भइ नगरपालिकाको राजस्व वृद्धिमा सहयोग पुग्नेछ ।

(ड) चुहावट नियन्त्रण, पारदर्शिता र जवाफदेहिता

संविधान तथा कानूनको प्रावधान बमोजिम नगरपालिकाको राजस्व संकलन अवस्थाको अनुगमन गरी राजस्व चुहावट भएको पाइएमा त्यसलाई नियन्त्रण गर्न तत्काल आवश्यक कार्य गर्नुपर्दछ । राजस्व प्रशासनलाई ब्यवस्थित तथा प्रभावकारी बनाउन नगरपालिकाले प्रदान गर्ने वस्तु तथा सेवा गुणस्तरीय हुनुका साथै यसको प्रक्रिया पारदर्शी र नागरिकप्रति जवाफदेहि हुनुपर्दछ । नगरपालिकाको आयव्ययको विवरण आवधिक रूपमा प्रकाशन गर्नु, संकलित राजस्व सार्वजनिक गर्नु पारदर्शीता अभिवृद्धिका उपयुक्त विधी हुन सक्दछन् । स्थानीय सञ्चारमाध्यमहरूको प्रयोग गरी कर तथा गैरकर सम्बन्धमा सचेतना अभिवृद्धि गर्न सकिएमा राजस्व संकलनमा जनताको सहयोग प्राप्त हुन सक्छ ।

(च) समन्वय संयन्त्र निर्माण

नगरपालिकामा राजस्व परिचालन सम्बन्धी नीति निर्माण, शुल्क तथा दस्तुर दर निर्धारण, राजस्व संकलन विधी निर्धारण, असुल गरिएको राजस्वको बाँडफाँड तथा रकम दाखिला जस्ता कार्यमा सम्बन्धित आन्तरिक तथा वाह्य निकायहरूसँग समन्वय आवश्यक हुन्छ । राजस्व बाँडफाँड सम्बन्धमा संघ, प्रदेश र नगरपालिकासँग समन्वय गर्न एक समन्वय संयन्त्रको निर्माण गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

परिच्छेद - पाँच: राजस्व सुधार कार्ययोजना

प्राथमिक तथा द्वितीय स्रोतहरूबाट प्राप्त सूचना तथा तथ्याङ्कहरूको विश्लेषण गरी तयार पारिएको यस नगरपालिकाको राजस्व सुधार परियोजना यस परिच्छेदमा प्रस्तुत गरिएको छ ।

५.१ नगरपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना

यस नगरपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजनाहरू यस प्रकार रहेका छन्:

तालिका २२: राजस्व सुधार सम्बन्धी रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
१. राजस्व सम्बन्धी कानूनी व्यवस्थामा सुधार गरी आन्तरिक आयको दायरा फराकिलो बनाउने ।	१. नगरपालिकामा राजस्वसँग सम्बन्धित आवश्यक ऐन तथा नियमहरू तर्जुमा गरी तर्जुमा भइसकेका ऐन नियमलाई सुधार गर्दै अझ बढी व्यवहारिक बनाउँदै लगिनेछ । २. कर तथा सेवा शुल्कलाई सम्बन्धित करदाता एवं विषय क्षेत्रसँग आबद्ध गराउँदै निजीक्षेत्रबाट थप लगानी गर्न प्रोत्साहित गरिएको थियो । ३. कर, शुल्क, सेवा शुल्कको दर तथा दायरा निर्धारण गर्दा निजी क्षेत्र तथा सरोकारवालाहरूसँग परामर्श गर्ने पद्धतिको संस्थागत विकास गर्दै लगिनेछ । ४. जनताको कर तिर्ने क्षमताका आधारमा कर नीतिलाई विवेकसम्मत र प्रगतिशील बनाइने छ । ५. थप राजस्वका स्रोतको सम्भाव्यता अध्ययन गरी सम्भाव्य थप स्रोत पहिचानका साथै वर्तमान राजस्व स्रोतको दायरा बृद्धि गर्न यसको वास्तविक तथ्याङ्क संकलन गरी सम्भाव्यताका आधारमा समय सापेक्ष रूपमा करदाताहरूको संख्या बढाउँदै लगिनेछ । ६. सम्पत्ति मूल्यांकन सम्बन्धी सिफारिसलाई निश्चित आधार र मापदण्डमा आबद्ध गरी एकरूपता कायम गरिएको थियो । ७. आन्तरिक राजस्वका विभिन्न स्रोतहरूबारे सम्भावना अध्ययन, पहिचान, स्रोतहरूको यकिन तथ्याङ्क, सूचना संकलन गर्न कार्यदलहरू बनाई वडागत रूपमा परिचालन गरिएको थियो । करका स्रोत अनुसारका तथ्याङ्क हरेक वर्ष अद्यावधिक गरिएको थियो । ८. नगरपालिकामा पर्यटन प्रवर्द्धन गर्न पूर्वाधारहरूको विकास गरिएको थियो । यसका लागि नगरपालिकामा रहेका ऐतिहासिक धरोहर तथा प्राकृतिक सम्पदाको संरक्षण तथा विकासका लागि

रणनीति	कार्यनीति
	निजी क्षेत्रसँग साभेदारीको समेत पहल गरिएको थियो ।
	९. पूर्वाधार उपयोग दस्तुर, घर बहाल कर, व्यवसाय कर जस्ता स्रोत परिचालन गर्न दर निर्धारण गर्दा छिमेकी नगरपालिका, निजी क्षेत्र र करदतालगायतका अन्य सरोकारवालासँग समेत छलफल तथा सहकार्य गरिएको थियो । १०. नियमित एवं बढी कर तिर्ने करदातालाई सम्मान गरिएको थियो र कर नतिर्ने तथा बक्यौता राख्ने करदातालाई जरिवाना लगाइने छ ।
२. राजस्व प्रशासनको संस्थागत सुदृढीकरण गरी व्यवस्थित बनाउने	१. नगरपालिकाको समग्र राजस्व परिचालन सम्बन्धी नीतिहरूलाई प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न राजस्व शाखाको सुदृढीकरण गरी क्षमताबृद्धि गरिएको थियो । २. नगरपालिकाको राजस्व शाखामा स्वीकृत संगठन संरचना अनुसारको दरबन्दी पूर्ति गरिएको थियो । ३. राजस्व शाखा र वडा कार्यालयका कर्मचारीहरूको क्षमता अभिवृद्धि गरिएको थियो र वडास्तरमा कर असूली गर्ने व्यवस्था मिलाइने छ । ४. राजस्व शाखाका लागी आवश्यक उपकरण, सफ्टवेयर आदिको प्रबन्ध गरिएको थियो । स्थानीय करबारे सर्वसाधारणलाई जानकारी गराउने करदाता शिक्षा तथा सचेतना कार्यक्रम समुदाय/टोल एवं वडास्तरमा सञ्चालन गरिएको थियो । यसका लागी स्थानीय सञ्चार माध्यमहरूको समेत उपयोग गरिएको थियो । ५. प्रादेशिक तथा जिल्लाका अन्य स्थानीय तहसँग राजस्व परिचालन बारे ज्ञान-सीप, अनुभव आदान-प्रदान र अन्तरक्रिया गरिएको थियो । ६. राजस्व लेखापालनालाई कम्प्युटरकृत गरिएको थियो र विद्युतीय माध्यमबाट नै राजस्वको प्रतिवेदन र फाँटबारी बनाइने छ । ७. प्रत्येक वडाबाट मासिक रूपमा स्रोत खुल्नेगरी राजस्वको प्रतिवेदन लिने प्रणाली अवलम्बन गरिएको थियो ।
३. राजस्व प्रणालीलाई सरल, सहज, करदाता मैत्री पारदर्शी, र समावेशी बनाउने ।	१. कर प्रशासनलाई पारदर्शी गराउन कर सम्बन्धी सूचनाहरूमा नागरिकहरूको पहुँच बढाइनेछ । कर/राजस्व सूचना जानकारी अर्धवार्षिक एवं वार्षिक प्रतिवेदन नगरपालिका वेभसाईटमा राखिने छ । साथै यस्तो सूचनाहरू नगरपालिका तथा वडा कार्यालयको सूचना पाटीमा टाँस गर्ने व्यवस्था मिलाइने छ ।

रणनीति	कार्यनीति
	२. दलित महिला, अपांगता भएका व्यक्ति, गरिब तथा कमजोर आर्थिक अवस्थाका स्थानीय व्यवसायी तथा घरमूलीहरूलाई करमा विशेष छुटको व्यवस्था मिलाईने छ । ३. कर संकलन प्रक्रियालाई सहज र पारदर्शी बनाउन बैंक तथा विद्युतीय माध्यमबाट कर भुक्तानी गर्ने प्रणालीको विकास गरिएको थियो ।
४. समन्वय र सहकार्यको अभिवृद्धि गरिएको थियो ।	१. पर्यटन शुल्क तथा ढुंगा, गिट्टी, बालुवा, माटो जस्ता प्राकृतिक स्रोतको उत्खनन, विक्री तथा बजार व्यवस्थाका सम्बन्धमा छिमेकका अन्य नगरपालिका तथा नगरपालिकासँग समेत समन्वय तथा सहकार्य गरिएको थियो । २. बाभ्रिएका नीतिगत व्यवस्था संशोधनका लागि सरोकारवाला निकायहरूसँग आवश्यक समन्वय गरिएको थियो । ३. कर संकलनमा सम्भवभएसम्म निजी क्षेत्र, उपभोक्ता समिति एवं सहकारी संस्थासँग सहकार्य गरिएको थियो । ४. राजस्वसँग सम्बन्धित विषयमा छिमेकी स्थानीय तहहरू सँग समन्वय बैठक आयोजना गरी राजस्व संकलनका सवालहरूबारे छलफल तथा समन्वय गरिएको थियो । ५. राजस्व प्रशासनलाई प्रभावकारी बनाउन प्रदेश सरकार तथा जिल्ला समन्वय समितिसँगको अन्तरक्रिया सहकार्य तथा समन्वयमा जोड दिइनेछ ।

५.१.१ राजस्व सुधार कार्ययोजना

नगरपालिकाको सूचना तथा तथ्यांक अध्ययन र नगरपालिकासँगको छलफलका आधारमा तयार गरिएको छायाँनाथरारा नगरपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना यसप्रकार रहेको छ:

तालिका २३: राजस्व सुधार कार्ययोजना

सुधारका क्षेत्रहरू	सुधार गर्नुपर्ने क्रियाकलापहरू	समयावधि	जिम्मेवारी
क. कर तथा गैह्र कर राजस्व			
सम्पत्ति कर	■ सम्पत्ति कर कार्यान्वयन गर्न कार्यविधि तयार गर्ने तथा न्यूनतम दर रु. ५० कायम गर्ने ■ मूल्यांकन समिति गठन गरी घरजग्गा मूल्यांकनको आधार तयार गरी सम्पत्ति	२०७९ असार मसान्तसम्म	● राजस्व परामर्श समिति ● नगरपालिका ● नगरसभा

सुधारका क्षेत्रहरू	सुधार गर्नुपर्ने क्रियाकलापहरू	समयावधि	जिम्मेवारी
	करको दर निर्धारण गर्ने, ■ आफ्नो सम्पत्ति मूल्यांकनमा चित्त नबुझे करदाताले उजुरी दिने र यसको छिनोफानो गर्न नगरपालिकाको उपप्रमुखको संयोजकत्वमा उजुरी सुनुवाई समिति गठन गर्ने		
व्यवसाय कर	■ नगरपालिकाका सबै वडाका व्यवसायीहरूलाई व्यवसाय दर्ताका लागी सूचना जारी गर्ने	२०७९ असार मसान्तसम्म	● प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत र वडा कार्यालयहरू
	■ व्यवसायीहरूसँग नियमित छलफल र अन्तरक्रिया गर्ने	नियमित	● नगरकार्यपालिका
	■ व्यवसायको वर्गिकरण र क्षेत्र निर्धारण गर्ने		
पूर्वाधार उपयोग शुल्क	■ पूर्वाधार उपयोग महशुल दर निर्धारण गर्ने र उपयुक्त तवरले शुल्क उठाउने ■ साभा सडकमा शुल्क लगाउन छिमेकी स्थानीय तहसँग समन्वय गर्ने	२०७९ असार मसान्तसम्म	● नगरसभा ● नगरपालिका
घर जग्गा बहाल कर	■ घरधनीहरूको विवरण संकलन गर्ने । ■ घरधनीहरूसँग अन्तरक्रिया गरी घरबहाल कर स्वघोषणा गर्न लगाउने ■ घरजग्गा बहाल कर संकलनलाई निरन्तरता दिने र करदाताको database तयार गर्ने	२०७९ पौष मसान्तसम्म	● राजस्व परामर्श समिति ● राजस्व शाखा
बहाल विटौरी शुल्क	■ सार्वजनिक जग्गाहरूको पहिचान गरी नापनक्सा	२०७९ पौष मसान्तसम्म	● गाउँ कार्यपालिका ● राजस्व परामर्श

सुधारका क्षेत्रहरू	सुधार गर्नुपर्ने क्रियाकलापहरू	समयावधि	जिम्मेवारी
	अद्यावधिक गर्ने ■ बहाल विटौरी कर असुल गर्ने		समिति
	■ सार्वजनिक जग्गाहरूमा बसपार्क, कृषि हाटबजार, संकलन केन्द्र, शौचालय निर्माण गरी बहालमा लगाउने	आ.व. २०७९/०८० देखि	● नगर कार्यपालिका
घरजग्गा रजिष्ट्रेशन दस्तुर	■ महिला पुरुष छुट्टिने गरी घरजग्गा स्वामीत्वको अभिलेख राख्ने ■ प्रदेश सरकारबाट महशुल दर निर्धारण भए बमोजिम घरजग्गा रजिष्ट्रेशन दस्तुर उठाउने/मालपोत कार्यालयबाट प्राप्त गर्ने	२०७९ श्रावण	● नगर कार्यपालिका
प्राकृतिक स्रोत बिक्री	■ जडिबुटीको पहिचान तथा उपादेयताबारे पदाधिकारी तथा राजस्व कर्मचारीहरूलाई तालिम प्रदान गर्ने ■ प्राकृतिक स्रोतहरूको बिक्री मूल्य निर्धारण गरी संकलन गर्ने	२०७९ असार मसान्तसम्म	● नगरपालिका र सम्बन्धित शाखा
प्राकृतिक स्रोत तथा कृषि उपजको व्यवसायिक उपयोग	■ व्यवसायिक उपयोग हुने परिमाण निर्धारण गर्ने ■ जडिबुटी र जिवजन्तु कर-व्यवस्थापन कार्यविधि निर्धारण गर्ने ■ करको दर निर्धारण गर्ने ■ कृषि उपजको संकलन केन्द्र तथा पशु हाटहरू स्थापना गर्ने ■ कृषि सहकारी संस्थाहरूलाई सुदृढीकरण गर्ने	२०७९ असार मसान्तसम्म	● नगरपालिका र राजस्व शाखा

सुधारका क्षेत्रहरू	सुधार गर्नुपर्ने क्रियाकलापहरू	समयावधि	जिम्मेवारी
व्यवसाय रजिष्ट्रेसन दस्तुर	नयाँ व्यवसाय वा कारोवार संचालन गर्नुपूर्व दर्ता तथा अनुमति प्रमाणपत्र अनिवार्य गरी अनुमति नलिई संचालनमा रहेकालाई नियमित गर्न दण्ड जरिवानाको व्यवस्था गर्ने । वर्गीकरण अनुसार व्यवसाय दर्ता तथा नवीकरण दस्तुर असुल गर्ने	२०७९ चैत्र मसान्त	नगरपालिका, वडा कार्यालय, राजस्व शाखा
अचल सम्पत्ति मूल्यांकन शुल्क	घरजग्गा मूल्याङ्कन र अचल सम्पत्ति मूल्यांकन गरी अभिलेख अद्यावधिक गर्ने	२०७९ असार मसान्तसम्म	वडा कार्यालय
पर्यटन सेवा शुल्क	पर्यटकीय स्थलहरूमा प्रवेश व्यवस्थित गर्ने पर्यटकीय सेवाहरूको व्यवस्थापन गरी शुल्क लगाउने	२०७९ असार मसान्तसम्म	नगर कार्यपालिका, याजना शाखा
नक्सा पास दस्तुर	प्राविधिक जनशक्तिको क्षमता विकास गर्ने नक्सापास तथा अभिलेखन कार्य गर्ने ।	निरन्तर	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत र प्राविधिक शाखा
पानी मुहान दर्ता गर्ने	पानी मुहान दर्ता गर्ने बारे सरोकारवालाहरूलाई जानकारी गराउने	२०७९ असार मसान्तसम्म	वडा कार्यालय
सामुदायिक वन	सामुदायिक वनहरूबाट उत्पादन हुने/प्राप्त हुने वस्तुहरूको पहिचान गरी तथ्याङ्क संकलन गर्ने	२०७९ श्रावण मसान्तदेखि	
ख. आयआर्जन हुने पूँजीगत लगानीका क्षेत्र			
पूर्वाधार निर्माण गर्ने	सडकहरूको स्तरोन्नति तथा कालोपत्रे गर्ने होमस्टेहरूको स्तरोन्नति र	२०७९ श्रावण देखि	नगरपालिका र प्राविधिक शाखा

सुधारका क्षेत्रहरू	सुधार गर्नुपर्ने क्रियाकलापहरू	समयावधि	जिम्मेवारी
	विस्तार गर्ने वसपार्क, ढल निकास तथा प्रशोधन आदि पूर्वाधारहरूको विकास गर्ने		
धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थल, पार्क निर्माण तथा विकास, संरक्षण र प्रवर्द्धन	नगरपालिकामा रहेका थप धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थलहरूको क्रमशः प्रवर्द्धनका लागि पर्यटकीय प्याकेजको कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	आ.व. २०७९/८०	नगर कार्यपालिका, निजी क्षेत्र
ग. मानवीय क्षमता विकास तथा राजस्व प्रशासन			
मानवीय क्षमता विकास	राजस्व शाखाको दरबन्दी अनुरूप जनशक्ति व्यवस्थापन गरी राजस्व संकलनमा शाखालाई जिम्मेवार बनाउने नगरपालिकाका राजस्व अधिकारका क्षेत्रमा नगर कार्यपालिकाका पदाधिकारीहरूलाई अभिमुखीकरण गर्ने नगरपालिकाका तथा वडा कार्यालयका कर्मचारीहरूलाई कर तथा राजस्व प्रशासन, अभिलेखन र सफ्टवेयर बारे तालिम प्रदान गर्ने व्यवसायीहरूलाई कर सम्बन्धी अभिमुखीकरण गर्ने करदाता प्रोत्साहन तथा दण्डको व्यवस्था लागु गर्ने	नियमित	नगरपालिका
तथ्याङ्क तथा सूचना व्यवस्थापन	सबै किसिमका (घरजग्गा कर, व्यवसाय कर, बहाल बितौरी कर, घर बहाल कर) करदाताहरूको तथ्याङ्क, सूचना संकलन	२०७९ श्रावण देखि	वडा कार्यालय, राजस्व शाखा, प्राविधिक शाखा

सुधारका क्षेत्रहरू	सुधार गर्नुपर्ने क्रियाकलापहरू	समयावधि	जिम्मेवारी
	गरी करदाताको व्यक्तिगत फाईल तयार गर्ने महशुलयोग्य पूर्वाधारहरू (सडक, खानेपानी, बसपार्क आदि) को अभिलेख तयार गर्ने		
राजस्व संकलन तथा अभिलेख	राजस्व अभिलेख सम्बन्धी एकीकृत (अनलाईन) सफ्टवेयर तयार पार्ने करदाताको विवरण सबै वडा तथा नगरपालिकाका कार्यालयको सोही सफ्टवेयरमा इन्ट्री गर्ने राजस्व प्रशासनमा सफ्टवेयर तथा कम्प्युटरकृत प्रणाली मार्फत सेवा दिने राजस्व संकलन अभियान सञ्चालन गर्ने	नियमित	नगर कार्यपालिका र वडा कार्यालयहरू
सूचना तथा पारदर्शिता	स्थानीय सञ्चार माध्यमबाट राजस्व शिक्षा तथा करदाताहरूलाई कर तिर्न प्रोत्साहित गर्ने सम्बन्धी सूचना सम्प्रेषण गर्ने । नगरपालिका र वडामा करको दररेट सहित नागरिक वडापत्र राख्ने राजस्व संकलनको विवरण अर्धवार्षिक रुपमा प्रकाशन गर्ने	नियमित	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, वडा सचिवहरू
अनुगमन	छुटेका करदातालाई करको दायरामा ल्याउन अनुगमनलाई नियमित गर्ने कर चुहावट नियन्त्रण गर्ने	नियमित	कार्यपालिका तथा वडा कार्यालयहरू
करदाता तथा	कर्मचारीलाई राजस्व	वार्षिक रुपमा (	नगर

सुधारका क्षेत्रहरू	सुधार गर्नुपर्ने क्रियाकलापहरू	समयावधि	जिम्मेवारी
कर्मचारी प्रोत्साहन कार्यक्रम	असुलीको आधारमा कार्यसम्पादन मूल्यांकन गरी प्रोत्साहन गर्ने करदातालाई सम्मान (बढी कर तिर्ने, सुरुमा करतिर्ने आदिलाई) गर्ने परिपाटी विकास गर्ने	नगर सभा गर्ने दिनमा)	कार्यपालिका, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
राजस्व प्रशासनको प्रभावकारिताका लागि बन्दोवस्ती	नगरपालिकामा राजस्व शाखाको लागी कार्यकक्ष, कम्प्युटर, प्रिन्टर, विद्युत व्याकअप सहितको सुविधा उपलब्ध गराउने राजस्व सम्बन्धि हेल्पडेस्कको स्थापना गर्ने राजस्व संकलन सम्बन्धि ठेक्का पट्टाका लागी टेण्डर आह्वान गर्ने	२०७९ चैत्र मसान्तसम्म	नगर कार्यपालिका, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
विज्ञापन कर	विज्ञापन करको आधार, दायरा र दर निर्धारण गर्ने	२०७९ असार मसान्तसम्म	नगरपालिका

परिच्छेद - छः आगामी ३ आर्थिक वर्षको आयको प्रक्षेपण

आय शीर्षकको संभाव्य आधार तथा राजस्व सुधार कार्ययोजनाको कार्यान्वयनलाई आधार मानी नगरपालिकाको आगामी ३ वर्षको प्रक्षेपित आयको विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ । प्रक्षेपणको लागी राजस्व संकेत वर्तमानमा सिफारिश गरिएको लेखा कोडको आधारमा गरिएको छ । तालिकामा दिए अनुसार नगरपालिकाको आगामी आ.व. मा कुल रु. ६५९३४५२६८ जति आम्दानी हुने प्रक्षेपण गरिएको छ ।

तालिका २४: चालु आ.व.को अनुमान तथा आगामी ३ आर्थिक वर्षको आय प्रक्षेपण

राजस्व संकेत	राजस्व शीर्षक	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			औसत बृद्धि दर (प्रतिशत)	अनुमानित आय (चालु आ.व.को)	कुल संभावना	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.को)		
		२०७५/०७	२०७६/०७	२०७७/०७				२०७९/०८०	२०८०/०८१	२०८१/०८२
१००००	राजस्व तथा अनुदान									
११०००	कर									
११३००	सम्पत्ती कर									
११३१०	अचल सम्पत्तीमा लाग्ने कर									
११३११	व्यक्तिगत सम्पत्तीमा लाग्ने वार्षिक कर									
११३१२	संस्थागत सम्पत्तीमा लाग्ने वार्षिक कर									
११३१३	सम्पत्ति कर						१२१८९५०	९७५१६०	१०७२६७६	११७९९४३.६
११३१४	भूमी कर (मालपोत)	२७४४२३३	१८९७९०७.४१	४२९१४७०.८६	१.९६	४३७५५५९.०८	८३१६०००	६६५२८००	७३१८०८०	८०४९८८८
११३२०	खुद सम्पत्तिमा लाग्ने चालु कर									
११३२१	घर बहाल कर		२५६०८६.४३	८१९१०९.४६	३.८५	८५०६२२.९५	४८४८०००	३८७८४००	४२६६२४०	४६९२८६४
११३२२	बहाल विटोरी शुल्क						१५००००	१२००००	१३२०००	१४५२००
११३५०	वित्तीय र पूँजीगत कारोबारमा लाग्ने कर									
११३५१	व्यवसाय कर									
११४००	वस्तु तथा सेवामा आधारित कर									
११४१०	मुल्य अभिवृद्धि कर									
११४११	बॉडफाँड भई प्राप्त हुने मु.अ.कर		५८१५४३०१.६७	७२६८९६३७.५४		८९१५००००	८९१५००००	९३६०७५००	९८२८७८७५	१०३२०२२६९
११४२०	अन्तःशुल्क									
११४२१	बॉडफाँड भई प्राप्त हुने अन्तःशुल्क									
११४४०	विशेष सेवामा लाग्ने कर									
११४४२	स्वास्थ्य सेवा कर									
११४४३	शिक्षा सेवा शुल्क: शैक्षिक संस्था									
११४४४	शिक्षा सेवा शुल्क : वैदेशिक अध्ययन									
११४५०	पुर्वाधार सेवाको उपयोग तथा सवारी साधनमा लाग्ने कर									

राजस्व संकेत	राजस्व शीर्षक	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			औसत बृद्धि दर (प्रतिशत)	अनुमानित आय (चाल आ.व.को)	कुल संभावना	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.को)			
		२०७५/०७ ६	२०७६/०७ ७	२०७७/०७ ८				२०७८/०७ ९	२०७९/०८०	२०८०/०८१	२०८१/०८२
११४५१	सवारी साधनमा कर (सवारी दर्ता, वार्षिक सवारी कर)										
११४५२	पूर्वाधार सेवाको उपयोगमा लाग्ने कर										
११४५६	बाँडफाँडबाट प्राप्तहुने सवारी साधन कर		४०७३१५.१ ८	५०४६६०.५ ८		११५००००	११५००००	१२०७५००	१२६७८७५	१३३१२६८. ८	
११४७०	मनोरंजन कर										
११४७१	सिनेमा डकुमेन्ट्री										
११४७२	विज्ञापन कर						१६५०००	१३२०००	१४५२००	१५९७२०	
११४७३	अन्य मनोरंजन कर										
११६००	अन्य कर										
११६१०	व्यवसायले भुक्तानी गर्ने										
११६१३	व्यवसाय रजिष्ट्रेशन दस्तुर										
११६१४	रेडियो, एफ.एम. संचालन दस्तुर										
११६२०	व्यवसाय बाहेक अन्यले भुक्तानी गर्ने										
११६२१	चालक अनुमती पत्र, सवारी दर्ता किताब सम्बन्धी दस्तुर										
११६३०	कृषि तथा पशुजन्य कारोवारमा लाग्ने कर										
११६३१	कृषि तथा पशुजन्य वस्तुको व्यवसायिक कारोवारमा लाग्ने कर										
११६३२	ओखेटोपहारमा लाग्ने कर	१००००		२०६४०	२.४६	२११४७.६६४	२५६७१०	२५६७१०	२८२३८१	३१०६१९.१	
११६९०	अन्य कर										
११६९१	अन्य कर (कवाडी कर)	१२५९१९१.२ ६	८३१८११.१६	४७०४०७.८ ३	०.७७	४७४०२६.१६ ८३	६०००००	५४००००	५९४०००	६५३४००	
१३०००	अनुदान										
१३१००	द्विपक्षीय वैदेशिक अनुदान										
१३११०	द्विपक्षीय वैदेशिक चालू अनुदान										
१३१११	द्विपक्षीय वैदेशिक चालू अनुदान										
१३१२०	द्विपक्षीय वैदेशिक पुँजीगत अनुदान										
१३१२१	द्विपक्षीय वैदेशिक पुँजीगत अनुदान										
१३२००	बहुपक्षीय वैदेशिक अनुदान										

राजस्व संकेत	राजस्व शीर्षक	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			औसत बृद्धि दर (प्रतिशत)	अनुमानित आय (चाल आ.व.को)	कुल संभावना	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.को)			
		२०७५/०७ ६	२०७६/०७ ७	२०७७/०७ ८				२०७८/०७ ९	२०७९/०८०	२०८०/० ८१	२०८१/० ८२
१३२१०	बहुपक्षीय वैदेशिक चालु अनुदान										
१३२११	अन्तरसरकारी अन्तराष्ट्रिय संस्थाबाट प्राप्त चालु अनुदान										
१३२१२	गैह्र सरकारी अन्तराष्ट्रिय संस्थाबाट प्राप्त चालु अनुदान										
१३२२०	बहुपक्षीय वैदेशिक पूँजीगत अनुदान										
१३२२१	अन्तरसरकारी अन्तराष्ट्रिय संस्थाबाट प्राप्त पूँजीगत अनुदान										
१३२२२	गैह्र सरकारी अन्तराष्ट्रिय संस्थाबाट प्राप्त पूँजीगत अनुदान										
१३३००	अन्तरसरकारी वित्तीय हस्तान्तरण										
१३३१०	अन्तरसरकारी अनुदान										
१३३११	समानिकरण अनुदान	१३००००० ००	१३४४५०० ००	१३३९१००० ०	१.६४	१४२३१४००० ०	१४२३१४०० ०	१४२३१४००० ०	१४९४२९७ ००	१५६९०११ ८५	
१३३१२	शसर्त अनुदान	२०००००० ००	२२७८९८९२ ३	३२७५२६३५ ०	२.०९	२७५४०९०० ०	२७५४०९० ००	२७५४०९००० ००	२८९१७९४ ५०	३०३६३८४ २३	
१३३१३	विशेष अनुदान	०	०	११००००००		३२१०००००	३२१०००००	३२१०००००	३३७०५०० ०	३५३९०२५ ०	
१३३१४	समपुरक अनुदान	२००००००	२३७९३२८	१६५२८९६०	७.६२	२७२०००००	२७२०००० ०	२७२०००००	२८५६००० ०	२९९८८० ००	
१३३१५	अन्य अनुदान		४५७०४५.१								
१३३२०	अन्तरसरकारी पूँजीगत अनुदान										
१३३२१	शसर्त पूँजीगत अनुदान										
१३३२२	विशेष पूँजीगत अनुदान										
१४०००	अन्य राजस्व										
१४१००	सम्पत्तिबाट प्राप्त आय										
१४११०	व्याज										
१४१११	वित्तीय निकायबाट प्राप्त व्याज										
१४११२	व्यापारिक निकायबाट प्राप्त व्याज										
१४११३	औद्योगिक निकायबाट प्राप्त व्याज										
१४११४	सेवामुलक निकायबाट प्राप्त व्याज										

राजस्व संकेत	राजस्व शीर्षक	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			औसत बृद्धि दर (प्रतिशत)	अनुमानित आय (चाल आ.व.को)	कुल संभावना	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.को)			
		२०७५/०७ ६	२०७६/०७ ७	२०७७/०७ ८				२०७८/०७ ९	२०७९/०८०	२०८०/०८१	२०८१/०८२
१४११९	अन्य निकायबाट प्राप्त व्याज										
१४१२०	लाभांश										
१४१२१	वित्तीय निकायबाट प्राप्त लाभांश										
१४१२२	व्यापारिक निकायबाट प्राप्त लाभांश										
१४१२३	औद्योगिक निकायबाट प्राप्त लाभांश										
१४१२४	सेवामुलक निकायबाट प्राप्त लाभांश										
१४१२९	अन्य निकायबाट प्राप्त लाभांश										
१४१५०	भाडा तथा रोयल्टी										
१४१५१	सरकारी सम्पत्तिको बहालबाट प्राप्त आय						५०००००	४५००००	४९५०००	५४४५००	
१४१५२	क्यासिनोबाट प्राप्त रोयल्टी										
१४१५९	अन्य स्रोतबाट प्राप्त बाँडफाँड नहुने रोयल्टी										
१४१७०	राजस्व बाँडफाँडबाट प्राप्त आय										
१४१७१	वन रोयल्टी										
१४१७२	खानी रोयल्टी										
१४१७३	जलस्रोत रोयल्टी										
१४१७४	पर्वतारोहण रोयल्टी										
१४१७५	पदयात्रा रोयल्टी										
१४१७६	पर्यटन सेवा शुल्क रोयल्टी										
१४१७७	घरजग्गा रजिष्ट्रेशन रोयल्टी										
१४१७८	सवारी साधन कर										
१४१७९	अन्य बाँडफाँड हुने राजस्व										
१४२००	बस्तु तथा सेवा बिक्रिबाट प्राप्त रकम										
१४२१०	बस्तु तथा सेवा बिक्रिबाट प्राप्त रकम										
१४२११	कृषि उत्पादनको बिक्रिबाट प्राप्त रकम										
१४२१२	सरकारी सम्पत्ती बिक्रिबाट प्राप्त रकम										
१४२१३	अन्य बिक्रिबाट प्राप्त रकम						१०००००	८००००	८६०००	९६८००	
१४२१६	निजी धारा वापतको शुल्क										
१४२१७	खानेपानी, नहर तथा कुलो उपयोग वापतको शुल्क										
१४२१८	विद्युत सेवा शुल्क										

राजस्व संकेत	राजस्व शीर्षक	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			औसत बृद्धि दर (प्रतिशत)	अनुमानित आय (चाल आ.व.को)	कुल संभावना	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.को)		
		२०७५/०७ ६	२०७६/०७ ७	२०७७/०७ ८				२०७८/०७ ९	२०७९/०८०	२०८०/० ८१
१४२१९	अन्य सेवा शुल्क						३००००००	३००००००	३३०००००	३६३००००
१४२२०	प्रशासनिक सेवा शुल्क									
१४२२१	न्यायिक दस्तुर									
१४२२३	शिक्षा क्षेत्रको आम्दानी									
१४२२४	परीक्षा शुल्क									
१४२२५	यातायात क्षेत्रको आम्दानी									
१४२२९	अन्य प्रशासनिक सेवा शुल्क	३३७४९३	१६५६००	६५३४६४	२.३३	६६८७०१.७४ ९४	२४६०५००	१४७६३००	१६२३९३०	१७८६३२३
१४२४०	दस्तुर									
१४२४१	पार्किङ्ग शुल्क	५५२१०५	३९२५५०	३३३५००	१.००	३३६८३३.८८ ०१	२००००००	१६०००००	१७६००००	१९३६०००
१४२४२	नक्सापास दस्तुर						१५०००००	१२०००००	१३२००००	१४५२०००
१४२४३	सिफारिश दस्तुर	४१००	६२०२०	५९०१०	१४.७९	६७७३६.५७३० ९	५०७०००	४०५६००	४४६१६०	४९०७७६
१४२४४	ब्यक्तिगत घटना दर्ता दस्तुर		२४००	४९००	२.६९	५०३१.८२९० ०९	१४९५००	११९६००	१३१५६०	१४४७१६
१४२४५	नाता प्रमाणित दस्तुर		५०							
१४२४६	मुल्यांकन दस्तुर									
१४२४९	अन्य दस्तुर									
१४२५३	व्यवसाय रविष्टेशन दस्तुर	५४९६५८	३२००००	४०४३००	१.१३	४०८८७३.२८ २८	६०००००	५४००००	५९४०००	६५३४००
१४३००	दण्ड, जरिवाना र जफत									
१४३१०	दण्ड, जरिवाना र जफत									
१४३११	न्यायिक दण्ड, जरिवाना र जफत									
१४३१२	प्रशासनिक दण्ड, जरिवाना र जफत									
१४३१५	घर जग्गा रजिष्टेशन दस्तुर						२०००००	१६००००	१७६०००	१९३६००
१४४००	अनुदान बाहेकको हस्तान्तरण									
१४४१०	चालु हस्तान्तरण									
१४४११	चालु हस्तान्तरण									
१४४२०	पूँजीगत हस्तान्तरण									

राजस्व संकेत	राजस्व शीर्षक	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			औसत बृदी दर (प्रतिश त)	अनुमानित आय (चाल आ.व.को)	कुल संभावना	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.को)			
		२०७५/०७ ६	२०७६/०७ ७	२०७७/०७ ८				२०७८/०७ ९	२०७९/०८०	२०८०/० ८१	२०८१/० ८२
१४४२१	पूँजीगत हस्तान्तरण										
१४५००	विविध राजस्व										
१४५१०	चालु दावी तथा अन्य शुल्कहरु										
१४५११	बीमा दावी प्राप्ती										
१४५२०	अन्य राजस्व										
१४५२१	प्रदुषण नियन्त्रण शुल्क										
१४५२२	साना सवारी कर										
१४५२३	लागत सहभागिता										
१४५२९	अन्य राजस्व (विविध आय)			७८९४४	१.७४	८०३१७.६२५६					
१४५३०	पूँजीगत राजस्व										
१४५३१	सरकारी घर, जग्गा, गुडविल बिक्रीबाट प्राप्त आय										
१४६१०	व्यवसाय कर										
१४६११	व्यवसाय कर			२५८५००	१.७४	२६२९९७.९	१७९९०००	१४३९२००	१५८३९२०	१७४१४३२	
१५०००	बेरुजु										
१५१००	बेरुजु										
१५११०	बेरुजु										
१५१११	बेरुजु										
३३०००	दायित्व										
३३१००	आन्तरिक दायित्व										
३३१९०	खुद आन्तरिक कृण										
३३१९१	कृण पत्र मार्फत प्राप्त कृण										
३३१९२	अन्य आन्तरिक सरकारबाट प्राप्त कृण										
३३१९३	अन्य संघ संस्थाबाट प्राप्त कृण										
३३२००	वाह्य वित्तिय दायित्व										
३३२४०	खुद वैदेशिक कृण										
३३२४१	वैदेशिक कृणको प्राप्ति										
	जम्मा राजस्व, अनुदान तथा दायित्व	३३७४५६७८ ०.३	४२७६६७३३ ८	५६९५५३८५ ४.३	१.७३	५७४८७४८४ ८.७	५९५६९३६६ ०	५९४८६३७७०	६२५७५८२ ४७	६५८३९२५ ७७	

नोटः

१. यस टेबलमा बृद्धिदर गणना गर्दा केहि शीर्षक हरुमा विश्वव्यापी रूपमा फैलिएको कोभिड को कारण तथा राजस्व रकम विभिन्न शीर्षकगत रूपमा राख्नु पर्नेमा सो अनुसार नराखिएको हुँदा नकरात्मक परिमाण आएको हुँदा सोको हकमा कुल आयको औषत बृद्धिदर (१.७३) लिई राजस्व रकम प्रक्षेपण गरिएको छ ।
२. कुल वार्षिक सम्भाव्यतामा सामाजिक सुरक्षा भत्ता समावेश छैन ।

परिच्छेद - सात: अपेक्षित नतिजा

मूलतः विगत तीन वर्षको आय तथा नगरपालिकाको राजस्व अधिकार र हालको आय संकलन अवस्थाको आधारमा यस परिच्छेदमा नगरपालिकाको आगामी तीन वर्षको आय प्रक्षेपण गरिएको छ । यसले नगरपालिकाको आय बजेट तर्जुमा गर्न सहयोग पुग्नेछ ।

प्रस्तुत राजस्व सुधार कार्ययोजनाको उचित कार्यान्वयनबाट नगरपालिकाको आन्तरिक राजस्वमा चालु आ.व.को अनुमान रु ६२ लाख रहेकोमा कार्ययोजनाको अन्तिम वर्षमा १ करोड ८४ लाख ५७ हजार अर्थात् ३४ गुणा बढोत्तरी हुने अपेक्षा गरिएको छ । यस नगरपालिकामा आन्तरिक राजस्वका स्रोतहरू मध्ये अन्य सेवा शुल्कको परिमाण सबैभन्दा बढी देखिन्छ भने क्रमशः सम्पत्ति कर, दस्तुर, व्यवसाय कर आदि आन्तरिक राजस्वका प्रमुख स्रोतका रूपमा रहने देखिन्छ ।

यस नगरपालिकाको प्रक्षेपित आन्तरिक आय र संघीय सरकारबाट वित्तीय हस्तान्तरणमार्फत प्राप्त हुन सक्ने आय समेत गरी कूल आय संक्षेपमा देहायको तालिका बमोजिम हुने अपेक्षा गर्न सकिन्छ ।

तालिका २५: नगरपालिकाको अपेक्षित आय संक्षेपमा

राजस्व शीर्षक	यथार्थ	अनुमानित	प्रक्षेपित आय		
	०७७/७८	०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२
आन्तरिक आय	७३९४२४६.१५	७५५१८४८.७२	२३०२५७७०.००	२५३२८३४७.००	२७८६९९८९.७०
संघीय राजस्व वाँडफाँडबाट प्राप्त आय	७२६८९६३७.५४	८९१५००००.००	९३६०७५००.००	९८२८७८७५.००	१०३२०२२६८.७५
प्रदेशबाट एकल कर प्रशासन अन्तर्गतको राजस्व वाँडफाँडबाट प्राप्त हुने आय	५०४६६०.५८	११५००००.००	१२०७५००.००	१२६७८७५.००	१३३९२६८.७५
अनुदान (संघ तथा प्रदेश)	४८८९६५३९०.००	४७७०२३०००.००	४७७०२३०००.००	५००८७४९५०.००	५२५९९७८५७.५०
लागत सहभागिता	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
जम्मा	५६९५५३८५४.२७	५७४८७४८४८.७२	५९४८६३७७०.००	६२५७५८२४७.००	६५८३९२५७६.७०
कुल आयमा आन्तरिक आयको हिस्सा (प्रतिशतमा)	१.३०	१.३१	३.८७	४.०५	४.२३

यसरी यस नगरपालिकाले यस कार्ययोजनाको अन्तिम आ.व. मा आफ्नो कुल आय मध्ये आन्तरिक राजस्वको हिस्सा चालु आ.व. का अनुमानको अनुपात १.३०% मो वृद्धि भई ४.३८% हुने अपेक्षा गरिएको छ ।

नगरपालिकासँग भएका स्रोत साधन परिचालनमा जोड दिएर स्थानीय विकासका लागी उल्लेख्य स्रोत स्थानीयतस्तरबाट जुटाउँदै अगाडि बढ्ने दिशामा प्रस्तुत कार्ययोजना महत्वपूर्ण साधन हुन

सकन्छ । नगरपालिकाको वार्षिक योजना तर्जुमाका लागी आन्तरिक स्रोत अनुमान गर्ने मार्गदर्शकका रूपमा यसले सहयोग पुग्ने अपेक्षा पनि लिन सकिन्छ ।

प्रस्तुत राजस्व सुधार कार्ययोजनाको उचित कार्यान्वयनबाट नगरपालिकाको आन्तरिक राजस्वमा चालु आ.व.को अनुमान करीब रु ७५ लाख ५१ हजार रहेकोमा कार्ययोजनाको अन्तिम वर्षमा करीब २ करोड ८८ लाख अर्थात् ५ गुणा बढोत्तरी हुने अपेक्षा गरिएको छ । यस नगरपालिकामा आन्तरिक राजस्वका स्रोतहरू मध्ये अन्य सेवा शुल्कको परिमाण सबैभन्दा बढी देखिन्छ भने क्रमशः सम्पत्ति कर, दस्तुर, व्यवसाय कर आदि आन्तरिक राजस्वका प्रमुख स्रोतका रूपमा रहने देखिन्छ ।

७.१ राजस्व सुधार कार्ययोजनाका आधारमा राजस्व प्रक्षेपण

राजस्व सुधार कार्ययोजनाको कार्यान्वयन पश्चात् आगामी तीन वर्ष (आ.व. २०७९/०८० देखि २०८१/०८२) को लागी आय प्रक्षेपण गरिएको छ । यो आय अनुमान राजस्व सुधार योजनामा प्रस्ताव गरिएका क्रियाकलापहरूको आधारमा गरिएको छ । धेरै जसो शीर्षकहरूको आय प्रक्षेपण प्राप्त तथ्यांकमा आधारित छ भने भविष्यमा आयका आधारको दायरा बढ्न गई सोबाट हुने योगदानलाई समेत मध्यनजर गरिएको छ । त्यसैगरी केही शीर्षकहरूको आय प्रक्षेपण गर्दा विगतको आय संकलनको वृद्धिदरलाई आधार मानिएको छ ।

तालिका २६: आगामी आ.व.हरूको लागी राजस्व प्रक्षेपणका आधारहरू (रु. हजारमा)

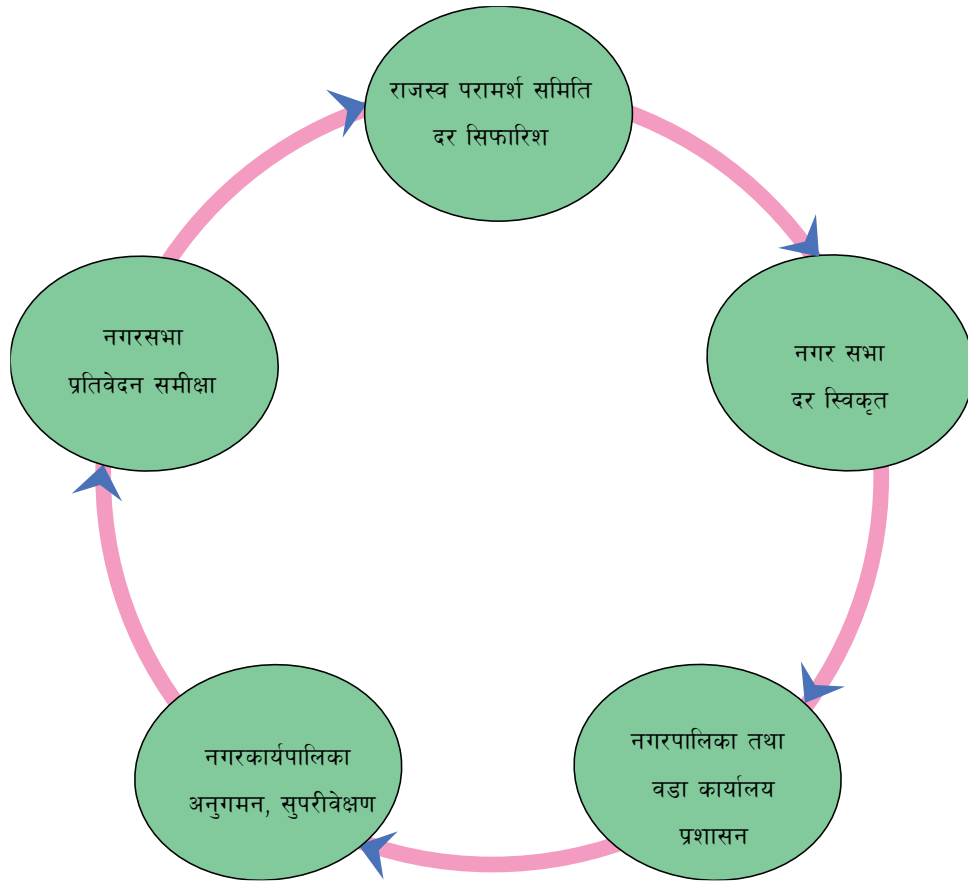
राजस्व संकेत	राजस्व शीर्षक	कुल सम्भाव्यता	आगामी आ.व.हरूको लागी प्रक्षेपणको आधार
क.	आन्तरिक आय तर्फ		
११३१३	सम्पत्ति कर	१२१८	आ.व. २०७९/८० मा कुल सम्भावनाको ८० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १० प्रतिशतले बढ्दै जाने
११३१४	भूमी कर (मालपोत)	८३१६	आ.व. २०७९/८० मा कुल सम्भावनाको ८० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १० प्रतिशतले बढ्दै जाने
११३२१	घर बहाल कर	४८४८	आ.व. २०७९/८० मा कुल सम्भावनाको ८० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १० प्रतिशतले बढ्दै जाने
११३२२	बहाल बित्तौरी शुल्क	१५०	आ.व. २०७९/८० मा कुल सम्भावनाको ८० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १० प्रतिशतले बढ्दै जाने
११४७२	विज्ञापन कर	१६५	आ.व. २०७९/८० मा कुल सम्भावनाको ७० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १० प्रतिशतले बढ्दै जाने
११६३२	जडिवुटी तथा कवाडी कर र सामुदायिक वनको वन पैदावार बिक्रीबाट प्राप्त हुने आय	२५६	आ.व. २०७९/८० मा कुल सम्भावनाको १०० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १० प्रतिशतले बढ्दै जाने
११६९१	अन्य कर	६००	आ.व. २०७९/८० मा कुल सम्भावनाको ९० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १० प्रतिशतले बढ्दै जाने

राजस्व संकेत	राजस्व शीर्षक	कुल सम्भाव्यता	आगामी आ.व.हरुको लागी प्रक्षेपणको आधार
१४१५१	सरकारी सम्पत्तीको बहालबाट प्राप्त आय	५००	आ.व. २०७९/८० मा ब्याकहो लोडर, एक्साभेटर, लोडर, रोलर, पानी ट्यांकी, टिप्पर भाडाबाट प्राप्त हुने रकमको ९० प्रतिशत र त्यसपछिका वर्षहरुमा १० प्रतिशतले बढ्दै जान
१४२१३	अन्य बिक्रीबाट प्राप्त रकम	१००	आ.व. २०७९/८० मा कुल सम्भावनाको ८० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १० प्रतिशतले बढ्दै जान
१४२१९	अन्य सेवा शुल्क तथा बिक्री		अनुमान नगरिएको
	ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा बिक्री	३०००	आ.व. २०७९/८० मा कुल सम्भावनाको १०० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १० प्रतिशतले बढ्दै जान
	फोहरमैला व्यवस्थापन सेवा शुल्क	०	अनुमान नगरिएको
१४२२१	न्यायिक दस्तुर	०	अनुमान नगरिएको
१४२२३	शिक्षा क्षेत्रको आम्दानी	०	अनुमान नगरिएको
१४२२४	परिक्षा शुल्क	०	अनुमान नगरिएको
१४२२९	अन्य प्रशासनिक सेवा सुल्क	२४६०	आ.व. २०७९/८० मा कूल संभावनाको ६० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १० प्रतिशतले बढ्दै जाने
१४२४१	पार्किङ्ग शुल्क	२०००	आ.व. २०७९/८० मा कूल संभावनाको ८० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १० प्रतिशतले बढ्दै जाने
१४२४२	नक्सापास दस्तुर	१५००	आ.व. २०७९/८० मा कूल संभावनाको ८० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १० प्रतिशतले बढ्दै जाने
१४२४३	सिफारिस दस्तुर	५०७	आ.व. २०७९/८० मा कुल सम्भावनाको ८० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १० प्रतिशतले बढ्दै जान
१४२४४	ब्यक्तिगत घटना दर्ता दस्तुर र ब्यक्तिगत घटना दर्ता (बिलम्ब) शुल्क	१४९	आ.व. २०७९/८० मा कूल सम्भावनाको ८० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १० प्रतिशतले बढ्दै जान
१४२४५	नाता प्रमाणित दस्तुर	०	अनुमान नगरिएको
१४२५३	व्यवसाय रजिष्ट्रेशन दस्तुर	६००	आ.व. २०७९/८० मा ९० प्रतिशत र त्यसपछिका वर्षहरुमा १० प्रतिशतले बढ्दै जाने
१४३११	न्यायिक दण्ड, जरिवाना र जफत	०	अनुमान नगरिएको
१४३१२	प्रशासनिक दण्ड, जरिवाना र जफत	०	अनुमान नगरिएको
१४३१५	घरजग्गा रजिष्ट्रेशन दस्तुर	२००	आ.व. २०७९/८० मा कूल संभावनाको ८० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १० प्रतिशतले बढ्दै जाने
१४६११	व्यवसाय कर	१७९९०००	आ.व. २०७९/८० मा ८० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १० प्रतिशतले बढ्दै जान
ख	राजस्व बाँडफाँट		
ख.१	नेपाल सरकार		
११४११	बाँडफाँड भई प्राप्त हुने मु.अ.कर	८९१५०	गत आ.को प्राप्त रकममा क्रमशः ५ प्रतिशतका दरले वृद्धि हुँदै जाने अनुमान
१४४२१	बाँडफाँड भई प्राप्त हुने अन्तःशुल्क		
१४१५३	बाँडफाँड भई प्राप्त वन		

राजस्व संकेत	राजस्व शीर्षक	कुल सम्भाव्यता	आगामी आ.व.हरुको लागी प्रक्षेपणको आधार
	रोयल्टी		
ख.२	प्रदेश सरकार		
११४५६	बाँडफाँडबाट प्राप्त हुने सवारी साधन कर	११५०	चालु आ.व.मा का लागी गरिएको अनुमान रकममा क्रमशः ५ प्रतिशतले बढ्दै जाने
११४७१	बाँडफाँडबाट प्राप्त हुने मनोरञ्जन कर		चालु आ.व.मा का लागी गरिएको अनुमान रकममा क्रमशः ५ प्रतिशतले बढ्दै जाने
११४७२	बाँडफाँडबाट प्राप्त हुने विज्ञापन कर		चालु आ.व.मा का लागी गरिएको अनुमान रकममा क्रमशः ५ प्रतिशतले बढ्दै जाने
ग.	अनुदान तथा वित्तीय हस्तान्तरण		
ग.१	नेपाल सरकार		
१३३११	समानिकरण अनुदान	१२८१००	आ.व. २०७९/८० मा चालु आ.व. रकममा ५ प्रतिशतले बढ्ने र त्यसपछि क्रमशः १० प्रतिशतले बढ्दै जान
१३३१२	ससर्त अनुदान चालु	२४०९७०	चालु आ.व.मा का लागी गरिएको अनुमान रकममा क्रमशः ५ प्रतिशतले बढ्दै जाने
१३३१३	ससर्त अनुदान पूँजीगत	१६७००	
१३३१४	विशेष अनुदान चालु		चालु आ.व.मा का लागी गरिएको अनुमान रकममा क्रमशः ५ प्रतिशतले बढ्दै जाने
१३३१५	विशेष अनुदान पूँजीगत	२८६००	
१३३१६	समपुरक अनुदान चालु		गत आ.व.मा प्राप्त यथार्थ रकममा क्रमशः ५ प्रतिशतले बढ्दै जाने
१३३१७	समपुरक अनुदान पूँजीगत	१५२००	
१३३१८	अन्य अनुदान चालु (सामाजिक सुरक्षा समेत)		अनुमान नगरिएको
१३३१९	अन्य अनुदान पूँजीगत		
ग.२	प्रदेश सरकार		
१३३११	समानिकरण अनुदान	१४२१४	चालु आ.व.को अनुमानमा ५ प्रतिशतका दरले वृद्धि हुँदै जाने
१३३१२	ससर्त अनुदान चालु	३७३९	गत आ.व.को यथार्थ रकममा ५ प्रतिशतका दरले वृद्धि हुँदै जाने
१३३१३	ससर्त अनुदान पूँजीगत	१४०००	
१३३१४	ससर्त अनुदान पूँजीगत		गत आ.व.को यथार्थ रकममा ५ प्रतिशतका दरले वृद्धि हुँदै जाने
१३३१५	विशेष अनुदान पूँजीगत	३५००	
१३३१६	समपुरक अनुदान चालु		चालु आ.व.को अनुमानमा ५ प्रतिशतका दरले वृद्धि हुँदै जाने
१३३१७	समपुरक अनुदान पूँजीगत	१२०००	
१३३१८	अन्य अनुदान चालु		अनुमान नगरिएको
१३३१९	अन्य अनुदान पूँजीगत		
ग.३	अन्य आन्तरिक अनुदान		
१३४११	अन्य संस्थागत आन्तरिक अनुदान		अनुमान नगरिएको
१३४१२	अन्य व्यक्तिगत आन्तरिक अनुदान		
कूल जम्मा		५९५६९३	

परिच्छेद - आठ: अनुगमन तथा मूल्यांकन

योजनाले सार्थकता पाउने मुख्य माध्यम नै योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयन हो । कार्यान्वयनमा प्रभावकारिताका लागि अन्य कुराको अतिरिक्त यसको अनुगमनको लागि भरपर्दो विधी र संयन्त्र किटान हुन आवश्यक भए जस्तै राजस्व सुधार कार्ययोजनामा समावेश भएका कृयाकलापहरूको कार्यान्वयन सुनिश्चितताका लागि पनि यसको नियमित र भरपर्दो अनुगमनको व्यवस्था गरिनु जरूरी हुन्छ । राजस्व सुधार कार्ययोजनाको अनुगमनमा मुख्य रूपमा राजस्व शाखा/महाशाखा, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, राजस्व परामर्श समिति तथा कार्यपालिकाको भूमिका महत्वपूर्ण हुन्छ ।

अनुगमनबाट नगरपालिकाको राजस्व सम्बन्धी नीति र योजनाको उचित रूपमा कार्यान्वयन भए नभएको, राजस्व असुलीको प्रवृत्ति लक्ष्य अनुरूप भए नभएको, राजस्व प्रशासनमा कुनै समस्या भए नभएको, सुधारका लागि गरिएका निर्णय कार्यान्वयन भए नभएको, अभिलेख दुरुस्त राखे नराखेको, निर्धारित अवधिमा राजस्व कोषमा दाखिला गरे नगरेको आदि कुराहरू नियमित रूपमा अनुगमन गरी अद्यावधिक सूचना प्राप्त गर्ने र आवश्यकता अनुसार निर्णय, निर्देशन तथा नगरपालिकामा सिफारिस लगायतको कार्यबाट मात्र स्वीकृत आर्थिक ऐनको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न सहयोग पुग्दछ । प्रस्तुत राजस्व सुधार कार्ययोजना र सो बमोजिम संकलित राजस्वको अनुगमन तथा मूल्यांकनका लागि निम्न बमोजिम अनुगमन तथा मूल्यांकन गर्न उपयुक्त हुने देखिन्छ ।

तालिका २७: अनुगमन तालिका

के अनुगमन गर्ने ?	कसले अनुगमन गर्ने ?	कहिले अनुगमन गर्ने ?	कसरी अनुगमन गर्ने ?
राजस्व असुली	राजस्व शाखा प्रमुख	दैनिक, मासिक, चौमासिक, र वार्षिक	● स्थलगत अनुगमन गर्ने ● नतिजामूलक अनुगमन खाका अनुसार लक्ष्य तथा प्रगति अनुगमन गर्ने
राजस्व प्रशासन	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	मासिक, चौमासिक, र वार्षिक	● स्थलगत अनुगमन गर्ने ● नतिजामूलक अनुगमन खाका अनुसार लक्ष्य र प्रगतिको तुलना गर्ने
राजस्व सुधार योजना	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, राजस्व परामर्श समिति, कार्यपालिका	मासिक, चौमासिक र वार्षिक	● स्थलगत अनुगमन गर्ने ● नतिजामूलक अनुगमन खाका अनुसार लक्ष्य र प्रगतिको तुलना गर्ने
समन्वय तथा सहकार्य	राजस्व शाखा, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, राजस्व परामर्श समिति, कार्यपालिका	मासिक, चौमासिक र वार्षिक	● स्थलगत अनुगमन गर्ने ● समन्वय र सहजीकरण गर्ने ● मार्गदर्शन तथा निर्देशन दिने
राजस्व नीति	राजस्व शाखा, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, राजस्व परामर्श समिति, कार्यपालिका, सभा	चौमासिक र वार्षिक	चौमासिक तथा वार्षिक कार्ययोजनाको लक्ष्य र प्रगति सम्बन्धी तुलनात्मक विश्लेषण गरी आवश्यक रणनीति सिफारिस, सुझाव तथा निर्देशन र पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने
राजस्व प्रतिवेदन	राजस्व शाखा, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, राजस्व परामर्श समिति, कार्यपालिका, सभा, लेखापरीक्षक	मासिक, चौमासिक र वार्षिक	मासिक, चौमासिक तथा वार्षिक लक्ष्य र प्रगति प्रतिवेदनहरू सम्बन्धी तुलनात्मक विश्लेषण गरी आवश्यक रणनीति सिफारिस, सुझाव तथा निर्देशन र पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने

के अनुगमन गर्ने ?	कसले अनुगमन गर्ने ?	कहिले अनुगमन गर्ने ?	कसरी अनुगमन गर्ने ?
समीक्षा	उपप्रमुख	चौमासिक र वार्षिक	लक्ष्य र उपलब्धि सहित सिकाईको प्रस्तुति र सुधारको पृष्ठपोषण प्राप्त गरी आगामी मार्गचित्र तयार गर्ने

राजस्वका स्रोत अनुसार अनुगमन गर्दा हेर्नुपर्ने कुराहरूको सूची तयार गरी अनुगमन गर्दा प्रभावकारी हुन्छ । साथै अनुगमनको प्रतिवेदन तयार गर्ने कार्यलाई अनिवार्य गरिनु पर्दछ ।

अनुसूचीहरू

अनुसूची १: सन्दर्भ सामग्रीहरूको सूची

सन्दर्भ सामग्री	अध्ययनको विषय क्षेत्र	श्रोत
नेपालको संविधान	राज्यको संरचना र राज्यशक्तिको बाँडफाँड (भाग १९: धारा २२८ देखी २३० सम्म) स्थानीय आर्थिक प्रणाली (भाग १९ : धारा २२८ देखी २३० सम्म) संघ, प्रदेश तथा स्थानीय सरकारको अधिकार सूची (अनुसूची ५ देखी ९ सम्म)	नेपाल कानून आयोग
स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४	गाउँपालिका तथा नगरपालिकाको काम, कर्तव्य र अधिकार (परिच्छेद: ३) गाउँपालिका तथा नगरपालिकाको वित्तिय अधिकार क्षेत्र (परिच्छेद: ९) गाउँपालिका तथा नगरपालिकाको आर्थिक कार्य प्रणाली (परिच्छेद: १०)	नेपाल कानून आयोग
अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४	राजस्वको अधिकार (परिच्छेद: २) राजस्वको बाँडफाँड (परिच्छेद: ३) अनुदानको व्यवस्था (परिच्छेद: ४) वैदेशिक सहायता तथा ऋण (परिच्छेद: ५) आय व्ययको प्रक्षेपण गर्ने (दफा १८) राजस्व प्रस्ताव तयार गर्ने (दफा १९) वित्तिय अनुशासन (परिच्छेद: ८) नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार र	नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालय https://www.mof.gov.np/site/publication-category/93

सन्दर्भ सामग्री	अध्ययनको विषय क्षेत्र	श्रोत
	स्थानीय सरकारले लगाउन सक्ने कर (अनुसूची १,२ र ३) प्राकृतिक स्रोतको रोयल्टी बाँडफाँड (अनुसूची ४)	
राष्ट्रिय प्राकृतिक श्रोत तथा वित्त आयोग ऐन, २०७४	प्राकृतिक स्रोतको परिचालन, राजस्व बाँडफाँड तथा अनुदान (परिच्छेद ४)	नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालय https://www.mof.gov.np/site/publication-category/93
केही नेपाल ऐनलाई संशोधन गर्न बनेको ऐन, २०७५	स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनमा स्थानीय तहको राजस्व अधिकार सम्बन्धी विषयमा भएका गरिएका संशोधनहरू	नेपाल कानून आयोग
नेपाल सरकारको वार्षिक बजेट वक्तव्य र आर्थिक ऐनहरू	स्थानीय तहको राजस्व अधिकार क्षेत्रमा भएका वा हुने संशोधित प्रावधानहरू	नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालय
प्रदेश सरकारको वार्षिक बजेट वक्तव्य र प्रदेश आर्थिक ऐनहरू	स्थानीय तह र प्रदेश सरकार बीच साभ्ना अधिकार सूचीका विषयमा प्रदेश कानूनले गरेका व्यवस्थाहरू	कर्णाली प्रदेश सरकार, आर्थिकक मामिला तथा योजना मन्त्रालय http://moeap.karnali.gov.np
स्थानीय तहको आर्थिक ऐन २०७४/०७५		नेपाल सरकार संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय
एकीकृत आर्थिक संकेत तथा वर्गिकरण र व्याख्या, २०७४	स्थानीय तहको राजस्व प्रक्षेपणको ढाँचामा एक रुपताका लागी	नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालय
स्थानीय तहको आर्थिक ऐनको नमूना, २०७४		नेपाल सरकार संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय

सन्दर्भ सामाग्री	अध्ययनको विषय क्षेत्र	श्रोत
एकीकृत सम्पत्ति कर व्यवस्थापन कार्यविधि, २०७४		नेपाल सरकार संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय
स्थानीय तहमा सेवा प्रवाह सम्बन्धी व्यवस्था, २०७४		नेपाल सरकार संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय
नेपाल सरकारको आर्थिक ऐन, २०७५		नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालय
प्रदेश तथा स्थानीय कर सम्बन्धी अध्ययन तथा सुझाव प्रतिवेदन, २०७५ - नेपाल सरकार (मन्त्रिपरिषद्) निर्णयबाट गठित कार्यदलले अर्थ मन्त्रालय समक्ष पेश गरेको		नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालय
स्थानीय तहको वस्तुगत विवरण (प्रोफाईल)	स्थानीय तहको राजस्व अधिकार क्षेत्रमा पर्ने स्रोतहरुको आधार (द्वयकभ) बारेको सूचना र तथ्यांक	सम्बन्धित स्थानीय तह
स्थानीय तहका विभिन्न आर्थिक वर्षहरुको योजना, बजेट तथा कार्यक्रमहरु	स्थानीय राजस्व र आयको प्रवृत्ति विश्लेषण	सम्बन्धित स्थानीय तह
संघ तथा प्रदेशले उपलब्ध गराएका कार्यविधि, दिग्दर्शन, ऐन कानुनका नमुनाहरु	स्थानीय तहको राजस्व अधिकारको उपयोगका लागी कानूनी र नीतिगत व्यवस्था	नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालय नेपाल कानून आयोग नेपाल सरकार संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय लगायतका सम्बन्धित निकायहरु

सन्दर्भ सामग्री	अध्ययनको विषय क्षेत्र	श्रोत
अन्य स्थानीय तहले विगतमा तर्जुमा गरेका कार्ययोजनाहरू	सन्दर्भ सामग्रीको रूपमा	अन्य स्थानीय तहहरू
अध्ययन क्षेत्रमा रहेका कलष्टर अन्तर्गतका स्थानीय तहसंग आधारित विभिन्न आर्थिक वर्षहरूको नगरपालिका विकास योजना, गाउँपालिकाका विकास योजना बजेट तथा कार्यक्रमहरू		सम्बन्धित स्थानीय तह
संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयका प्रगति प्रतिवेदनहरू		संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय
अन्य दस्तावेजहरू	सन्दर्भ सामग्रीको रूपमा	विभिन्न निकायहरू

अनुसूची २: राजस्व सुधार कार्ययोजनाका सूचकहरू

(दफा ८.३ सँग सम्बन्धित)

१ गाउँपालिका/नगरपालिकाको संक्षिप्त परिचय तथा हालको अवस्था

तालिका १: पालिकाको संक्षिप्त परिचय तथा हालको अवस्था

क्षेत्र / शिर्षक	विवरण
१ १ संक्षिप्त परिचय	
नामाकरण	
घरधुरी (संख्या)	
जनसंख्या (संख्या)	
क्षेत्रफल (वर्ग किलोमिटर)	
वडा विभाजन (संख्या)	
प्रशिद्ध स्थलहरू (स्थान नाम)	
१ २ मुख्य पूर्वाधारको अवस्था	
सडक (किलोमिटर)	
वाटो (किलोमिटर)	
पुल (मिटर)	
बिजुली (घरधुरी संख्या)	
खानेपानी तथा सिंचाई	
सावजनिक भवन तथा पूर्वाधारहरू (संख्या)	
फोहरमैला व्यवस्थापन (फोहरको परिमाण केजीमा)	
फोहरको व्यवस्थापनको अवस्था	
१ ३ आर्थिक अवस्था	
उद्योग, तथा कलकारखाना (संख्या र नाम)	
व्यापार / व्यवसाय (संख्या)	
मुख्य व्यापारिक केन्द्रहरू (स्थान नाम)	
प्राकृतिक तथा पर्यटकिय सम्पदा (नाम)	
रोजगार जनसंख्या (प्रतिशत)	

२. पालिकाको संगठन तथा राजस्व प्रशासन

२.१ कर्मचारीहरूको विवरण

तालिका २: कर्मचारीहरूको विवरण

क्र.सं.	पद	स्वीकृत दरवन्दी	पदपुर्ति	
			स्थायी	करार
१.				
२.				
३.				
४.				
५.				

तालिका ३: पालिकाको भौतिक सुविधाहरू (नाम र संख्या समेत)

क्र.सं.	नाम	नाम	संख्या
१	कार्यालयका भवनहरू (वडा भवन समेत)		
२	सवारी साधन		
३	फर्निचर		
४	कम्प्युटर		
५	प्रिन्टर		
६	अन्य (उल्लेख गर्ने)		

२.२ राजस्व शाखा तथा राजस्व प्रशासन

तालिका ४ : राजस्व शाखामा कार्यरत कर्मचारीहरूको विवरण

क्र.सं.	नाम	पद	जिम्मेवारी
१			
२			
३			
४			
५			
६			
७			

२.३ राजस्व प्रशासन शाखाका भौतिक सुविधाहरु

क्र.सं.	नाम	विवरण
१	कार्यकक्ष तथा कार्य स्थलको पर्याप्तता	
२	फर्निचर, कम्प्यूटर, प्रिन्टर तथा अन्य भौतिक सुविधाहरु	
३	राजस्व सम्बन्धी डाटा वेस, राजस्व प्रशासनमा सफ्टवेयर र त्यसको प्रयोग	
४	कम्प्यूटर विलिङ्ग प्रणालिको प्रयोग	
५	अन्य (उल्लेख गर्ने)	

● राजस्व परामर्श समिति

क्र.सं.	नाम	पद	जिम्मेवारी
१			
२			
३			
४			
५			
६			
७			

..... गाउँपालिका/नगरपालिकाको आय (आन्तरिक तथा बाह्य) सम्बन्धी विवरण:

- विगत तीन आर्थिक वर्षहरुको यथार्थ आयविवरण
- चालु आर्थिक वर्षको अनुमानीत/बजेट विवरण
- चालु आर्थिक वर्षकालागी गाउँ सभाले पारित गरेको आर्थिक ऐन (कर, शुल्क, दस्तुरका दरहरु)

अन्य दस्तावेज तथा सूचनाहरु

- राजस्वसंग सम्बन्धित अन्य नीति तथा कार्यक्रमहरु
- राजस्व ठेक्का सम्बन्धि विवरण
- गाउँपालिका/नगरपालिकाको बस्तुस्थिति विवरण
- राजस्व परिचालनकालागी भएका प्रभावकारी प्रयासहरु

अनुसूची ३: विषयगत विश्लेषणसँग सम्बन्धित तथ्याङ्क संकलनको नमूना फाराम

(दफा ८.३ सँग सम्बन्धित)

१. राजस्व परिचालन संस्थागत तथा नीति विश्लेषण

नीति निर्धारणका क्षेत्रहरु	हालको अवस्था	नीतिगत सुधारको लागि सुझावहरु
क) संगठनात्मक ब्यवस्था		
राजस्व शाखाको ब्यवस्था संगठन संरचनामा छु छैन ?		
राजस्व शाखामा कुन तहका कति दरवंदी छन् ? र हालको पदपुर्तिको अवस्था कस्तो छ ?		
राजस्व शाखाले गर्ने कामका लागि कार्यविवरण छु की छैन ?		
कर्मचारीहरुलाई उनीहरुको जिम्मेवारी स्पष्ट र लिखित रुपमा दिईएको छु छैन ?		
कर्मचारीहरुलाई आवश्यक पर्ने स्थान, फर्निचर, यातायात साधन, कम्प्युटर, मसलन्द आदिको ब्यवस्था कस्तो छु ?		
सूचना प्रविधिको प्रयोगको अवस्था कस्तो छु ? (सफ्टवेयर, एसएमएस, इमेल, टेलिफोन आदि)		
कर्मचारीको राजस्व परिचालन सम्बन्धी क्षमता विकासको लागि के गरिएको छु ?		
राजस्व परिचालनका लागि वडालाई दिईएको जिम्मेवारी के छु ?		
ख) राजस्व प्रशासन संचालनको अवस्था		
करदाताहरुको नाम तथा कर लाग्ने आधारको अभिलेख ब्यवस्था कस्तो छु ? कर अभिलेख आवश्यक पर्ने स्रोतहरु – सम्पत्ति, व्यवसाय, सवारी साधन, विज्ञापन, बहाल आदि		
गाउँ/नगरपालिकाको स्वामित्वमा रहेका स्थायी सम्पत्तिहरुको विवरण तथा सोको परिचालन		

नीति निर्धारणका क्षेत्रहरु	हालको अवस्था	नीतिगत सुधारको लागि सुझावहरु
कस्तो छ ?		
कर निर्धारणको लागि सम्पत्ति वा आय वा खर्च वा कारोवारको मूल्यांकन कतिको सहि रुपमा भएको छ ? मूल्यांकन अनुसार कर निर्धारण भएको छ छैन ?		
चुहावट हुन सक्ने सम्भावनाहरु के के छन् र तिनको नियन्त्रणको लागि कस्तो नीति लिईएको छ ?		
ब्यवस्थाको वर्धिलाप गरेमा दण्डको ब्यवस्था कस्तो छ ?		
समयमा तिर्नेलाई छुट र ढीलो बुझाएमा जरीवाना लाग्ने ब्यवस्था सबै आय स्रोतहरुमा कसरी लागु गरिएको छ ?		
करदाताहरुलाई उनीहरुले तिर्नुपर्ने कर रकम बारे अग्रिम जानकारी गराउने ब्यवस्था के छ र कतिको प्रभावकारी छ ?		
गाउँ/नगरपालिकाले निर्धारण गरेको कर तथा शुल्कमा चित नबुझेमा गुनासो वा उजुरी गर्नेसक्ने ब्यवस्था केकस्तो छ ?		
राजस्व शाखाको कार्य प्रकृया, चुहावट नियन्त्रणको प्रयास, लक्ष तथा असुली अवस्थाको अनुगनमनको ब्यवस्था के छ ?		
सार्वजनिक निजी साभेदारी अवधारणाको कार्यान्वयनको अवस्था कस्तो छ ?		
ग) सूचना तथा समन्वयको अवस्था		
करदाताहरुलाई कर तथा शुल्क सम्बन्धी जानकारी दिन के कस्तो कार्य गरिएको छ ? (शिक्षामूलक कार्यक्रम, प्रचार प्रसार, होर्डिङ बोर्ड, बेव साईट आदि)		
करको दर निर्धारण तथा समिक्षामा सरोकार पक्षहरुको सहभागीता कस्तो छ ?		

नीति निर्धारणका क्षेत्रहरु	हालको अवस्था	नीतिगत सुधारको लागि सुझावहरु
राजस्व परामर्श समिति तथा अन्य समितिहरुको प्रभावकारीता कस्तो छ ? (बैठक संख्या, निर्णयहरु आदि)		
राजस्व असुलीमा सरोकार पक्षहरुको सकारात्मक सहभागीताको अवस्था कस्तो छ ?		
राजस्व शाखालाई अन्य शाखा तथा निकायबाट प्राप्त सहयोग कस्तो छ ?		
आयका स्रोतहरुको अभिलेख व्यवस्था कस्तो छ ?		
गाउँ/नगरपालिकाको आयको आय विवरण सार्वजनिक हुने गरेको छ, छैन?		
आयको आलेप तथा मलेप हुने गरेको छ, छैन ? छ भने आएका बेरुजुहरु कसरी संवोधन भएका छन् ?		

निष्कर्ष: गाउँ/नगरपालिकाले राजस्व परिचालनको अवस्थामा सुधार ल्याउनको लागि लिन सक्ने नीतिगत व्यवस्था

क.

ख.

ग.

२. स्थानीय तहलाई प्राप्त आन्तरिक राजस्व अधिकार र परिचालनको अवस्था

क्र.सं.	आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण	संकलन भएको/नभएको	दर निर्धारण भएको/नभएको
क.	कर तर्फ			
	भूमि कर (मालपोत)			
	सम्पत्ति कर			
	सवारी कर (टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा, इरिक्सा)			
	घर जग्गा बहाल कर			
	व्यवसाय कर			
	जडिबुटी, कवाडी र जिवजन्तु कर			
	विज्ञापन कर			
	मनोरन्जन कर			
ख.	अन्य राजस्व			
	स्लेट, ढुङ्गा, गिट्टी, वालुवा एवम् माटोजन्य वस्तुको बिक्री			
	काठ, दाउरा, जाराजुरी, दहत्तर, बहत्तर बिक्री			
	वन पैदावर (सामुदायिक वनको) बिक्री वापतको आय			
	नक्सापास दस्तुर			

क्र.सं.	आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण	संकलन भएको/नभएको	दर निर्धारण भएको/नभएको
	ब्यक्तिगत घटना दर्ता विलम्ब शुल्क			
	बहाल विटौरी शुल्क			
	पार्किङ्ग शुल्क			
	अस्पताल संचालन			
	फोहरमैला व्यवस्थापन शुल्क			
	स्थानीय खानेपानी महसुल			
	स्थानीय विद्युत महसुल			
	केवलकार, टेकिङ्ग, कायाकिङ्ग, वन्जीजम्प, जिपप्लायर, प्याराग्लाइडिङ्ग आदि मनोरंजन तथा साहसी खेलकुद सम्बन्धी सेवा तथा ब्यवसायमा सेवाशुल्क			
	निर्माण, संचालन र ब्यवस्थापन गरेका स्थानीय पुर्वाधार तथा सेवामा सेवाशुल्क (खानेपानी, विजुली, धारा, अतिथि गृह, धर्मशाला, पुस्तकालय, सभागृह, ढल निकास, सडक वत्ति, शौचालय, पार्क, पौडी पोखरी, ब्ययमशाला, पर्यटकिय स्थल, हाटवजार, पशु वधशाला, शवदाह गृह, घोविधाट, सडक, वसपार्क, पुलआदि			
	मूल्यांकन सेवा शुल्क			

क्र.सं.	आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण	संकलन भएको/नभएको	दर निर्धारण भएको/नभएको
	दर्ता, अनुमति तथा नवीकरण दस्तुर (एफएम रेडियो संचालन, घ वर्गको निर्माण इजाजतपत्र, विद्यालय स्थापना, स्थानीय स्तरका ब्यापारिक फर्म आदि)			
	ढुङ्गा, गिट्टी, वालुवा, नुन, माटो, खरीढुङ्गा, स्लेटजस्ता वस्तुको सर्भेक्षण, उत्खनन तथा उपयोग शुल्क			
	वडा मार्फत गरिने सिफारिश तथा प्रमाणित दस्तुर			
	दण्ड जरिवाना			

माथि उल्लेखित बाहेक कुनै थप आन्तरिक राजस्व उठाएको भएमा सोको विवरण :

क.

ख.

ग.

आन्तरिक आय उठाउन सक्ने तर हालसम्म नउठाएका आय शिर्षकहरु तथा सोको परिचालन गर्ने उपाय:

सम्भाव्य भए पनि हालसम्म नउठाएका आय शिर्षकहरु	लागु नहुनुको कारण	परिचालन गर्ने उपाय

अनुसूची ४: वस्तुगत विश्लेषणसँग सम्बन्धित तथ्याङ्क संकलनको नमूना फाराम

(दफा ८.३ सँग सम्बन्धित)

१.गाउँपालिका/नगरपालिकाका आयका स्रोतहरू तथा हालको अवस्था

क्र.सं.	आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण (छ/छैन)	दर निर्धारणको अवस्था भएको/नभएको	संकलन भएको/नभएको
क.	कर तर्फ			
	भूमि कर (मालपोत)			
	सम्पत्ति कर			
	सवारी कर (टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा, इरिक्सा)			
	घर जग्गा बहाल कर			
	व्यवसाय कर			
	जडिबुटी, कवाडी र जिवजन्तु कर			
	विज्ञापन कर			

क्र.सं.	आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण (छ/छैन)	दर निर्धारणको अवस्था भएको/नभएको	संकलन भएको/नभएको
	मनोरन्जन कर			
ख.	अन्य राजस्व			
	स्लेट, ढुङ्गा, गिट्टी, वालुवा एवम् माटोजन्य वस्तुको विक्री			
	काठ, दाउरा, जाराजुरी, दहत्तर, बहत्तर बिक्री			
	वन पैदावर (सामुदायिक वनको) बिक्री वापतको आय			
	नक्सापास दस्तुर			
	ब्यक्तिगत घटना दर्ता विलम्ब शुल्क			
	बहाल बिटौरी शुल्क			
	पार्किङ्ग शुल्क			
	अस्पताल संचालन			
	फोहरमैला व्यवस्थापन शुल्क			
	स्थानीय खानेपानी महसुल			

क्र.सं.	आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण (छ/छैन)	दर निर्धारणको अवस्था भएको/नभएको	संकलन भएको/नभएको
	स्थानीय विद्युत महसुल			
	केवलकार, टेकिङ्ग, कायाकिङ्ग, वन्जीजम्प, जिपप्लायर, प्याराग्लाइडिङ्ग आदि मनोरंजन तथा साहसी खेलकुद सम्बन्धी सेवा तथा व्यवसायमा सेवाशुल्क			
	निर्माण, संचालन र व्यवस्थापन गरेका स्थानीय पूर्वाधार तथा सेवामा सेवा शुल्क (खानेपानी, विजुली, धारा, अतिथि गृह, धर्मशाला, पुस्तकालय, सभागृह, ढल निकास, सडक वृत्ति, शौचालय, पार्क, पौडी पोखरी, ब्ययमशाला, पर्यटकिय स्थल, हाटवजार, पशु वधशाला, शवदाह गृह, घोविघाट, सडक, वसपार्क, पुलआदि			
	मूल्यांकन सेवा शुल्क			
	दर्ता, अनुमति तथा नवीकरण दस्तुर (एफएम रेडियो संचालन, घ वर्गको निर्माण इजाजतपत्र, विद्यालय स्थापना, स्थानीय स्तरका ब्यापारिक फर्म आदि)			
	ढुङ्गा, गिट्टी, वालुवा, नुन, माटो, खरीढुङ्गा, स्लेटजस्ता वस्तुको सर्भेक्षण, उत्खनन तथा उपयोग शुल्क			

क्र.सं.	आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण (छ/छैन)	दर निर्धारणको अवस्था भएको/नभएको	संकलन भएको/नभएको
	वडा मार्फत गरिने सिफारिश तथा प्रमाणित दस्तुर			
	दण्ड जरिवाना			

२. गाउँपालिका/नगरपालिकाको स्वमित्व वा भोगचलनमा रहेका जग्गा

क्र.सं.	जग्गा रहेका स्थान	कि.नं	क्षेत्रफल	हालको उपयोग	भाडा वा बहाल रकम (यदि भएमा)
क.	स्वामित्वमा रहेको जग्गा				
ख.	भोगचलनमा रहेको जग्गा				

३. गाउँपालिका/नगरपालिकाको स्वमित्वमा रहेका भवन तथा औजारहरु

क्र.सं.	स्थान	सम्पति विवरण	हालको उपयोग	भाडा वा बहाल रकम (यदि भएमा)
१.	भवन			
२.	मेसीन औजार			

४. करमा आधारित सूचनाहरु

क. सम्पत्ति कर सम्बन्धी विवरण

गाउँपालिका/नगरपालिकामा दर्ता भएका जम्मा करदाता संख्या :

गत आ.व. मा कर तिर्ने करदाता संख्या : संकलित रकम :

ख. भवन सम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	घरको बर्गीकरण	अनुमानित संख्या	बहालमा भएको संख्या	औषत बहाल दर
१.	व्यापारीक प्रयोजनका लागि निर्मित भवन/घरहरु (नोट: व्यापारीक कम्पलेक्स, पार्टी प्यालेस, अस्पताल, कोल्ड स्टोर, नीजि विद्यालय तथा क्यापस आदी)			
२	औद्योगिक प्रयोजनका भवन/घरहरु			
३	आवासिय भवन/घरहरु			
३.१	कच्ची घरहरु (कच्चीजोडाई तथा छाना)			
३.२	अर्ध कच्ची घरहरु (माटोको जोडाई र कंक्रीट वा स्टिलको छाना भएका)			
३.३	पिलर सिस्टम नभएको पक्क घर (Without RCC Frame Structure)			
३.४	पिलर सिस्टम भएको पक्क घर (With RCC Frame Structure)			

ग. मालपोत (भुमी कर) सम्बन्धी विवरण

..... गाउँपालिका/नगरपालिकामा दर्ता भएका जम्मा करदाता संख्या :

गत आ.व. मा कर तिर्ने करदाता संख्या : संकलित रकम :

जग्गा सम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	जग्गाको किसिम	अनुमानित क्षेत्रफल	औषत मूल्याङ्कन दर (मालपोत कार्यालयको आधारमा)	कैफियत
१.	शहरी क्षेत्र			
२	आवासिय क्षेत्र			
३	कृषि क्षेत्र			
४.	वन तथा अन्य क्षेत्र			
जम्मा				

घ. सवारी साधन सम्बन्धी विवरण

..... गाउँपालिका/नगरपालिकामा दर्ता भएका जम्मा करदाता संख्या :

गत आ.व. मा कर तिर्ने करदाता संख्या : संकलित रकम :

क्र.सं.	सवारी साधन	अनुमानित संख्या	कैफियत
१.	अटो रिक्सा, ई रिक्सा		
२	ठेलागाडा, टाँगा, रिक्सा		
जम्मा			

ड. व्यापार व्यवसाय सम्बन्धी विवरण

..... गाउँपालिका/नगरपालिकामा दर्ता भएका जम्मा करदाता संख्या :

गत आ.व. मा कर तिर्ने करदाता संख्या : संकलित रकम :

क्र.सं.	संचालनमा रहेका व्यापार व्यवसायको विवरण	साना लगानी (संख्या)	मझौला लगानी (संख्या)	ठुला लगानी (संख्या)	कैफियत
१.	उद्योग				
२.	वित्तीय संस्था (बैंक, विकास बैंक, सहकारी, विमा आदि)				
३.	व्यापारिक भवन, मल, निजी अस्पताल, संस्थागत कलेज विद्यालय				
४.	डिलर तथा थोक विक्रेता				
५.	अन्य व्यवसायहरु				

च. प्राकृतिक स्रोतजन्य वस्तु विक्री

क्र.सं.	उत्पादन/उत्खनन स्थल	बस्तुहरु	कुल उत्खनन योग्य परिणाम	विक्री मुल्य	संभाव्य निकासी परिमाण
१.		ढुङ्गा			
		गिट्टी			
		स्लेट			
		बालुवा			
		दहत्तर वहत्तर			
		अन्य			
२.		ढुङ्गा			
		गिट्टी			
		स्लेट			
		बालुवा			
		दहत्तर वहत्तर			
		अन्य			

छ. जडिबुटी, कवाडी र जिवजन्तुको ब्यवसायिक उपयोग

क्र.सं.	बस्तुहरु	इकाई	कुल संकलन र ब्यवसायिक उपयोग (परिमाण)	अनुमानित मुल्य
क.	जडिबुटी जन्य बस्तुहरु			
ख.	कवाडीजन्य बस्तुहरु			
ग.	जिवजन्तुको हाड, सिंग, खुर, प्वाँख			

ज. बहाल बिटौरी सम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	सम्पतिहरु	इकाई	परिमाण	दर
क.	भवन तथा कोठाहरु			
ख.	सार्वजनिक जग्गा			

झ. गाउँपालिका/नगरपालिकाले निर्माण, संचालन तथा व्यवस्थापन गरेका सेवा

क्र.सं.	सेवाहरु	उपलब्ध गराईएको स्थान वा क्षेत्र	इकाई र परिमाण	सेवा शुल्कको संभावना (छ / छैन)	हालको अवस्था (आय)
१	फोहरमैला व्यवस्थापन				
२	स्थानीय खानेपानी				
३	बिजुली				
४	धारा				
५	अतिथि गृह				
६	धर्मशाला				
७	पुस्तकालय				
८	सभागृह				
९	ढल निकास				
१०	सडक बत्ति				
११	सार्वजनिक शौचालय				
१२	पार्क				
१३	पौडी पोखरी				
१४	व्यायमशाला				

क्र.सं.	सेवाहरु	उपलब्ध गराईएको स्थान वा क्षेत्र	इकाई र परिमाण	सेवा शुल्कको संभावना (छ / छैन)	हालको अवस्था (आय)
१५	पर्यटकिय स्थल				
१६	हाट बजार				
१७	पशु बधशाला				
१८	शवदाह गृह				
१९	बसपार्क				
२०	अन्य पार्किङ्ग क्षेत्र				
२१	सिफारिश तथा प्रमाणित				
२२	दर्ता, अनुमाति, नविकरण दस्तुर				
२३	मूल्यांकन सेवा शुल्क				
२४	नक्सापास				
	अन्य				
जम्मा					

कर तथा शुल्कको दरमा देखिएका कमी कमजोरी तथा सुधारको उपाय

दररेट निर्धारणमा कमी कमजोरी देखिएका आय शिर्षकहरु	कारण	सुधार गर्ने उपाय

अनुसूची ५: आय प्रक्षेपणको ढाँचा

(दफा ८.५ सँग सम्बन्धित)

राजस्व संकेत	राजस्व शिर्षक	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			औसत बृद्धि दर (प्रतिशत)	प्रस्तावित आय (चालु आ.व.को)	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.को)		
		२०७५/०७६	२०७६/०७७	२०७७/०७८		२०७८/०७९	२०७९/०८०	२०८०/०८१	२०८१/०८२
१००००	राजस्व तथा अनुदान								
११०००	कर								
११३००	सम्पत्ति कर								
११३१०	अचल सम्पत्तिमा लाग्ने कर								
११३११	व्यक्तिगत सम्पत्तिमा लाग्ने वार्षिक कर								
११३१२	संस्थागत सम्पत्तिमा लाग्ने वार्षिक कर								
११३१३	सम्पत्ति कर								
११३१४	भूमी कर (मालपोत)								

राजस्व संकेत	राजस्व शिर्षक	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			औसत बृद्धि दर (प्रतिशत)	प्रस्तावित आय (चालु आ.व.को)	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.को)		
		२०७५/०७६	२०७६/०७७	२०७७/०७८			२०७८/०७९	२०७९/०८०	२०८०/०८१
११३२०	खुद सम्पत्तिमा लागने चालु कर								
११३२१	घर बहाल कर								
११३२२	बहाल बितौरी शुल्क								
११३५०	वित्तीय र पूँजीगत कारोबारमा लागने कर								
११३५१	व्यवसाय कर								
११४००	वस्तु तथा सेवामा आधारित कर								
११४१०	मुल्य अभिवृद्धि कर								
११४११	बाँडफाँड भई प्राप्त हुने मु.अ.कर								
११४२०	अन्तःशुल्क								
११४२१	बाँडफाँड भई प्राप्त हुने अन्तःशुल्क								
११४४०	विशेष सेवामा लागने कर								

राजस्व संकेत	राजस्व शिर्षक	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			औसत बृद्धि दर (प्रतिशत)	प्रस्तावित आय (चालु आ.व.को)	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.को)		
		२०७५/०७६	२०७६/०७७	२०७७/०७८			२०७८/०७९	२०७९/०८०	२०८०/०८१
११४४२	स्वास्थ्य सेवा कर								
११४४३	शिक्षा सेवा शुल्क: शैक्षिक संस्था								
११४४४	शिक्षा सेवा शुल्क : वैदेशिक अध्ययन								
११४५०	पुर्वाधार सेवाको उपयोग तथा सवारी साधनमा लाग्ने कर								
११४५१	सवारी साधनमा कर (सवारी दर्ता, वार्षिक सवारी कर)								
११४५२	पुर्वाधार सेवाको उपयोगमा लाग्ने कर								
११४७०	मनोरंजन कर								
११४७१	सिनेमा डकुमेन्ट्री								
११४७२	विज्ञापन कर								

राजस्व संकेत	राजस्व शिर्षक	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			औसत बृद्धि दर (प्रतिशत)	प्रस्तावित आय (चालु आ.व.को)	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.को)		
		२०७५/०७६	२०७६/०७७	२०७७/०७८			२०७८/०७९	२०७९/०८०	२०८०/०८१
११४७३	अन्य मनोरंजन कर								
११६००	अन्य कर								
११६१०	व्यवसायले भुक्तानी गर्ने								
११६१३	व्यवसाय रजिष्ट्रेशन दस्तुर								
११६१४	रेडियो, एफ.एम. संचालन दस्तुर								
११६२०	व्यवसाय बाहेक अन्यले भुक्तानी गर्ने								
११६२१	चालक अनुमती पत्र, सवारी दर्ता किताब सम्बन्धी दस्तुर								
११६३०	कृषि तथा पशुजन्य कारोवारमा लाग्ने कर								
११६३१	कृषि तथा पशुजन्य वस्तुको ब्यवसायिक कारोवारमा लाग्ने कर								

राजस्व संकेत	राजस्व शिर्षक	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			औसत बृद्धि दर (प्रतिशत)	प्रस्तावित आय (चालु आ.व.को)	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.को)		
		२०७५/०७६	२०७६/०७७	२०७७/०७८			२०७८/०७९	२०७९/०८०	२०८०/०८१
११६३२	ओखेटोपहारमा लागने कर								
११६९०	अन्य कर								
११६९१	अन्य कर (कवाडी कर)								
१३०००	अनुदान								
१३१००	द्विपक्षीय वैदेशिक अनुदान								
१३११०	द्विपक्षीय वैदेशिक चालू अनुदान								
१३१११	द्विपक्षीय वैदेशिक चालू अनुदान								
१३१२०	द्विपक्षीय वैदेशिक पुँजीगत अनुदान								
१३१२१	द्विपक्षीय वैदेशिक पुँजीगत अनुदान								
१३२००	बहुपक्षीय वैदेशिक अनुदान								
१३२१०	बहुपक्षीय वैदेशिक चालू अनुदान								
१३२११	अन्तरसरकारी अन्तराष्ट्रिय संस्थाबाट प्राप्त चालु								

राजस्व संकेत	राजस्व शिर्षक	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			औसत बृदी दर (प्रतिशत)	प्रस्तावित आय (चालु आ.व.को)	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.कों)		
		२०७५/०७६	२०७६/०७७	२०७७/०७८			२०७८/०७९	२०७९/०८०	२०८०/०८१
	अनुदान								
१३२१२	गैह्न सरकारी अन्तराष्ट्रीय संस्थाबाट प्राप्त चालु अनुदान								
१३२२०	बहुपक्षीय वैदेशिक पूँजीगत अनुदान								
१३२२१	अन्तरसरकारी अन्तराष्ट्रीय संस्थाबाट प्राप्त पूँजीगत अनुदान								
१३२२२	गैह्न सरकारी अन्तराष्ट्रीय संस्थाबाट प्राप्त पूँजीगत अनुदान								
१३३००	अन्तरसरकारी वित्तीय हस्तान्तरण								
१३३१०	अन्तरसरकारी अनुदान								

राजस्व संकेत	राजस्व शिर्षक	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			औसत बृद्धि दर (प्रतिशत)	प्रस्तावित आय (चालु आ.व.को)	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.को)		
		२०७५/०७६	२०७६/०७७	२०७७/०७८			२०७८/०७९	२०७९/०८०	२०८०/०८१
१३३११	समानिकरण अनुदान								
१३३१२	शसर्त अनुदान								
१३३१३	विषेश अनुदान								
१३३१४	समपुरक अनुदान								
१३३१५	अन्य अनुदान								
१३३२०	अन्तरसरकारी पूँजीगत अनुदान								
१३३२१	शसर्त पूँजीगत अनुदान								
१३३२२	विशेष पूँजीगत अनुदान								
१४०००	अन्य राजस्व								
१४१००	सम्पत्तिबाट प्राप्त आय								
१४११०	व्याज								
१४१११	वित्तीय निकायबाट प्राप्त व्याज								

राजस्व संकेत	राजस्व शिर्षक	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			औसत बृद्धि दर (प्रतिशत)	प्रस्तावित आय (चालु आ.व.को)	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.को)		
		२०७५/०७६	२०७६/०७७	२०७७/०७८			२०७८/०७९	२०७९/०८०	२०८०/०८१
१४११२	व्यापारिक निकायबाट प्राप्त व्याज								
१४११३	औद्योगिक निकायबाट प्राप्त व्याज								
१४११४	सेवामुलक निकायबाट प्राप्त व्याज								
१४११९	अन्य निकायबाट प्राप्त व्याज								
१४१२०	लाभांश								
१४१२१	वित्तीय निकायबाट प्राप्त लाभांश								
१४१२२	व्यापारिक निकायबाट प्राप्त लाभांश								
१४१२३	औद्योगिक निकायबाट प्राप्त लाभांश								
१४१२४	सेवामुलक निकायबाट प्राप्त लाभांश								
१४१२९	अन्य निकायबाट प्राप्त लाभांश								

राजस्व संकेत	राजस्व शिर्षक	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			औसत बृदी दर (प्रतिशत)	प्रस्तावित आय (चालु आ.व.को)	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.को)		
		२०७५/०७६	२०७६/०७७	२०७७/०७८			२०७८/०७९	२०७९/०८०	२०८०/०८१
१४१५०	भाडा तथा रोयल्टी								
१४१५१	सरकारी सम्पत्तिको बहालबाट प्राप्त आय								
१४१५२	क्यासिनोबाट प्राप्त रोयल्टी								
१४१५९	अन्य स्रोतबाट प्राप्त बाँडफाँड नहुने रोयल्टी								
१४१७०	राजस्व बाँडफाँडबाट प्राप्त आय								
१४१७१	वन रोयल्टी								
१४१७२	खानी रोयल्टी								
१४१७३	जलस्रोत रोयल्टी								
१४१७४	पर्वतारोहण रोयल्टी								
१४१७५	पदयात्रा रोयल्टी								
१४१७६	पर्यटन सेवा शुल्क रोयल्टी								

राजस्व संकेत	राजस्व शिर्षक	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			औसत बृदी दर (प्रतिशत)	प्रस्तावित आय (चालु आ.व.को)	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.को)		
		२०७५/०७६	२०७६/०७७	२०७७/०७८			२०७८/०७९	२०७९/०८०	२०८०/०८१
१४१७७	घरजग्गा रजिष्ट्रेशन रोयल्टी								
१४१७८	सवारी साधन कर								
१४१७९	अन्य बाँडफाँड हुने राजस्व								
१४२००	बस्तु तथा सेवा बिक्रिबाट प्राप्त रकम								
१४२१०	बस्तु तथा सेवा बिक्रिबाट प्राप्त रकम								
१४२११	कृषी उत्पादनको बिक्रिबाट प्राप्त रकम								
१४२१२	सरकारी सम्पत्ति बिक्रिबाट प्राप्त रकम								
१४२१३	अन्य बिक्रिबाट प्राप्त रकम								
१४२१६	निजी धारा वापतको शुल्क								

राजस्व संकेत	राजस्व शिर्षक	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			औसत बृदी दर (प्रतिशत)	प्रस्तावित आय (चालु आ.व.को)	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.को)		
		२०७५/०७६	२०७६/०७७	२०७७/०७८		२०७८/०७९	२०७९/०८०	२०८०/०८१	२०८१/०८२
१४२१७	खानेपानी, नहर तथा कुलो उपयोग वापतको शुल्क								
१४२१८	विद्युत्त सेवा शुल्क								
१४२१९	अन्य सेवा शुल्क								
१४२२०	प्रशासनिक सेवा शुल्क								
१४२२१	न्यायिक दस्तुर								
१४२२३	शिक्षा क्षेत्रको आम्दानी								
१४२२४	परीक्षा शुल्क								
१४२२५	यातायात क्षेत्रको आम्दानी								
१४२२९	अन्य प्रशासनिक सेवा शुल्क								
१४२४०	दस्तुर								
१४२४१	पार्किङ्ग शुल्क								

राजस्व संकेत	राजस्व शिर्षक	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			औसत बृदी दर (प्रतिशत)	प्रस्तावित आय (चालु आ.व.को)	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.को)		
		२०७५/०७६	२०७६/०७७	२०७७/०७८			२०७८/०७९	२०७९/०८०	२०८०/०८१
१४२४२	नक्सापास दस्तुर								
१४२४३	सिफारिश दस्तुर								
१४२४४	ब्यक्तिगत घटना दर्ता दस्तुर								
१४२४५	नाता प्रमाणित दस्तुर								
१४२४६	मूल्याङ्कन दस्तुर								
१४२४९	अन्य दस्तुर								
१४३००	दण्ड, जरिवाना र जफत								
१४३१०	दण्ड, जरिवाना र जफत								
१४३११	न्यायिक दण्ड, जरिवाना र जफत								
१४३१२	प्रशासनिक दण्ड, जरिवाना र जफत								
१४४००	अनुदान बाहेकको हस्तान्तरण								

राजस्व संकेत	राजस्व शिर्षक	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			औसत बृदी दर (प्रतिशत)	प्रस्तावित आय (चालु आ.व.को)	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.कों)		
		२०७५/०७६	२०७६/०७७	२०७७/०७८			२०७८/०७९	२०७९/०८०	२०८०/०८१
१४४१०	चालु हस्तान्तरण								
१४४११	चालु हस्तान्तरण								
१४४२०	पूँजीगत हस्तान्तरण								
१४४२१	पूँजीगत हस्तान्तरण								
१४५००	विविध राजस्व								
१४५१०	चालु दावी तथा अन्य शुल्कहरु								
१४५११	बीमा दावी प्राप्ती								
१४५२०	अन्य राजस्व								
१४५२१	प्रदुषण नियन्त्रण शुल्क								
१४५२२	साना सवारी कर								
१४५२३	लागत सहभागिता								
१४५२९	अन्य राजस्व (विविध आय)								

राजस्व संकेत	राजस्व शिर्षक	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			औसत बृदी दर (प्रतिशत)	प्रस्तावित आय (चालु आ.व.को)	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.को)		
		२०७५/०७६	२०७६/०७७	२०७७/०७८		२०७८/०७९	२०७९/०८०	२०८०/०८१	२०८१/०८२
१४५३०	पूँजीगत राजस्व								
१४५३१	सरकारी घर, जग्गा, गुडविल विक्रीबाट प्राप्त आय								
१५०००	बेरुजु								
१५१००	बेरुजु								
१५११०	बेरुजु								
१५१११	बेरुजु								
३३०००	दायित्व								
३३१००	आन्तरिक दायित्व								
३३१९०	खुद आन्तरिक कृण								
३३१९१	कृण पत्र मार्फत् प्राप्त कृण								
३३१९२	अन्य आन्तरिक सरकारबाट प्राप्त कृण								

राजस्व संकेत	राजस्व शिर्षक	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			औसत बृदी दर (प्रतिशत)	प्रस्तावित आय (चालु आ.व.को)	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.को)		
		२०७५/०७६	२०७६/०७७	२०७७/०७८			२०७८/०७९	२०७९/०८०	२०८०/०८१
३३१९३	अन्य संघ संस्थाबाट प्राप्त कृण								
३३२००	वाह्य वित्तिय दायित्व								
३३२४०	खुद वैदेशिक कृण								
३३२४१	वैदेशिक कृणको प्राप्ति								
	जम्मा राजस्व, अनुदान तथा दायित्व								

..... गाउँपालिका/नगरपालिकाको आय संरचनाको सारांश

रु हजारमा

क्र.सं.	राजस्व शिर्षक	यथार्थ (अघिल्लो आ.व.को)	प्रस्तावित आय (चालु आ.व.को)	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.को)		
		२०७७/०७८	२०७८/०७९	२०७९/०८०	२०८०/०८१	२०८१/०८२
१	आन्तरिक आय					
२	संघीय राजस्व बाँडफाँडबाट प्राप्त आय					
३	प्रदेश राजस्व बाँडफाँडबाट प्राप्त आय					
४	अनुदान					
५	दायित्व					
६	जनसहभागिता					
कुल आय						
कुल आयमा आन्तरिक आयको हिस्सा (प्रतिशतमा)						

